

19
7.90

ГРАМАТКА

С. ПЕТЕРБУРГЪ
1857

Державний
Т. П. Іванов
Бюро
ІНВ. №

13819

70

А З Б У К А.

А	Б	В	Г	Д	Е
Ж	З	И	І	Й	К
Л	М	Н	О	П	Р
С	Т	У	Ф	Х	Ц
Ч	Ш	Щ	Ъ	Ы	Ь
Ѣ	Э	Ю	Я	Ѧ	Ѧ

МАЛѢНЬКА АЗБУКА.

а	б	в	г	д	е	ж	з
и	і	й	к	л	м	н	о
п	р	с	т	у	ф	х	ц
ч	ш	щ	ѡ	ы	ь	ѣ	э
		ю	я	ѧ	ѧ		

ПРОПИСНА́ АЗБУКА.

А Б В Г Д Е Ж З И І Й
К Л М Н О П Р С Т У Ф
Х Ц Ч Ш Щ Ъ Ы Ь Ы́ Э Ю
Я Ө V

СТРИ́ЧНА́ АЗБУКА.

а б в г д е ж з и і й к
л м н о п р с т у ф х ц
ч ш щ ъ ы ь ы́ э ю я ө v

КРИВА́ АЗБУКА.

а б в г д е ж з и і й к
л м н о п р с т у ф х ц
ч ш щ ъ ы ь ы́ э ю я ө v

ПРАВИЛА ДЛЯ УЧИТЕЛЯ.

1) У на́шій мо́ві б́ўква Г і́ноді вимовля́етця твёрдо, отъ якъ у сло́ві *га́нокъ*, або *гузь*; то въ такихъ случа́яхъ тре́ба писати Латинську б́ўкву вели́ку G, або малу́ g, і́менно — *га́нокъ*, *гузь*, *Га́нжа* Андibéръ.

2) Б́ўква БІ въ на́шій мо́ві ли́шня, бо въ насъ не гово́рять такъ твёрдо, якъ Моско́вські лю́де: *ты*, *вы*, *мы*, або *сто́лы*, *бабы*, а ма́кше; тимъ и дово́лі зъ насъ б́ўкви И для вся́кого тако́го сло́ва, якъ *кри́ни́ця*, *каплі́ця*, и дово́лі б́ўкви І для вся́кого тако́го сло́ва, якъ *жи́нка*, *си́но*. Б́ўква жъ БІ поста́влена въ а́збуці тілько на те, що вона́ е́сть у Церко́внихъ кни́гахъ, а зати́мъ и въ старо́сві́тському пи́сьмі.

3) Б́ўква Е вимовля́етця въ насъ твёрдо въ сло́вахъ *не́бо*, *тебе́*, а въ сло́вахъ *сине*, *лі́тне* ма́кше.

4) Б́ўкви Ђ у насъ у мо́ві не чу́тно, а замі́сть її вимовля́етця І. Тутъ же вона́ въ а́збуці зоста́влена ра́ди Церко́внаго я́зыка.

С К Л А Д Й.

Урѳкъ пѳрвий.

Не-ма въ свѳ-тѳ прав-ди,
Якѳ рѳд-на-я ма-ти.

Урѳкъ дрѳгий.

Якѳ бать-ка по-ки-нешѳ,
То и самѳ за-ги-нешѳ.

Урокѳ трѳтѳй.

У-кра-ѳно, У-краѳ-но,
Рѳд-на мо-я нень-ко!
Якѳ зга-да-ю те-бе; кра-ю,
За-пла-че сер-день-ко.

Урѳкъ четвѳртий.

По-ляг-ла ко-заць-ка го-ло-ва,
Якѳ одѳ вѳт-ру на сте-пу тра-ва;

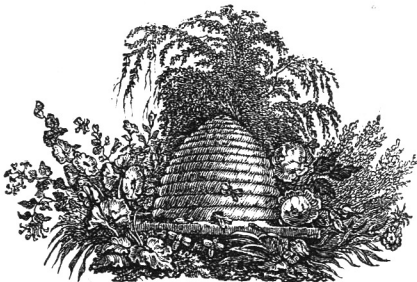
Сла-ва не вмире, не по-ля-же,
Ри-цар-ство ко-заць-ке вся-ко-му
рос-ка-же.

Урѳкъ п'ятий.

Въ той часъ бу-ла честь и сла-ва
Вій-сько-ва-я спра-ва;
Са-ма се-бе на сміхъ не да-ва-ла,
Не-при-я-те-ля підъ но-ги топта-ла.

Урѳкъ шѳстий.

Тимъ и ста-ла по всѳ-му сві-ту
Стра-шен-на-я ко-заць-ка-я си-ла,
Що у васъ, па-но-ве мо-лод-ці,
Бу-ла ду-ма й во-ля е-ди-на.

ЧИТА́ННЯ ПО ВЕРХА́МЪ.

1.

Нема́ въ світі пра́вди,
Якъ рідная ма́ти.

2.

Якъ ба́тька покíнешьъ,
То и самъ загінешьъ.

3.

Україно, Україно,
Рідна моя ненько!
Якъ згадаю тебе́, краю,
Заплаче серде́нько.

4.

Полягла́ коза́цька голова́,
Якъ одъ вітру на степу́ травá;

Слава не вмере, не поляже
Рицарство козацьке всякому роскаже.

5.

Въ той часъ була честь и слава,
Військова́я справа;
Самá себе на́ сміхъ не давала,
Неприятеля підъ но́ги топтала.

6.

Тимъ и ста́ла по всьому світу
Страше́нная козацька́я си́ла,
Що у васъ, панове мо́лодці,
Була во́ля й ду́ма едина

*Богородице, Дѣво радуися, благодѣтельная
Маріе, Господь съ тобою!*

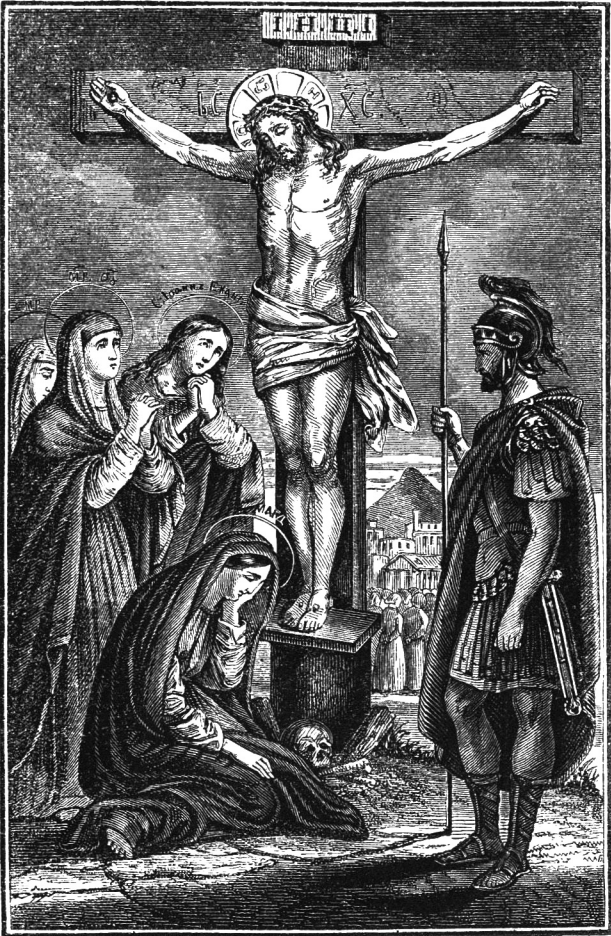

кілько ні єсть у насъ
по Вкраїні грамáтокъ
и букварівъ, то всі во-
ні не годя́тця намъ для пѣр-
вої нау́ки письме́нства, бо пе-
ча́тані не на́шою мо́вою, а
черезъ те вся́ка дити́на до́вго
ну́дитця надъ кни́жкою, по́ки
на́вчитця иноязи́чніи слова́
розби́рати, черезъ те на́довго
ди́ти зъ до́му для нау́ки одлу-
ча́ютьця, одъ робо́ти одвика́-
ють, псу́ютьця безъ отце́вського й мате-
ри́нського до́гляду, ище́ жъ за до́вгу и
трудну́ нау́ку тре́ба не ма́ло й плати́ти.

Тимъ и письменство не дуже шіритця въ насъ поміжъ людьмі; а тимъ часомъ ледачі писарі и всякі нечестіві законники тёмного чоловіка морочять и тіснять, бо неписьмённий чоловікъ — все одно, що тёмний на очи: куді поведé поводитір, туді и йде — хоть бї и въ яму. Треба учить дітэй письменства такъ, щобъ, дурно часу не гаявши, швидко зрозуміла дитина науку читання, а до сёго найперва помічъ — щобъ граматка зложена була рідною Українською мовою. Навчившись читать по своёму, усяке зрозуміе и Церковну, и Московську печать; тогді й нехай берётця за які хотя книги. Отсё жъ напечатана така Граматка. Учачись читать, не буде тутъ спотикатись дитина на слова иноязічніи; а вітвердивши її добре, здобуде на весь вікъ собі користи. Тутъ бо для першого читання підобрані наставительні піснорловія про нашихъ прёдківъ и Божественні псалмі; тутъ напечатані споминки про давніи

давна, що діялось на землі до приходу Христа на землю, — про Їго святую Церковъ и про войну съ Татарами и Ляхами за віру православною и волю людськую. Тутъ же, для щоденної потреби, приложена и наука ариѳметика, котора показує всяку лічбу грóшамъ, хлібу и всякому ділу. Щобъ же ся книжка ще більше принесла лю́дямъ користи, напечатані найнужнійші чоловікові молитви Церковною печаттю, котору вже всяке розберє, навчівшись по-своєму читати.

АЗБУКА.

А	Б	В	Г	Д	Е
Ж	З	И	І	Й	К
Л	М	Н	О	П	Р
С	Т	У	Ф	Х	Ц
Ч	Ш	Щ	Ъ	Ы	Ь
Ъ	Э	Ю	Я	Ө	Ү

МАЛЕНЬКА АЗБУКА.

а	б	в	г	д	е	ж	з
и	і	й	к	л	м	н	о
п	р	с	т	у	ф	х	ц
ч	ш	щ	ъ	ы	ь	ѣ	э
		ю	я	ө	ү		

ПРОПИСНА́ АЗБУКА.

А Б В Г Д Е Ж З И І Й
К Л М Н О П Р С Т У Ф
Х Ц Ч Ш Щ Ъ Ы Ь Ъ Э Ю
Я Ө V

СТРИЧНА́ АЗБУКА.

а б в г д е ж з и і й к
л м н о п р с т у ф х ц
ч ш щ ъ ы ь ъ э ю я ө v

КРИВА́ АЗБУКА.

а б в г д е ж з и і й к
л м н о п р с т у ф х ц
ч ш щ ъ ы ь ь э ю я ө v

ПРАВИЛА ДЛЯ УЧИТЕЛЯ.

1) У на́шій мові б́у́ква Г іно́гді вимовля́єтця твѣрдо, отъ якъ у слóві *гáнокъ*, або *гузь*; то въ такихъ случáяхъ трѣба писáти Латíнську б́у́кву вели́ку G, або малу́ g, іменно — *гáнокъ*, *гузь*, *Гáнжа* *Андибѣръ*.

2) Б́у́ква БІ въ на́шій мові лі́шня, бо въ насъ не говорáють такъ твѣрдо, якъ Москóвські лю́де, *ты*, *вы*, *мы*, або *столы*, *бабы*, а м'я́кше; тимъ и дово́лі зъ насъ б́у́кви И для вся́кого тако́го слóва, якъ *крини́ця*, *каплі́ця*, и дово́лі б́у́кви І для вся́кого тако́го слóва, якъ *жінка*, *сіно*. Б́у́ква жъ БІ поставлена въ áзбуці тілько на те, що вона́ єсть у Церкóвнихъ кни́гахъ, а заті́мъ и въ старосві́тському письмі.

3) Б́у́ква Е вимовля́єтця въ насъ твѣрдо въ слóвахъ *не́бо*, *тебѣ*, а въ слóвахъ *корі́нне*, *щáсте* м'я́кше; то слóва сі́і й пі́шутся для сѣ́го отта́къ: *корі́нне*, *щáсте*.

4) Б́у́кви Ъ у насъ у мові не чу́тно, а на-місто і́і вимовля́єтця І. Тутъ же вона́ въ áзбуці оста́влена ра́ди Церкóвного язика́.

СКЛАДІ.

Урѳкъ пѳрвий.

Чи е що луч-че, кра-ще въ свѳ-ті,
Якъ у-ку-пѳ жи-ти,
Бра-томъ доб-римъ доб-ро пев-не
По-знать, не дѳ-ли-ти?

Урѳкъ дрѳгий.

По-мо-лю-ся Гос-по-де-ві
Сер-цемъ о-ди-но-кимъ,
И на злихъ мо-їхъ по-гля-ну
Не злимъ мо-їмъ о-комъ.

Урѳкъ трѳтій.

Спа-си ме-не, по-мо-лю-ся
И вос-по-ю зно-ву
Тво-ї бла-га чи-стимъ сер-цемъ,
Псал-момъ ти-химъ, но-вимъ.

Урѳкъ четвѳртий.

Го-сподь лю-бить сво-і лю-ди,
Лю-бить, не о-ста-вить;
До-жи-да-е, по-ки прав-да
Пе-редъ ни-ми ста-не.

Урѳкъ пѳтый.

Влов-лять ду-шу пра-вед-ни-чу,
Кровъ доб-ру о-су-дять,
Ми-ні Го-сподь при-ста-ни-ще,
За-ступ-ни-комъ бу-де,
И воз-дасть імъ за ді-ла їхъ,
Крі-ва-ві, лу-ка-ві,
По-гу-бить їхъ, и їхъ сла-ва
Ста-не імъ въ не-сла-ву.

Урѳкъ шѳстий.

Пса-ломъ но-вий Го-спо-де-ві
И но-ву-ю сла-ву
Вос-по-емъ чест-нимъ со-бо-ромъ,
Сер-цемъ не лу-ка-вимъ,
Во псал-ти-рі и тим-па-ні

Вос-по-емъ бла-га-я,
Я-ко Богъ ка-ра не-пра-вихъ,
Пра-вимъ по-ма-гае.
Пре-по-доб-ни-і во сла-ві
И на ти-хихъ ло-жахъ
Ра-ду-ют-ця, сла-во-слов-лять,
Хва-лять и-мя Бо-же.

Урѳкъ сѣмий.

Якъ у на-шій у слав-ній У-кра-і-ні бу-ва-ли ко-лись пре-страш-ни-і зли-го-дні, без-доль-ні го-ди-ни, бу-ва-ли й мо-ри и вій-сько-ві чва-ри. Ні-хто Вкра-ін-цівъ не ря-то-вавъ, ні-хто за нихъ Бо-го-ві мо-ли-товъ не по-си-лавъ; тіль-ко свя-тий Богъ на-шихъ не за-бу-вавъ, на ве-ли-кі зу-сил-ля, на від-по-від-дя дер-жавъ. Тіль-ко Богъ свя-тий знавъ, що Вінъ ду-мавъ, га-давъ, за-миш-лявъ, якъ не-взго-ди-ни на Вкра-ін-ську зем-лю по-си-лавъ. Отъ же й про-йшли, изо-йшли зли-і не-взго-ди-ни; не-ма-е ні-ко-го, щобъ насъ по-до-лі-ли. Тіль-ко Богъ свя-тий знавъ, що Вінъ ду-мавъ, га-давъ, за-ми-шлявъ.

Урѳкъ вѳсьмий.

Ой не день и не два Ля-хи У-кра-і-ну
плін-дро-ва-ли, ні на ча-си-ноч-ку од-
по-чин-ня не ма-ли, ко-ней на-вза-во-
дахъ день и нічъ дер-жа-ли, до геть-ма-
на На-ли-вай-ка до-ро-гу вер-ста-ли. А
геть-манъ хо-роб-рий На-ли-вай-ко що
вінь ду-ма-е, га-да-е? що вінь за до-
лю то-ва-ри-шівъ сво-іхъ за-миш-ля-е?
Тіль-ко Богъ свя-тий зна-е, що ё-му на
по-мічъ по-ма-га-е.

Урѳкъ девятий.

Ой зза го-ри хма-ра ви-сту-па-е, ви-
сту-па-е, ви-хо-жа-е, до Чиг-ри-на гро-
момъ ви-грім-ля-е, на У-кра-ін-ську зем-
лю бли-ска-ви-це-ю бли-ска-е. То По-ля-
ки че-резъ три рі-ки три пе-ре-хо-ди ма-
ли, да й ко-ло тре-тё-го пе-ре-хо-ду ста-
номъ ста-ли, пу-сти-ли ко-ней на по-па-
сан-не, са-ми со-бі да-ли на три го-ди-
ни од-по-чи-ван-не.

А що геть-манъ На-ли-вай-ко ду-ма-е, га-да-е? що вінъ на не-взго-ду Ля-хівъ за-миш-ля-е? Тіль-ко Богъ свя-тий зна-е, що ёму на по-мічъ по-ма-га-е.

Урѳкъ десѳтий.

То не хма-ри по не-бу гро-момъ свя-тимъ ви-грѳм-ля-ють, то не свя-тихъ во-ни до Бо-га про-во-жа-ють: то Ля-хи у буб-ни вда-ря-ють, у сви-стѳл-ки да у тру-би вий-гра-ва-ють, у-се вѳй-сько сво-е до-ку-пи у гро-ма-ду скли-ка-ють, щобъ пѳй-шли всѳ до гро-ма-ди на по-слу-хан-не, слу-ха-ти геть-ма-на Жол-ков-сько-го о-по-вѳ-дан-не. От-то ѳ при-ѳшли всѳ, ря-домъ ста-ли, у-сѳ ря-домъ ста-ли, да ѳ за-мов-ча-ли, геть-ман-ську о-по-вѳдь слу-ха-ти за-ча-ли. А по-слу-хав-ши ко-ней сѳд-ла-ли, че-резъ Бѳ-лу рѳч-ку пе-ре-ходъ ве-ли-кий ма-ли: мо-сти мо-сти-ли, греб-лѳ га-ти-ли, кѳл-ле за-би-ва-ли, гор-зи-ну да дря-ни-цю кла-ли, че-резъ Бѳ-лу рѳч-ку пе-ре-ходъ ве-ли-кий ма-ли.

Урѡкъ одинадцятій.

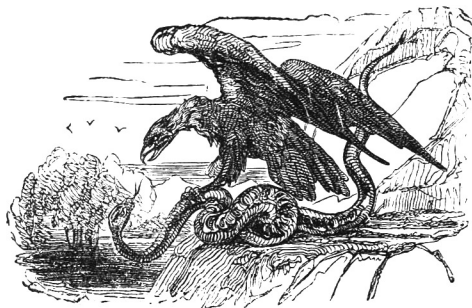
А пе-ре-їшов-ши, о-го-ро-ди да шан-ці ро-би-ли, у о-крїпъ гар-ма-ти ста-но-ви-ли, а пе-редъ гар-ма-та-ми три кре-сти у зем-лю вби-ли. А що пер-вий крестъ, то Со-ми-но ви-сить, Со-ми-но ви-сить, ду-же го-ло-сить; а що дру-гий крестъ, то Бо-гунъ ви-сить, Бо-гунъ ви-сить, шаб-лю-ко-ю ло-по-тить; а що тре-тій крестъ, то по-рож-ній сто-їть, у-сіхъ ин-шихъ ко-за-ківъ до се-бе під-жи-да-е, ко-за-ківъ під-жи-да-е, ко-за-ківъ о-гля-да-е. Хто пер-вий пі-дій-де, то-го гар-ма-та у-бъе; хто дру-гий до-бі-жить, то-го са-мо-паль цап-не; хто тре-тій під-ско-чить, той кре-стить-ця бу-де, кре-стить-ця бу-де й мо-лить-ця ста-не: що крестъ зъ о-си-ки, то ё-го на-дба-не.

Урѡкъ дванадцятій.

А ко-за-ки гля-ді-ли, у ві-чи вба-ча-ли, про-міжъ се-бе бур-ко-ва-ли, ра-хо-

ва-ли, три ко-рог-ви на за-ба-чен-не Ля-хамъ ста-но-ви-ли, на ко-рог-вахъ у-го-воръ ряд-ну пи-са-ли: Вір-но-му пра-во-слав-но-му Хри-сти-ян-ству ми-ромъ миръ, а Ля-хамъ во-ро-гамъ пе-кель-ний пиръ! Въ ко-го крестъ, на то-го й крестъ!

От-се жъ и пій-шли ко-за-ки на чо-ти-ри по-ля, що на чо-ти-ри по-ля, а на пя-те на По-дол-лє; Ля-хівъ на всі сто-ро-ни по всімъ кре-стамъ ко-ло-ти-ли. Ля-хи о-про-щен-ня про-си-ли, да не до-про-си-лись. Не та-ків-ські ко-за-ки, щобъ о-про-щен-не да-ли; не та-ків-ські й Ля-хи, щобъ на-пасть за-бу-ли!

ЧИТАННЄ ПО ВЕРХАМЪ.

Виборка изъ псалмівъ.

1.

п е що лúčче, крáще въ
свѣтѣ,

Якъ укúпи жѣтп,
Брáтомъ дóбримъ добрó
пѣвне

Познáть, не дѣлѣтп.

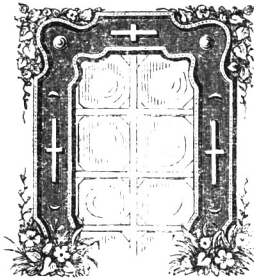
Наúка. *Ученикъ нехай читáє тѣлько буйнóу печáть, по́ки стáне зовсѣмъ письмѣнный. Тогдѣ и дрѣбнóу печáть прочитáє.* — Жѣтп вкúпи не знáчть, щóбъ íменно у однѣй хáтѣ, а знáчть жити единопóшно. По́ки чоловѣкъ до чоловѣка не прихѣлитця душѣю, якъ дóбрый брáть, по́тп не познáє, щó то за пѣвне, а щó за химѣрне добрó. Пѣвнимъ добрóмъ зовѣтця тутъ Христѣянська любóвь. Симъ добрóмъ не дѣлѣтця такъ, якъ худóбою, абó грѣшмѣ; бо вѣи ми брáтп передъ Бóгомъ, якъ однá семьѣя, п щó въ кóго е, те дá-

по одъ Бóга на всѣхъ, на всю Християнську сѣмью. Отъ маѣшь, чоловіче, здоровъе, — то вонó не для тѣбе одного дано: служи́ своїмъ здоровъемъ нѣмошному брáтові о Христі, поможи́ ёмú, оборони́ ёго. Маѣшь рóзумъ, — то не для гордіні твоєі давъ тобі Богъ рóзумъ: наставляй нерóзумнихъ, покажи́ їмъ правду Бóжу діла́ми своїми. Маѣшь багáтство, — чи Богъ же на те одда́въ багáтство въ одні рúки, щóбъ не бу́ло нічо́го въ твоїхъ братівъ-Християнъ? Ні, чоловіче! Богъ тебѣ учини́въ тільки храни́телемъ и раздава́телемъ благъ земніхъ; якъ же присво́ишь одному́ собі да́ри Бóжі, то погíбнешъ душе́ю, а багáтство твоє пере́йде въ дрúгі рúки и бу́де по́ти переходить, по́ки зна́йдетця Богобоязлива душа́, котóра оберне́ ёго по-Бóжому. Отсе́ жъ, позна́вши *брáтомъ до́бримъ добро́ певне*, не діли́сь ти зъ брата́ми Христия́нами такъ, що се все моє, бо я здоровий и заробивъ собі, я рóзумний и придба́въ собі, я багáтий, бо її родивъсь багачемъ. Не позна́въ ти добра́ певного, коли такъ думаєшь, а позна́въ добро́ химерне, котóре отъ умрѣшь сѣго́дні, то й ви́зьметця одъ тѣбе. Ні, чоловіче, мій дрúже, не такъ діли́сь добромъ изъ брата́ми, а вважай́ усє, щó маѣшь — и сі́лу, и рóзумъ, и достáтки, за óбще, котóре Бóгъ не тобі одному́, а на всѣхъ давъ, тебѣ жъ учини́въ, по Сво́ій блага́сті, храни́телемъ и раздава́телемъ сихъ благъ.

2.

омолюся Гóсподеві
Сérцемь одинóкимь
И на злихъ моїхъ погляну
Незлімь моїмь óкомь.

Наука. Коли чоловікь попадѣтця міжъ недóбри люде, міжъ котóрими нема ёмú души щірої; то одна ёмú розмова й порада зъ Бóгомь. Нещасливий не той чоловікь, котóрий нúжду, абó наругу приймає, а той, котóрий у своїй печалі не вміє до Бóга душею оберну́тись. Нема ёмú вь ёго мúкахъ ніякої пільги. Ищє жь не дай Бóже, якъ такий бідолáха кипіть досáдою, гнівомь, злóбою супротівъ своїхъ обідчиківъ! Тогді вінь зáжживо горить огнємь пекельнимь. Дúмає чоловікь, що якъ оддáчу зломъ за зло, то лєгше моєму сёрцу бúде. Безúмна главо! чи знаєшь ти, що смолою пожарь заливáєшь? Що бiльше бúдешь воздавáть зломъ за зло, то бiльшъ бúдутъ тєбе люде гнівiти. Да де жь ти вiзьмешь сiли супротівъ усякого вóрога грозóю и бóемь ставáти? Жiзни твоєї на се не стáне, бо що бiльшъ бúдешь мстiти, то бiльшъ вóрогiвъ собi наживáтимешь. Не за чоловіче дiло ти берєсья: се дiло Бóже. У одного Бóга есть прáвда — вбачáти, хто чимъ винень, и сiла — покарáти обідчика. А ти щó за прáведникь,

коли й своїх гріхів не бачишъ, а брата свого за малу обиду докоряешъ, злословишъ, а за велику не побоїся й великого лиха ёму заподіяти? Що ти за сила, коли не знаєшъ, чи доживешъ до завтраго, чи, може, вже смерть іде по твою душу? А ти щедумаешъ метить ворогамъ своїмъ! Ні, чоловіче, не такъ повелівъ намъ Господь на світі жити. Вінъ знає, що одъ злого діла ти добра не получишъ; тимъ и заповідавъ Християнамъ за зло добромъ платити, тимъ и сказавъ, що коли вбачишъ свого ворога голоднимъ, нагодуй ёго, коли вбачишъ жаждущимъ, напей ёго: симъ ти докоришъ ёму до самого серця. Приймаючи одъ тебе добро, зрозуміє вінъ свою ледачу злобу въ серці своєму, и хоть не виявить свого покаяння, а тайно до тебе душею обернеться, бо противъ добрихъ учинківъ нашихъ и самий запеклий ворогъ не встоїть. Платячи зломъ за зло, и малого ворога зробишъ великимъ; а добромъ воздаючи за зло, самого лютого чоловіка до себе прихилишъ.

3.

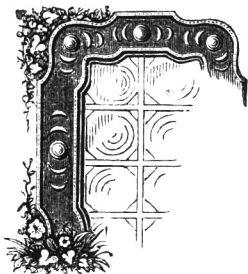

пасі мене, помоліюся
И воспою знову
Твої блага чістимъ сёр-
цемъ,
Псалмомъ тихимъ, новимъ.

Наука. Не на те чоловік живе, щоб у розкошахъ купатись, а на те, щоб одъ гріхівъ очіститись и до Бóга чістою душею піднятись. Читаємо въ щоденній молитві: *И во грѣсѣхъ родѣ мѣ мати моѣ*. Такъ ужé нату́ра чоловіча впала, що й на світь чоловікъ приходить у гріхахъ! Якъ же ёму сіхъ гріхівъ збу́тись? Не инакъ, якъ черезъ Бóга. Одъ початку роду людського согрішає на землі чоловікъ; одъ первихъ семей сплкѹється піднятись изъ своєї немощи. Багато було на світі люде́й Богобоязливи́хъ и святи́хъ Пророки́въ, котóri лю́дянь пра́вду Бóжу сло́вомъ и діло́мъ показували; а все не спасли міру одъ нечестія: все ші́ршало зло по світу, а добро́ умалѣлось, ажъ поки Господь умилосердивсь надъ Своїмъ создáниемъ и послáвъ единородного Сїна Свого на зéмлю. Сь того́ часу́ благода́ть возея́ла на землі и показана вся́кому доро́га въ ца́рство небесне. Богъ явивсь на землі Бого-чоловікомъ, щобъ навчіть

нась покаянню и щобъ ми ближче ста́ли до Ёго. Оберни́сь тілько до Ёго моли́твою: *Спасі мене!* то не оста́вить Вінъ тебѣ въ грі́хахъ погиба́ти: у т́юю жъ саму́ мину́ту почу́ешь душею́, що Вінъ близько коло те́бе, бо за́разъ якийся сві́тъ осия́е душе́вну темноту́ твою́ и хоть би́ ти бувъ поки́нутий сирота́, хоть би́ сиді́въ у темни́ці, якъ у я́мі, щі́ра моли́тва зроби́ть таке чу́до зъ душею́ твоєю́, що ти вознесе́ся надъ усі́мъ міро́мъ, на́че Госпо́дь приня́въ тебѣ на ло́но Своє́ и зъ небесе́ної висоти́ пока́зуе то́бі всі Сво́ї бла́га. Помоли́сь тілько га́ряче Бо́гу, то тво́я т́уга оберне́тця въ ра́дість то́бі, назове́шь ти благо́мъ и самѣ́ твоє́ неща́сте, кото́ре очи́стило се́рце твоє́ и вознесло́ тебѣ ви́ще все́го міру́ до Бо́га. Ми́сли и чу́ства тво́ї взигра́ють, я́ко хвале́бна пі́сня Го́сподеві́; заговори́ть твоє́ се́рце такі́ми слова́ми, якъ псалмі́ Проро́ка Да́вида; ти їхъ и не ві́мовишь язи́комъ твої́мъ, а Госпо́дь почу́е тво́ї т́ихи́и се́рдечні́ рѣчи́ и при́йме їхъ одъ те́бе, я́ко по́вий псаломъ́, уго́дний Ё́му не ме́нше, якъ и т́іи псалмі́ сла́дкогола́сний, кото́рі Богодухно́вений Да́видъ оста́вивъ намъ́ у Псалти́рі на ві́ковичню́ хвалу́ Го́споду.

Господь любитъ свои люди,
Любитъ, не оставитъ,
Дождаетъ, пока правда
Передъ ними стане.

Наука. Не одинъ грѣшникъ, роскидаючи розумовъ по свѣту, упиваетъ, що наче Господь покинувъ миръ у бѣдахъ и напастяхъ погибати. Ось бо нечестиві панують, лїнівї роскошуютъ, жеруть чужѣ добро неплачене, незароблене, властвують лукавствомъ и оманю, а не добримъ розумомъ; а люде Богобоязливі, роботящі, великі трудолюбці, наймиті повсяднєвниі, невольничкі досмертнини все здорověе свое тратять и хижихъ дармоидивъ годуютъ. Горе тобі, чоловіче, коли ти думаешь, що Богъ або сего нічого не бачить, або, вбачаючи, не хоче визволити Своіхъ людей изъ нечестивої кормиги! Не роскидай розумомъ по свѣту, а розбери себе самого. Отъ ти родивсь убогимъ и, може, убогимъ и вмрешъ. Скажи жъ миши, якъ ти въ своймѣ убожествѣ виновнивъ заповѣди Божї? чи всі виновнивъ? чи добре виновнивъ? Христосъ, прийшовши въ миръ, до такихъ, якъ ти, перше всего обернувся: *Приидите ко Мнѣ вси труждающіися и обремененніи, и Азъ упокою вы.*

Возьміте иго Моє на себє и научітесь отъ Мене, яко крѣтокъ есмь и смиренъ сѣрдцемъ, и обрѣцете покой душамъ вашимъ. Бачишь, якъ сказавъ Христосъ? Не сказавъ Вінъ:° »Прийдіте до Мене, Я дамъ вамъ великі достатки, зроблю васъ великими панами, и знайдете покой душамъ вашимъ« , тимъ не сказавъ, що ні великі достатки, ні велике панство не дає душі покою; дає душі покой тільки крѣтость и смиреніе сѣрця. Чи послухавъ же ти Христа въ своєму вбожестві и тисноті? чи навчивсь одъ Ёго незлобию и тихому житію? чи знайшовъ, пдучи Христовимъ слідомъ, покой душі своїй? Коли знайшовъ, то нічого більшь и не забажаєть, бо и весь миръ не стоїть душевного покою. Коли жъ не знайшовъ у бідності, на прямій дорозі до царства небесного, то якъ же ти думаєшь, що, зробившись багатимъ и вельможнимъ, ставъ би одъ того крѣтокъ и смиренъ сѣрдцемъ? Господь, даючи одному достатокъ и вельможность, а другому нѣжду и тисноту, рівно любить обохъ, яко чадь Своїхъ. Якъ ні псуєтця багатій у роскошахъ и гордіні, якъ ні падає дѣхомъ убогій одъ великої тѣги, — не оставляє Вінъ їхъ; назирає ихъ зъ неба всевидящимъ окомъ и жде, поки одинъ зрозуміє суету багатства и вельможства, а другій познає, що йде вінъ у своїму убожестві Христовою дорогою и простѣе въ царство небесне. Оттогді-то правда й стане передъ очима въ людєй; отсєго-то й дожидає Господь у великому Своєму милосѣрдію.

5.

лѡвлять дѹшу праведни-
чу,
Кровь добру осѹдятъ,
Мини Господь пристѡ-
нище,

Застѹпникомъ бѹде,

И воздасть имъ за дѡла ихъ,

Кривави, лукави,

Погубить ихъ, и ихъ слава

Стане имъ въ неслѡву.

Наука. Не дѹмай, чоловіче, що праведні, люде за свою добру жизнь не дознають ніколи напасти. Напасть нікого не минає, а часомъ на праведника ще бѡльшь накидаютьця зліи люде, нѡжъ на грѣшника. Дивне дѡло! чомѹ бѹ, здаєтця, такъ не вчинити Господу Бѡгу, щобѹ доброго чоловіка не займавъ ледѡчий! Нехай би всѡ добрі люде жили на свѡтѡ, якъ возлюбленні чада Бѡжѡ, до котѡрихъ злѡму чоловікови страшно бѹло бѹ и приторкнутись! Отъ же Богъ такъ не дає; бо щѡ бѹ изъ сѡго вийшло? Вийшло бѹ изъ сѡго те, що спасѡннѡ дѹши зробили бѹ зѡмлю собѡ раємъ и вже бѹ не помишляли обѹ тѡй сторонѡ, де нема ні печали, ні воздыханія; а скѡро чоловікъ забѹде про небѡсну жизнь, то зѡразъ душѡ ѡго псуєтця, прихилиючись до

земнихъ утїхъ, и незабаромъ такій нзъ праведника зроби́тця грїшникомъ. Тимъ-то й попускає Господь, щобъ нечестїві гнали й тїсни́ли праведнихъ, коли не діломъ, то слівомъ; попускає іноді великі беззаконя надъ не повинними творити. Іншому здається, що вже Господь одступивъ одъ ёго, коли вінь за добре діло попаде въ напасть; а Господь тимъ самимъ воздвигає Ёго ду́шу одъ недба́лости; коли жъ душа́ й такъ не бу́ла недба́лою, то Богъ дає їй слўчай вознестись надъ усіма печа́лями земніми, такъ щобъ и сама вона́ почу́ла свою крі́пость о Господі и зрозуміла, що їй помагає та сила, котóra сотворіла и соде́ржить світь, що за неї заступаєтця та правда, котóra пише свої закони не на папері, а на серцяхъ непорочнихъ. Отсе́ жъ перетерпїть чоловік напасть за добрі вчинки, да й упокоїтця — коли не на землі, то на не́бі; а тимъ часомъ Господь воздає по діла́мъ уся́кому, и нечестїві дознають страшеннихъ му́къ душе́внихъ. Тимъ їхъ му́ки страшніі, що не зможуть вони до Бо́га, такъ якъ повинній му́ченикъ, оберну́тись. Гинуть вони душею, сходячи зъ сє́го світу, и що більшъ величались своїми достатками, вельмóжствомъ и сі́лою на землі, тимъ глі́бше потонуть у пренецїодній, а на землі оста́влять послі себе́ тілько смородь грїхівъ своїхъ. Отсе́-то воно́ й єсть, що Господь їхъ погубить, бо гублять їхъ самі грїхи́ їхъ; отсе́-то й єсть, що їхъ земна́я сла́ва обернетця їмъ на несла́ву.

6.

саломъ нѳвїи Гѳспѳдеви
И нѳвую славу
Воспоёмъ честнїмъ со-
бѳромъ,
Серцемъ нелукѳвїмъ;

Во псалтїрі и тимпанї
Воспоёмъ благая,
'Яко Богъ карѳ неправїхъ,
Правїмъ помагае.
Преподѳбнїи во славі
И на тїхїхъ лѳжахъ
Рѳдуютця, славослѳвлять,
Хвалѳють їмя Бѳже.

Наука. Сїми вїршамї прїзїваються вєї чїстїї дїши до хвалї Бѳжої. Господь знає вєяке жаданне и воздїханне наше; тимъ-то спїваїй Ёмї якї хочь славослѳвїя, маючи вь серці лѳкѳвство, — не прїїме Вїнъ хвалї твоєї. Чоловїка мѳжно улестїть словѳмї, возвелїчївшї дїлѳ ёго; а Бѳга не влестїшь. Чоловїкь не зрозумїє твогѳ лѳкѳвства и дасть пїдойтї пїдъ сєбе; а Богъ создѳвъ твою дїшу, то бѳчїть її вєю лїчче, нїжь ти вбѳчаєшь дїло рукъ своїхъ, и не пїдїдешь ти пїдъ Ёго нїякою омѳною. Коли жь хочешь, щѳбъ прїклонївъ Господь ўхо Своє до твоєї молїтвї и до твогѳ

славословія, то вознесі до Ёго щіру молитву, покинувши прэжне лукаўство. Отсэ-то й б́уде *псаломъ новий*, отсэ й б́уде *нова слава* Господеві. Любо Ёму сл́ухати покайнную пісню и чісту хвалу Собі одъ одногó чоловіка, а ще любійше одъ *честно́го собору*. Собóромъ же тутъ зовётця всяка громада, котóра собралась для дóброго дїла, угóдного Бóгу. *Воспоёмъ* не значить тутъ, щобъ іменно піснею озв́атись до Бóга. Нехай тілько щіриі д́уши подві́гнутця вќупі на дóбрó, то ніякій псалт́ирь ⁽¹⁾ и тимпáнь не зайграе Ёму любійше. Ко́лі жъ ми вознесёмъ до Бóга хвалéбну пісню не ду́шами одніми, а вќупі й голосáми, коли візьмемся на хвалу́ Бóжу за ѓуслі и тимпáни; то пісня на́ша нехай б́уде про благіі дїла́ Господні, про Ёго ка́ру надъ неправими и Ёго по́мічъ правимъ. Велике щáсте сподобáтись Господу! Хто дойшо́въ ду́шею до св́ятости, той увесъ уже́ сияе во славі́ передъ Бóгомъ, яко зоря незаходімая; той не тілько въ день сияе дїла́ми своїми, яко-то: незлóбиемъ, милосéрдиемъ, братолóбиемъ, да й на т́ихому лóжі радуецця о Бóзі, славослóвить и хвалить Ёго імя ду́шею своєю. Дай же намъ, Господи, всімъ изійт́ись доќупи по́мислами своїми и заспівáть Тобі́ новий псаломъ честнімъ собóромъ и сéрцемъ целука́вимъ!...

---

(1) Псалт́ирь булі́ ѓуслі, а кн́ига Псалт́ирь назв́алась такъ зат́імъ, що псалмі́ співáлись підъ т́іи ѓуслі, котóрі псалтирёмъ зв́ались.

Старосвітська думка про гетьмана
Намивайка.

7.

кь у на́шій у сла́вній
Україні
Бува́ли ко́лись пре-
стра́шні злі́годні,
бездо́льні годі́ни,
Бува́ли й мо́ри, п вій-
сько́ві чва́ри.

Ніхто́ Вкраї́нцівъ не рятовáвъ,
Ніхто́ за нихъ Бо́гові мо́литовъ не поси-
ла́въ;

Ті́лько святи́й Богъ на́шихъ не забува́въ,
На вели́кі зу́сїлля, на одпові́ддя держа́въ,

Ті́лько Богъ святи́й зна́въ,

Що Ві́нъ ду́мавъ, гада́въ, замишля́въ,
Якь невзго́дини на Вкраї́нську зе́млю по-
сила́въ.

Отъ же й прои́шли, изои́шли злі́ невзго́дини,
Нема́є ні́кого, щобъ насъ подо́ли.

Ті́лько Богъ святи́й зна́въ,

Що Ві́нъ ду́мавъ, гада́въ, замишля́въ.

Наука. Україна наша зь давніх давешь дознає великих смутків, більш одь інших земель. Вона розлягається скрізь плащиною, и нема вь неї на границях ні високих гір, ні глибоких рік, ні моря, щоб упертись коло них и не дати чужоземцю своєї землі пліндровати. Така була воля Божя, щоб наша гарна, плодови́та сторона стояла незагорожена одь сусідь. Отъ же—дивне діло! орудовавь нашимь краємь Ляхь, грасовавь туть Татаринь и Түрокь, скілько-то полягло крещеного міру одь мечя вражого! скілько пийшло вь неволю сь Татарськими загонами! скілько всякого глүму перетерпили діди наши и прадіди! скілько нашихь родів и колін попереверталось у чужу віру и вь чужі звичаї! а стоить Україна и досі особною одь усіх сусідь стороною. Увесь світь пройди — нігдє не знайдешь такого любого народу, нігдє такої гарної мови не почуєшь, нігдє такої пісні тобі не заспівують. У тіи *злігодні* и *бездольні години*, которі споминає дума, не забувавь нась Богь; помігь Вінь намь пережить и *мори*, и *військові чвари*, бо державь нась на світі на великі *зусілля*, на *одповіддя*. Треба було намь посилокватись, щобь вибитьця изпідь корміги Лядської; треба було великого дүху, щобь одповідати гордимь панамь, которі, перевернувшись самі вь чужу віру и вь чужі звичаї, вважали нась за несмісленну отару. Знавь Господь милосердний, для чо́го насилає на Українську зємлю невзгоди́ни. Не хотівь Вінь оддати її вь наругу сусі-

дамъ, а хотівъ воздвігнути її на брань за волю и віру, наспляючи всяку напастъ и бідѹ. Окріпли серця Українські, терплючі горе, и піднялись надъ усіма смутками, піднявсь увесь край, якъ одна душа, противъ неправої сили Лядської — и не осталоєсь въ тої часъ на Україні ні одного чужоземця и перевертня. Отó жъ и пійшла поміжъ міромъ дѹма: *Немає нікого, щобъ насъ подоли*, бо її справді неодолима одностайна сила народу, котóрий підніметця за свою віру и за своє право. Була Пóльща великимъ царствомъ, упиралась однимъ концемъ у Балтійске, а другимъ у Чорне море. Погляньте жъ, що теперъ изъ неї осталоєсь! Де її пані и гетьмани, де її дѹки и воеводи? Стоить теперъ Пóльща великимъ цвинтаремъ стародавнєї слави, и плачуть на томѹ цвинтарі живіи по мёртвихъ. Се не чпé, якъ наше діло. Донеклі Ляхі намъ своєю зневагою до сáмого сёрця, стрепенулись ми — и захиталоєсь Пóльске царство на своїй твердині; по́ти хиталоєсь, по́ки сусіде зовсімъ ёго повалили. Такъ-то Богъ карає за неправду царства земніи тими самими руками, котóрі їхъ обороняли!

8.

й не день и не два Ляхи́
Україну пліндрова́-
ли,

Ні на часіночку одпо-
чіння не мали,

Коне́й на взáводахъ день и нічъ держáли,
До гетьма́на Налива́йка до́рогу верста́ли.
А гетьма́нъ, хоро́брий Налива́йко, що́ вінъ
ду́має-гада́є?

Що́ вінъ за до́лю това́ришівъ своїхъ за-
мишля́є?

Тільки Богъ святи́й зна́є,

Що́ ёму́ на по́мічъ помага́є.

Нау́ка. Звідки взялісь Ляхи́ на Вкраїні? Україна була́ самоста́йною землею́, по́ки не зруйнова́ли її Та-та́ре. Тата́рський ца́рь Ба́тий напáв на насъ зъ нещисле́нною ордóю, пору́йнова́въ и попáливъ скрізь по Вкраїні города́ й се́ла, позаганя́въ люде́й у непроходи́ми пúщи, не́три й боло́та, хто жъ оста́всь, тихъ обложи́в гане́бною да́нню, а самъ угніздíвсь изъ своїми Та́тарами въ Криму́ и скрізь по-на́дъ Чо́рнимъ и Азо́вськимъ да ажъ до Ка́спійського мо́ря. Ото́ жъ и панова́ли Та́таре на́дъ Україною, ажъ по́ки обізва́всь на Литві́ мо́гущий князь Ге́диминъ. Сей прису́нувсь до

України изъ своїмъ військомъ, побивъ Татáръ и одиавъ у їхъ Україну. Якъ жé злучилась Литва съ Пóльщею, то й Україна до Пóльщи притулилась. Мизérна тогді була сторона наша. Лежала вона пустиною, и тільки кругомъ Кіева, да коло Чернігова, да на Волині й на Подóллі стояли пахáрські сéла; ато лежала безлюднимъ степомъ Україна, скрізь по обідва бóки Дніпра, ажъ до Татáрського *дiкого поля*. Хоть и обезейлили за Гедиміна-князя Татáре, хоть и не здужали вдержати підъ кормігою Україну, а все разъ по разъ набігали на нашъ край ордою, хватали людéй у полонъ и гнали до Криму, понавязувавши на жéртки низками. Тимъ и боялись люде селитись по степáхъ, а держались блізько люднихъ городівъ. Якъ ось почали королі Пóльські раздавати дворянамъ порожні зéмли на осáду; почали дворяне иззивати до себе людéй и осажувати сéла дáльше одъ городівъ; почали люде сходитьця съ пущь, изъ нéтрівъ и байрáківъ на новину и роскинулись геть по степáмъ хуторáми. Загомоніла зновъ пустиня людськимъ гóміномъ, и зачорніла підъ плугáми віковiчня цілина. Налетали й на нові осéлі Татáре Бóжимъ гнiвомъ сараною; а нові осéлі добірали спóсoбу, якъ протівъ орди ставати. Котóрі втікали й ховались, а інші, скúпившись за вáломъ и палісадомъ, дóбре привітали Татáръ изъ луківъ и самопáлівъ; ищé, одбивши, не разъ гнались за ними и въ погоню. Такъ шіршали осáди Українські; такъ убезпечавъ себе народъ нашъ на старосвітській землі своїй. Пані

тогді були на Україні людськими отаманами, поважали громаду, вели передь супротивъ неприятеля, а жили прѣсто, по-сільски, не заводячи въ себе чужоземськихъ вѣдумокъ. Чи Лядського роду бувъ осадчий панъ, чи нашого старо-Рѣського Українського, ніхто сѣго не розбѣравъ. Слѣхали їхъ селяне, а вони селянъ любили и про їхъ добро дбали. Якъ жѣ залюднила Україна, якъ забагатѣли державці, що пѣшли одъ осадчихъ, якъ почали жить панѣ по столицяхъ, покидавши сѣла орендарямъ да намістникамъ своїмъ; то й завелась неправда по Україні, завелось здѣрство съ пахарѣвъ, почався глумъ надъ прѣстимъ мѣромъ, и вже котѣрий панъ бувъ старого Рѣського колѣна, изъ щѣрої Української породи, той, черезъ мѣду, пристававъ у чужѣ віру и въ чужѣ звичаї, и вкѣпі зъ Ляхами потуравъ неправдамъ и здѣрствамъ орендарськимъ, вѣйськовимъ и всякимъ иншимъ. Вѣйсько бо Польске виспалось кормитись на Україну и чинило багато лиха селянамъ, и нікому було їхъ обороняти, бо вже державці поперевертались у чужоземцівъ и одвернулись одъ свого народу. Отѣ жъ и озвавсь мѣжь народомъ гетьманъ Наливайко, изозвавъ до себе смѣлихъ людѣй, учинивъ їхъ козаками и пѣйшовъ супротивъ Ляхѣвъ воѣвати. Противъ ѣго-то Ляхѣ день и нѣчь виступали кѣнно и оружно, або *дорогу верстали*, щобъ ѣго зломити и зновъ Україну підъ себе підгорнути. А гетьманъ Наливайко уповавъ на Бѣга, Котѣрий, давши народу натѣрпѣтись бѣдѣ за грѣхи ѣго, поможе ѣму за свою правду стати.

9.

їй зза горі хма́ра виступа́е,
Виступа́е, вихожа́е,
До Чигри́на гро́момъ ви-
грі́мляе,
На Украї́нську зе́млю блис-
каві́цею блиска́е.
То Поля́кі чере́з три рі́ки
три пере́ходи ма́ли,
Да їй коло́ трета́го пере́ходу ста́номъ ста́ли,
Пусті́ли ко́ней на по́паса́нне,
Са́мі собі да́лі на три годі́ни одпочи́ва́нне.
А що́ гетьма́нъ Налива́йко ду́мае-гада́е?
Що́ вінъ на невзго́ду Ляхі́въ замишля́е?
Ті́лько Богъ те́ святі́й зна́е,
Що́ ёму́ на по́мічъ помага́е.

Нау́ка. Чигири́нъ то́гді́ бувъ крі́шкимъ мі́стомъ, бо
зъ одно́го бо́ку на горі́ сто́явъ за́мокъ, а зъ дру́гого
рі́чка Тя́сминъ не да́вала до ё́го ле́гкого при́ступу.
Ото́ жъ сто́явъ гетьма́нъ Налива́йко підь Чигири́номъ
надь Тя́сминомъ и жа́давъ на се́бе Ля́дської поту́ги.

Зъ грозюю вона на ёго наступала, мовъ чорна хмара до Чигиріна сунулась, курява підъ самі небеса вставала, гула гарматами, що громомъ, и, якъ блискавиці, миготіла въ тій куряві стрельба огненна. Коло Чигиріна зупинилась ся хмара, утихла, розляглась по Тясмінському лугу. Стали Ляхі коней попаса́ти, стали самі одпочивати, збираючи́сь ударить всіма́ силами на Налива́йка. А гетьма́нъ Налива́йко упова́въ на Бо́га, Кото́рий, попусті́вши наро́дъ у напастъ за гріхи ёго, помо́же ёму́ за свою́ правду ста́ти.

10.

о не хма́ри по не́бу гро́-
момъ святи́мъ вигри́м-
ляють,

То не Святи́хъ вони́ до
Бо́га провожа́ють:

То Ляхі́ у бу́бни вдаря́ють,
У свисті́лки да у тру́би ви́йграва́ють,
Усе́ військо́ сво́е доку́пи у грома́ду скли-
ка́ють,
Що́бъ ийшли́ всі до грома́ди на послуха́н-
не,

Слúхати гетьмана Жолкóвського оповідáн-
не.

Отто́ й прийшли́ всі, рýдомъ стáли,
Усі́ рýдомъ стáли, да й за́мовчáли,
Гетьма́нську о́повідь слúхати зачáли.

А послúхавши, ко́ней сідмáли,
Черезъ Білу Річку перехóдъ вели́кий мáли :

Мості́ мості́ли,

Греблі́ гаті́ли,

Кі́лле забивáли,

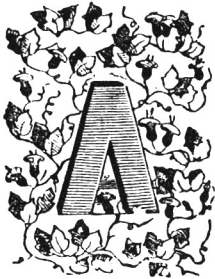
Горзі́ну да дряні́цю кла́ли, —
Черезъ Білу ріку́ перехóдъ вели́кий мáли.

Нау́ка. Ище́ до Чигирі́нщини почала́ Україна про-
мишля́ти, якъ би себе́ одъ сусідь забезпе́чити, а най-
бі́льшъ одъ Тата́ръ, кото́рі що весні́ по свіжі́й па́ші
пуска́ли свої́ загéни скрі́зь по на́шихъ осáдахъ, хапа́-
ючи люде́й необáчнихъ, або́ малолі́чнихъ. Ото́ жъ ко-
то́рі смі́лійші́ ві́сунулись у степь, икь Дніпро́вимъ по-
ро́гамъ, и, роскі́нувшись хуторáми, почали́ кінно коза-
ковáти и на самі́хъ Тата́ръ наї́жджáти, а де-кото́рі,
покі́нувши хуторі́, засі́ли на островáхъ по Дніпру́, ни́ж-
че Поро́гівъ, жили́ земля́нками безъ жіно́къ и обіща́-
лись Бо́гу всю́ жизнь свою́ супроти́въ неві́рнихъ воро-
гівъ Христия́нськихъ во́ввати. Вбачáючи тогді́ король
Польскі́й Степа́нъ Бато́рій, що заво́дитця щось могу́-
ще на Низу́ по Вкраї́ні, усові́товавъ тимъ Низовця́мъ

и Запорозцямъ на полкі поділітись и гетьмана надъ собою обрати, а гетьману приславъ булаву, бунчукъ и корогівъ — такі жъ самі клейноди, якъ и въ коронного (Польского), и въ Литовського гетьмана. Отó жъ и стало три війська на зéмляхъ королéвськихъ: коронне, Литовське и Запорозьке. Великою поміччю й зацітою було для Польци Запорозьке військо. Якъ же почали Ляхі зъ нашими перевертнями не по правді на Україні верховодить, то обернулись Запорозці противъ обідчиківъ, виходили кúпами зъ Низу Дніпра, ззивали селянъ підъ корогівъ и давали себе знать обідчикамъ. Отсе жъ и гетьманъ Наливайко уступивсь за Україну; а Ляхі послали противъ ёго коронного гетьмана Жолковського, щобъ ёго знести и Україною беззаконно орудовати. Отсе жъ, ставши гетьманъ Жолковський надъ Тяминомъ, котóрий звавсь *Білою Річкою*, говоривъ свойму війську оповіданне, якъ ударить на козаківъ, якъ обгорнуть їхъ и вістинать до ногі. Отсе жъ, посідлавши коней, переходять вони черезъ Білу Річку.

11.

перейшовши, огорóди да
шáнци робили,
У окріпъ гармáти стано-
віли,

А поперéдъ гармáтъ три
кресті у зéмлю вбіли.

А що пéрвий крестъ, то Сóмино висіть,
Сóмино висіть, дúже голóситъ.

А що дрúгий крестъ, то Богúнъ висіть,
Богúнъ висіть, шаблíoкою лопотіть.

А що трéтій крестъ, то порóжній стоіть,
Усіхъ íншихъ козаківъ до сéбе піджидáе,
Козаківъ піджидáе, козаківъ оглядáе.

Хто пéрвий підійде, тогó гармáта убъе;
Хто дрúгий добіжить, тогó самопáль цáпне;
Хто трéтій підскóчить, той крестітьця
бúде,

Крестітьця бúде й молітьця стáне:
Що крестъ зъ осіки, то ёгó надбáне.

Паўка. Побáчивши, що стоіть козакі тáборомъ, дó
бре обко́навшись, не посміли Ляхі суну́тьця на нихъ, не
обпершись тáкожъ объ окріпу. Стáвши вь окóнахъ, ви-
стáвили вперéдъ гармáти, а перéдъ гармáтами на кре-
стáхъ повісли старіхъ козáцькихъ старші́нгъ, котóрихъ

у бою ище перше похапали, бо вже не разъ исчепивсь изъ ними Налива́йко, поки ставъ підъ Чигирино́мъ. Ото жъ висіть на одному́ кресті Со́мино, а на дру́гому Бо-гунъ, третій крестъ лякає козаківъ, щобъ ко́му не по-виснуть и на третёму. Не діти жъ були козаки, щобъ изляка́тьця сме́рти. Чи такъ, чи сякъ умірати, разъ ма́ти роди́ла, тільки роди́ла не на глумъ лю́дямъ нече-стивимъ, а на те, щобъ добро и пра́вду возлюбіти, и за добро и пра́вду не пожа́ловать своєї жи́зни. Не зна́ли Ля-хі, яки́мъ ду́хомъ ди́ше коза́къ; тимъ и вважа́ли їхъ за звіря́ть, кото́рихъ мо́жна сами́мъ стра́хомъ подо́лити.

12.

козаки́ гляді́ли, у ві́чи
вбача́ли,
Промі́жъ се́бе бурко-
ва́ли, рахова́ли,
Три коро́гви на забаче́нне Ляха́мъ стано-
ви́ли,
На коро́гвахъ угово́ръ-рядну писа́ли:
»Ві́рному правосла́вному Христи́янству ми́-
ромъ миръ,
А Ляха́мъ-ворога́мъ пекельни́й пі́ръ!
Въ ко́го крестъ,
На то́го й крестъ!«

Отсѣ жъ и пійшли козаки на чотіри поля,
Що на чотіри поля, а на пяте на Подолле.

А козаки Ляхівъ на всі сторони,
По всімъ крестамъ колотіли.

Ляхи опрощення просіли, да не допросі-
лись.

Не таківські козаки, щобъ опрощенне дали!
Не таківські жъ и Ляхи, щобъ напастъ за-
були!

. . . . .

Наука. Такé діло сталось колись підъ Чигириномъ. Зложили про ёго кобзарі пісню и пійшли по всій Україні воспівати. Отъ же хотъ наші й одоліли Ляхівъ, да ще далéко було до свободи, ище довго глумились нечестиві люде надъ Україною, ище багáто трéба було проліть крові, щобъ вибитьця изпідъ корміги. Не одінь ище гетьманъ виступавъ Наливаїковимъ слідомъ за право и віру свого народу, не одна тїсяча мучениківъ скоротала вікъ одъ мечá, одъ огня и всякого мучительства. Самого Наливаїка взяли Ляхи живцемъ підъ Лубнями на Солониці и замучили въ Варшаві, роспорішили козаківъ ёго, скрутіли рúки кіннимъ и оружнимъ селянамъ, и обернули Україну, якъ самі схотіли. Отъ же не ослабъ дúхомъ народъ нашъ, підіймавъ одъ часу до часу похилу гóлову спідъ корміги, падавъ изновъ и зновъ устававъ, ажъ поки настала Хмельниччина и поки Польща захиталась одъ моря до моря, по-

чүвши недалекій кінєць свій. Велика сила одностайного люду; ніхтo не встоїть супротивъ одностайности. Не оружье, не искусство одоливаетъ въ войнахъ народи; борюща вони міжъ собою одностайностью: въ кого більше волі и дүми единої, той и бере надъ іншими гору. Такъ було въ давню старовину, такъ буде й до конця світу. Єдина жь воля и єдина дүма идє одь святої віри Християнської, котора наповняє правдою серця людські и робить рідними братами людей міжъ собою далєкихъ и невідомихъ. Тимъ-то всяка душа праведна приумножає собою воїнство правди и волі, котóрому перєдъ ведє самъ Христосъ, Правда Божя, на землі возсиявшая. Якого бь ти ні бувъ плємя и язика, иди слїдомъ Христовимъ, то й будєшь воїномъ правди, котóрої ніякя неправда не одоліє. А що бувають на насъ усякі напасті и бїди, то се не на щo інше, якъ на тє, щoбъ нашу дүшу крїпше сталі загартовати и непреодолимoю для всякого зла учинити.

Переложеніи псаломъ 12.

о́же мѣлшій! чи Ти менé
На вікъ забува́ешъ,
Одверта́ешъ лицé Своé,
Менé покида́ешъ?
До́ки бѹду мѹчить дѹшу
И сѣрцемъ болѣти?
До́ки бѹде во́рогъ лю́тшій
На мене́ дивѣтсь
И смѣятсь?... Спасѣ́ мене́,
Спасѣ́ мою́ дѹшу,
Да не ска́же хѣ́трий во́рогъ:
»Я ё́го подѹжавъ!«
И всѣ́ злѣ́ посмѣю́тця,
Якъ упадѹ́ въ рѹки,
Въ рѹки вра́жі... Спасѣ́ мене́
Одъ́ лю́тої мѹки!
Спасѣ́ мене́! помолѹ́ся
И воспою́ зно́ву
Твоѣ́ блага́ чѣ́стимъ сѣ́рцемъ,
Псаломѹ́ тѣ́химъ, но́вимъ.

Переложений псаломъ 55.

уді, спасі мене, Бóже,
Ти по Своій волі!
Молось, Гóсподи, вну-
шній імь
Усть моїхъ глаголи!

Бо на дýшу мою встали
Сильні чужіі,
Не зрятъ Бóга надъ собою,
Не знають, щó дїють.
А Бóгъ мнї помагає,
Мене заступає
И імь правдою Своєю
Вертає їхъ злїя.
Помолось Гóсподеві
Серцемъ одинóкимъ,
И на злихъ моїхъ погляну
Незлїмъ моїмъ окомъ.

Переложений псаломъ 152.

и́ е́ що́ кра́ще, лу́чче
въ свѣтѣ,
Якъ укúпи́ жи́ти,
Бра́томъ до́бримъ до-
бро́ певне

Позна́ть, не дѣ́лти?
Яко́ мѣро́ доброво́нне
Зъ́ голо́ви́ честнѣ́и
На́ боро́ду Ааро́ню
Спада́е росѣ́ю
И́ на шѣ́тти́ оме́ти,
Рѣ́зи́ доро́гѣ́и,
Або́ роси́ Ермо́нськѣ́и
На́ свѣ́тѣ́и го́рѣ
Висѣ́кѣ́и, Спо́нськѣ́и
Спада́ють и́ твѣ́рять
Добро́ твѣ́рять земно́рѣ́днимъ
И́ землѣ́, и́ лю́дямъ:
Отта́къ бра́тѣвъ́ благо́ихъ́ Свои́хъ
Госпо́дь не забúде!
Воца́рѣ́тцѣ́ въ до́му́ ти́хихъ́,
Въ́ семѣ́и́ ти́и́ вели́кѣ́и
И́ пошлѣ́ имъ́ до́бру́ до́лю
Одъ́ вѣ́ка до́ вѣ́ка.

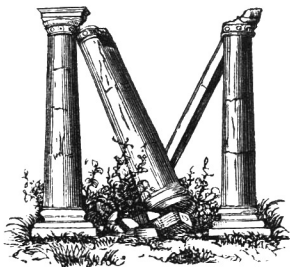
*Богородице, Дѣво, радуися, благодѣтельная
Маріе, Господь съ тобою!*

ПОГЛЯДЪ НА БОЖУ ПРАВДУ,

КОТÓРОЮ ДЕРЖИТЦЯ СВІТЬ.

Чоловіче розумний! Ти бачишъ, що кнїжка ся годїтця не для однихъ дїтєй. Отъ же, навчаючи дїтєй письмєнства, проказуй їмъ буйну печать, а самъ прочїтуй дрібно, щобъ и тобі самому порозумнїшатъ. Якъ же навчатця дїти читать и зможе їхъ розумъ знести вишчу науку, тогдї самї попрочїтують усє, що тутъ напечатано. Ти жь їхъ до сєго не примушай, бо наука премудрости не лобить нїякого примусу. Доброю волею, самохїть чоловікъ изъ письмєнного робитця розумнимъ, а сілою нїкого розумнимъ не зробишъ.

и знаємъ изъ Библиї, якъ свїть почався, якъ люде прогнївіли грїхами своїми Бóга, якъ Богъ наславъ потопъ на всю зємлю и тїлько праведного Нóя зъ сємьею спасъ одъ потóпа. Одъ Нóя зновъ розродїлись люде и розїйшлись по всїй землї, и почали жить сєлами, городáми й царствáми. Було царство Вавилонське, було Ассирійське царство, було царство

Египетське и інші. Всяке почало́сь изъ малого и, підгорну́вши підъ себе сусідь, шірилось дальше, панова́ло надъ нещисленними зема́ями, а по́слі, перебра́вши міру гордіні и беззако́нній чоловічеськихъ, само́ въ собі псова́лось, роспада́лось на маліі царствá и не то старода́вню сі́лу, да й самé і́мя теря́ло.

На що жъ допуска́ла Бóжа во́ля воздви́гати́сь вели́кимъ тимъ царствáмъ, коли одъ їхъ поостава́лись те́перъ самі руїни? На те́, щобъ людське́ плéмя дозна́ло нікчёмность хіжо́ї живóтної сі́ли, котóra хо́че миръ опанова́ти, — щобъ людське́ плéмя дозна́ло сі́лу, ви́шчу, розу́мну, божество́нну, котóra йде́ своїмъ по́ступомъ изъ ві́ка въ ві́къ, изъ ца́рства въ ца́рство, ажъ до на́шого ча́су, — и щобъ, дозна́вши її на всіхъ наро́дахъ, почали́ лю́де горну́тись брате́рськимъ рóзумомъ грома́да до грома́ди, а не приму́сомъ и нево́лею.

Въ ті́ї далéкі, недовідо́мі намъ ча́си, якъ ші́рили́сь старода́вні вели́кіі царствá, попира́ючи одно́ одно́го и кро́в'ю людсько́ю зема́лю полива́ючи, Господь одкрива́въ сво́ю *п́равду* наро́ду Евре́йському; а живі́й наро́д сей степові́ми ча́бана́ми, ганя́ючи свої ота́ри съ па́ши на па́шу и слуха́ючи старі́хъ люде́й, своїхъ вожді́въ — патриа́рхівъ. Усі́ наро́ди пійшли́ одъ Но́я и сем'ї ёго́, да не всі́ зна́ли п́равду Господню́; бо ще на пéрвихъ пора́хъ одхили́лись одъ Богобоязли́вихъ се́мей, покину́ли старосві́тські́ до́бріі звича́ї, а зъ ні́ми

спасенніи слова, которі отець синові изъ роду въ рідь переказує: забúли страхъ Бóжий и вдались у дїки жадоби земній, у грїшній утіхи; багатства да пановання тїлько шукали, а про Бóжу волю байдúже. Тимъ-то й пїйшли грїхі и беззаконія рості по всёмú свїту; тимъ-то окріла тьма людськіи дúши; тимъ-то лúде почали прáвितись хїжою сїлою, не мáвши надъ собою вишчого небéсного закóну.

Тїлько жъ не можуть лúде безъ Бóга пробувати, хоть би й забúли Бóга їстинного. Не здолає естество чоловічеське своєю земною сїлою супротивъ усякої дóлі стояти. Чúє воно по всякъ часъ, що не людська́я воля, а якась вишча прáвить народами, що не чоловікъ, а хтось надъ усїма людьми обладає землею й моремъ, и всюди дає свїй великий, во віки непорушимий поря́докъ. Тимъ-то й беззаконніи сémьї, занебáвши первий закóнъ Бóжої прáвди, що йшовъ изъ роду въ рідь одъ Но́я, не до конця́ душéю омрачили́сь. Шукали й вони святої Сїли, котóra сотворила свїть и содэржитъ ёго, тїлько не знали, де знайти її, якъ їй поклонитись, якъ одъ неї добу́ть премúдрости. Замість одного́ Бóга їстинного, повидумували мпогихъ богівъ. Їнші сонце за Бóга вважали; їнші клáнялись земно-рòднимъ твáрямъ, я́ко би въ нихъ божество водворилось; а їнші могúщихъ лúдей за богівъ уважали. Коли являвсь міжъ тїми тэмними рóзумомъ сémьями могúщий чоловікъ, которий їншихъ одолівавъ и підгор-

тавъ підъ сѣбе, то ёмú нечоловічу сілу придавали; вінъ же и вмеръ, а ёго беземѣртнимъ десь на високій горі, чи въ глибокій пещері уважали и на імя ёго истукани становили, и тимъ истуканамъ, яко живимъ, поклонялись, и жѣртви приносили.

Плѣмя жъ Еврейське, живучі чабанами середъ розлогіхъ долинъ и степівъ, добре пам'ятало, що старі люде про Божу волю переказували. Чиста була ёго віра: знало воно, що Богъ оди́нъ, що Богъ — духъ, очіма грішними невидимий; то й не творило собі ніякого куміра, замість Бóга, и ніякого Ёмú подобія. Отсе жъ було воно, се плѣмя, въ Бóга — яко іскра въ попелі; зберегавъ ёго Богъ середъ беззаконного міру на такѣ время, якъ переїде миръ черезъ усякі злігодні, черезъ усякі перевороти и переберѣ всякого способу добро и правду на світі постановити. Знавъ бо Господь, що якъ би люде въ гріхахъ ні загрузли, то не перестануть изъ гріхівъ вибиватись и до Бóга руки простягати; бо не такъ сотворивъ Вінъ людську нату́ру, щобъ вона черезъ нечѣстие могла у скотство обернутись: сотворивъ її такъ, щобъ изъ усякого упадку підіймалась и своѣ достоїнство помалу, помалу изновъ приймала. Знавъ Господь, що й середъ беззаконниківъ являтимуться мұжи мұдри и жѣни високі дұхомъ, которі людській рózумъ прояснитимуть, людські серця очищатимуть; що у всякого народу явитця одъ такихъ мужівъ и женъ благая наука, якъ у світі достóйно и

и праведно жити; що ся-то наука, переходячи изъ рѣду въ рѣдъ, не допустить вселѣнну до конця розледащити и вознесе людський розумъ до познанія глибокихъ таенъ естества Божого. Тільки жъ знавъ Богъ и тѣ, що сей розумъ самъ собою найглибшихъ Божихъ таенъ не збагне, а не збагнувши, не знайде дороги до царства небесного. Тимъ-то й беригъ Господь Еврейське плѣмя изъ ёго чистою вірою, щобъ середъ сего плѣмя явити мiровi Одкровеніе правди Своєї...

Після старого Єгипетського царства піднялась процвітаючи Греція; якъ жѣ й самá Греція ослабла и велике царство Македонського Александра розпалося, піднялась воюючи страшѣнна сила Римська и весь свѣтъ підъ себе підгорнула. И у всіхъ тихъ народівъ були великіи мѣжи громадські, були великі мудреці и чоловіколюбці; отъ же ні оди́нь народъ и ні оди́нь мудрець не дойшовъ такого чистого розуму, якъ Пророки Еврейські, бо їмъ самъ Богъ обявлявъ свою правду не тільки про те, що було, да й про тѣ, що бѣде. Господь обiтовавъ не разъ черезъ Пророківъ Еврейському народовi, що родитця міжъ нимъ Спаситель мiровi; и державъ народъ Еврейський великою обiтницею Божою у своїй вірі; ся обiтница не допускала ёго міжъ ледачими зледащити и міжъ тѣмними розумомъ помрачитися. Чи весь же то народъ Еврейський процвітавъ душею передъ очима Божими, якъ одна семья? Ні, такого чѣда не благоволивъ Господь

явити, щоб увесь народъ, якъ одна сем'я, процвітавъ благочестиемъ. Допускавъ Господь и Евреямъ у беззаконие впадати, ідольськими жёртвами осквернятися и праведний законъ забувати. Тимъ и терпівъ народъ сей усякі пригоди, ділився самъ на себе, враждовавъ коліно противъ коліна и попадавъ не разъ підъ кормігу могутихъ царівъ и невірнихъ народівъ. А все жъ не до остатку всі Евреї забували Бóга; все жъ їхъ пророки книги закону, якъ великий скарбъ, сохранили, людяма оповідали и зъ роду въ рідъ передавали. И якъ одъ доброго кореня одходить дерево и всякий злакъ на землі весною, такъ и въ народі Бóжому оживала одъ часу до часу гаряча віра, и ка́явся народъ передъ Бóгомъ, и кидавъ ідольські нечисті жёртки, и ждавъ зъ гарячою вірою обітованого Спасителя мірові.

Зберегавъ Господь народъ Еврейський середъ міру, яко іскру въ по́нелі, щобъ ко́лісь, черезъ Мессію, що народитця въ сёму народі, увесь миръ правдою осіяти; зберегавъ хотъ не весь ёго, то роди ізбранні, невеличку жмёню чистихъ душею и яснихъ розумомъ. Бо вже Евреї давно стáлись не тими, що пішли одъ Израїля, що вівсвободились одъ мучителя Фараона, що сорокъ літь ходили по пустині, очищаючись одъ Египетського ледарства, що получили зъ Синайської гори одъ Бóга заповіді, що добули собі мечемъ Обітовану Зёмлю. Дванадцять колінъ їхъ вийшло изъ Египта, а тільки два, Іудине и Вениамінове,

не впали въ ідолюскую тьму и поклонялись единому істинному Бóгу; да й сїі почаству одь праведного закóну одступали и чужозёмними сквёрнами помрачались. Булі жь за те Евреї підь кормігою въ Ассиріянь, булі въ Вавилонянь, у Персіянь и Греківъ, одь одного ярма до дрúгого за свої грїхі переходячи; и всяка корміга дýха правоті въ їхъ угашала; якъ же налягла на їхъ важка корміга Рїмська, тоді й зовсімъ поникъ до землі Бóжий народъ ізбранний. Забравши Римляне підь себе увесь миръ, наслідовали пороки и беззакония всёго міру, а не знавши Бóга істинного, прийали до себе всіхъ богівъ язичеськихъ, — не прийали тільки Евреїського Бóга у свої храми, бо сей Богъ бувъ духъ, очіма невидимий, и не мóжна було поставити Ёму кумира, пнже подобія міжъ іншими богами. Не прийали жь одь Евреївъ и книгъ закóну, бо въ тихъ книгахъ проклинаютьця всі боги, яко погані ідоли, и тільки одїнь Господь Еговá надь усімъ міромъ славитця. Тимъ часомъ одь себе надалі Евреїському народові усякого печестия, а найбільшъ якъ поставили царёмъ Ерусалимськимъ 'Ирода. Сей бо завівъ погані ігрища Рїмські въ Ерусалимі и становивъ храми Рїмському кесарю, наче Бóгові. Такъ ледáче приложилось до ледáчого, и ростекласъ грїховна халепа по всій Палестїні. Бо вже давнó переставъ народъ Евреїський дбати про Бóга и припавъ сёрцемъ своїмъ до утїхъ земнихъ, до грїшнихъ роскошївъ, кїнувсь на багáтство, на ошукáнне людей простодúшнихъ, на здїрство зъ беззащїтнихъ, на по-

клони и угоду могутимъ грішникамъ, переставъ волю Божу творити, якъ написали пророки въ Біблії, а почавъ творити волю людєй беззаконнихъ. И до того вже дійшло, що и премудрі книжники, которі толковали мірові книги закону, и тіи занедбали у своїхъ ділахъ заповіді Господні; и тільки слово їхъ було праведне, а всі учінки нечестивіи.

Отсе жъ прийшлось уже всімъ міру у гріхахъ погибати, бо зникла правда Божя изъ судилищъ, перевелась вона міжъ людьмі багатими, міжъ просвіщеними, міжъ могутими, міжъ владіками земніми, и въ самому народі Евреїєському, которій одінь знавъ істинного Бога, и тамъ задержалась правда тільки міжъ людьмі простими и убогими, да міжъ священниками Божими непорочними, которі со страхомъ передъ Богомъ ходили и обітованого Спасителя мірові ждали. Грїховна тьма лежала по всімъ світу; поникла безсмертна душа чоловічеська одъ грїхівъ, яко злакъ одъ поломья. Сумно стало въ Божому мірі. Ажъ ось — возсіяла звїзда надъ Виолеємомъ городомъ: народивсь обітований мірові Спаситель.

Не всяке жъ ту звїздѹ побачило, не всяке те чѹдо зрозуміло; уже бо й наймудріші Евреїєскі книжники здоровий и чистий розумъ середъ нечестивого міру загубили. Вбачаючи по пророчихъ книгахъ, що мусить прийти въ свѣтъ Мессія, Спаситель міро-

ві, вони думали, що явитця вінъ во славі и багатстві: не розуміли Божої премудрости, котóra земнóю славу и багатство за нікчёмну суету уважае. Отó жъ посміявсь Господь гордині чоловічеській и повелівъ Своєму Сїнові, Царю царівъ, въ убогій оселі у яслахъ, якъ старечій дитині, народитись. Посміявся й розуму чоловічеському и давъ Христу учениківъ и апостолівъ не съ книжниківъ и премудрихъ міра сегó, а съ прóстихъ селянъ, котóрі своїми рука́ми хлібъ собі заробля́ли. Посміявся жъ Богъ и правді людській и допустівъ їй осудити Сїна Свогó, яко розбійника, и роспясті на кресті поручь изъ розбійниками. Потряслась земля одъ страшного сего́ діла, одъ тёмного сего́ беззако́нія, а сэрце запékлихъ обладателей міра не потряслось. Христось умеръ за гріхі всього́ світу, а вони, того́ не знаючи, нові гріхі до старіхъ прибавля́ли и изъ нечестия въ нечестие переходили. Подвігнулась душа великимъ жалемъ и сэрце замліло одъ страху Божого тільки въ людей спасєннихъ, проміжъ котóрихъ не дармо прохóжавъ Христось изъ своїми апостолами, слова́ спасєния посіваючи. Вони Ёго оплакали, вони обь Ёго воскресєнні зъ великою радостю довідались, вони Ёго учениківъ у себе въ господахъ шанóвали, святу́, спасєнну́ю науку одъ їхъ слухаючи. По всєму́ світу пійшли апостоли Християнську віру благовіствовати. Хто жъ їхъ найбільше слухавъ? Слухавъ їхъ прóстий сэрцемъ, и шїрилась Християнська віра міжъ людьмі смиренними, и просвітїлись вони більшъ одъ премудрихъ книжниківъ.

и забагатіли душею більшъ одъ панівъ и князівъ земнихъ, и дѣхомъ стали могутіи надъ усяку силу и власть на землі, и скілько ні затемняли лживіи учители їхъ віри своїми відумками — нікому не підались вони на оману, скілько ні спокушали їхъ своїми роскошами багатіи, топтали вони, яко смітте, всяке багатство; и чого не робили власті мирьскіи, щобъ одвернуть їхъ одъ віри Християнської! перенесли вони всі мѹки, а віри не поламали й не покинули. И черезъ сіхъ-то убогихъ и невченихъ учениківъ Христовихъ, черезъ сіхъ-то першихъ мучениківъ, віра Християнська розійшлась по всьому міру, и просвітілись тоді вже очіи многимъ багатимъ и могутимъ, и покидали вони, яко негідь, багатства свої, и возридали обѣ грішній славі своїй, и возлюбили серцемъ багатство праведне, которого тля не берє и злодій не краде, и возлюбили славу праведну, котора во віки вічніи сияє. И оттоді-то вже Римьскіи мирь годі Християнство гнати, и всі власті земніи учинились Християнами.

Отъ вона вишча, розумна сила божественна, безъ которої усяка інша сила нікчемна, отсе вона-то йде, не маючи вщину, изъ віка въ вікъ, изъ царства въ царство, вона розширяє по всьому міру братерський союзъ Божої правди, на місто союза хижої волі и животної сили людської. Бо розбері усяке. Прийшовъ у мирь Христосъ незнаемий, явивъ мірові свою премудрость, свою правду, убогимъ чоловікомъ ходивъ Вінъ

по землі, не маючи де голову приклонити; умерь безь слави на кресті изь розбійниками; Ёго апостоли, проповідуючи Ёго велику науку, своїми руками хлібъ собі заробляли; перві Християне під землею, у катакомбахъ изь своїми книгами, изь своїми святими дарами ховались; ловили їхъ поганці якъ звірятъ и оддавали на поталу левамъ, тиграмъ, барсамъ, гіенамъ; закручували їхъ живихъ у коноплі, обсмоловали смолою и по ночахъ саді, мовъ факелами, оєвіщали; слово *Християнінь* довго було великимъ поношеннемъ и лайкою у язичниківъ. Який же то бувъ духъ, що все те відержавъ и надъ тимъ гонительствомъ и мучительствомъ узявъ гору? Бувъ то *духъ премудрости, духъ розуму, духъ страху Божого*, которий воплотивсь на землі черезъ Христа, була то вища, розумна, божественная сила, супротивъ которої не встоїть ніяка інша сила на землі. Не гамовалась вона нічимъ въ серцяхъ скорбящихъ и обременєннихъ, которихъ Христось изозвавъ до Себе, яко свою велику сємью, а росла вгору да вгору, обіймала села й городі и одъ простихъ селянь піднялась помалу, помалу до царськихъ палатъ и престолівъ. Поти перві Християне терпіли всяку наругу и всякі мўки одъ безумнихъ нечестивцівъ, поки знемоглись самі мучителі, їхъ убиваючи, роздираючи, шматуючи. Велика була сила у властей міра сего; отъ же почула, що боретця зъ більшою, зъ несказанною силою духовною, котора ростє одъ пролітої крові, ширитця по світу одъ мучительства и обертєє ці на ві що

багатство, власть и славу земную. Смирлились передь нею гордіи, притїхли несїтїи, и кровавий Римський мирь ставъ міромъ Христїянськимъ.

Поглянемо жъ, чи щїримъ сєрцемъ піддалось у-сяке Христú и Ёго заповідямъ? чи всі могúщі зреклись ради Ёго своєї вла́сти? чи всі багатї оберну́ли по Ёго нау́ці свої сокрóвища?... Ні! назва́вшись Христїяна-ми, не всі почали жить по-Христїянськи: лука́вство попсóванихъ сєрдєць и тутъ пїйшло своєю дорогою. Нечестїві лю́де, приня́вши Христїянство, черезъ Христїянство безъ пока́яння, не вчинїлись благїми; несїтїи на багатство дúши палали въ Христїянствї тимъ же, що й перше, огнемъ пекельнимъ; хїжий на чужє добро́ найшовъ тутъ новїи спóсоби на шарпанне беззащїтної вдови и сиротї; а роспúстникъ ходївъ у Христїянську цєркву, якъ на вїставку, визирать собі здóбичи. Тїлько сєрця смиреннїи, тїлько дúши чїстїи умїли воздвїгати хра́ми Христїянському Бо́гу, пострóивши Ёму́ спєршу чїсту, сия́ющу хра́мину у себе въ сєрці, и одїнь тїлько Богъ знає тїи пóдвиги, котóрими воздвїглась и розши́рилась прáведна віра по всьму́ світу; намъ же явївъ небагáто святїхъ подвїжникївъ, щобъ не лежали позадь насъ минúвшиї віки тёмною нїчю, щобъ сияли намъ тїи святїи именá, я́ко зóри на небї. Мо́же, той, що стоя́въ у поро́га въ первому Христїянському хра́мі, не смїючи у мизєрній своїй одєжі насередъ цєркви вїстучити, учинївъ бїльший пóдвигъ

своєю убогою жертвою на Божий храмъ, давши мідяка трудового, аніжъ дўки и багатирі, сипнўвши незаробленимъ золотомъ; може, ёго тихе слово про Божу правду міжъ своїми браттями пахарями більшъ визвало ділателей на ніву Господню, на Евангельскі пódвиги, аніжъ философські велегласні розмови и витійства; може, въ ёго душі сиявъ Господу Богу храмъ, кращий надъ усі велеліпніи храми рукотворніи. Не великимъ бо, не могуцимъ, не багатимъ, не премудримъ и щасливимъ міра сего одкрилось Божее царство и Божя правда: одкрилось царство Боже и правда Ёго найперше людямъ убогимъ, найперше дўшамъ скорбящимъ, найперше труждающимся и обремененимъ; поміжъ ними розширилась наука Христова; їхъ мўками, їхъ кровью вона укріпилась и возросла по всёму міру. Якъ ходивъ Христось по землі, то сказавъ своєму апóстолови, простому рибалци Петрові, твердому вірою, яко камень: »Петро! ти еси камень, и на сёму камешу созижду я Церкву Мою, и ввесь адъ, ринувшись изъ воріть своїхъ, не одоліе її.« (1) Такъ же й сталося. Підкопавсь дияволь підъ усяку твердіню, и не одну святиню на землі зумівъ засмородити смородомъ гріхівъ людськихъ; не

---

(1) Треба знати, що въ дрéвніхъ людéй надъ ворітьми городськими були башти зъ воїнами и ворота було найкріпше місто въ городі; тїмъ-то одоліть ворота було все одно, що добўть города. Тимъ и въ словахъ Христовихъ *врата адові* значать — уся пекельна сила.

вворухнѣвъ тілько твердині чїстихъ душъ Християнськихъ, тілько тудї не внїсь своєї зарази; и оттамъ-то Цѣрква Христова воздвїглась на такїй твѣрдїй вірі, якъ була Петрова, и що-дня вона шїритця, и що-дня вишче йде вгору, що-дня въ нѳву лїпоту облекаетця. Тїмъ-то говорить чїстїмъ дѳшамъ апѳстоль Павель: »Хїбѳ не знаѣте, що ви храми естѣ и духъ Бѳжий живѣ въ васъ?« Дорога передъ Господомъ ся нерукотвѳрная будѳва; вїдно, дорога и велелїпна; вїдно, молїтва чїстихъ душъ угѳдна, яко кадїло, передъ Бѳгомъ; вїдно, одїнь щїрий пѳглядъ на нѣбо, однѳ воздїїннє до Бѳга руки одъ сѣрця въ печалї, абѳ въ щастї, все рївно для Ёго, що *жертва вечѣрняя*; вїдно, такъ вонѳ й естѣ, коли Христѳсъ двомъ абѳ тромъ, хто зїїдетця докѳпи во їмя Ёго, обїтовавъ бутъ посередъ їхъ. Такъ не въ високѳстї мѳрївъ, не въ коштовностї будѳви, не въ зѳлотї верхївъ и крестївъ вѳчаѣ Христѳсъ Цѣркву Свою, не для дорогого фимїаму приникѣе Вїнь зъ нѣба на синїї чѳловічнї. Лѳбїть Вїнь красѳту Дѳму Свого, лѳбїть мїсто селѣння слѳви Своєї, а ще бїльшъ лѳбїть цѣркву нерукотворѣнну, котѳру созидѳють Ёмѳ праведники слѣзѳми и молїтвами. Тїха розмѳва двохъ душъ непорѳчнихъ, котѳрї подвизѳютця вкѳпї о їмени Ёго, станѳвить Ёмѳ храмъ на всѳкому мїстї; и, мѳже, тамъ, де нема й цѣрки, де тїлько бѳтько сїновї переказує волю Господню и, читѳючи свѳтѣ письмѳ, будѳє въ ёго душї нерукотворѣнну цѣркву Христѳву; мѳже, тамъ, де спасѣннїй чѳловікъ приходїть сѣ пїдмѳгою абѳ порѳ-

дою до чоловіка бідолáшного, я́ко учени́къ Хри́сто́въ, — голосні́ше возно́ситця хва́ла́ Созда́телю, ані́ж тáмъ, де і́грають орга́ни и ча́рують у́хо пісно́слова́, и зда́єтця така́ неруко́творєнна́ це́рква стра́шною ка́мяницею дия́волу, підъ кото́ру ніяка́ си́ла не підкопа́єтця.

По́ки не наро́дівсь Хри́сто́сь, у вѣ́тхому заві́ті, Бо́жий зако́нъ и оби́товáния храни́въ наро́дъ Евре́йський се́редь грі́ховно́ї темноті́, кото́ра увесь ми́ръ покривáла. Леда́щівъ и мизе́рнівъ наро́дъ сей, пере́ходячи за грі́хи свої́ изъ кормі́ги въ кормі́гу. Якъ же не позна́въ сво́го Мессі́ї и допу́стивъ свої́мъ архиере́ямъ и фари́се́ямъ замучи́ть Ё́го на кресті́, тоді́ зледа́щівъ до ко́нця, и одда́въ ё́го Госпо́дь на на́ругу и въ о́гиду усі́мъ пле́менáмъ земні́мъ; бо вигнали Римля́не Евре́ївъ изъ Ерусали́ма и Землі́ Оби́товано́ї и распоро́шили по все́му́ сві́ту. Перестáли бу́ть Евре́ї наро́домъ Бо́жимъ, и самі́ї кни́ги зако́ну і́хъ закри́лись пере́дъ ними. Одъ восто́къ и за́падъ со́нця изійшли́сь лю́де зо всі́хъ пле́менъ до апо́столівъ Хри́стовихъ, кото́рі викла́дували зако́нъ по Бо́жому, а не по фари́се́йському. Ті́мъ-то і́ї ста́ло тепе́рь уся́ке плє́мя наро́домъ Бо́жимъ, абі́ віровало́ въ Си́на Ё́го и жило́ въ благо́му зако́ні Ё́го. Хри́сто́сь прийшо́въ на зе́млю, що́бъ усі́мъ наро́дамъ за́рівно одкрити́ благода́ть и і́стину, и одкровє́нне Бо́же да́є зрозумі́ти тепе́рь младе́нцямъ, що́ пе́рше бу́ло ута́єно одъ премудри́хъ и розу́мнихъ. Отъ же на́че рі́ки води́ живо́ї розли́всь по все́му́ сві́ту зако́нъ Хри́стіянської

правди, и всяке, хто живе въ сѣмѣмъ законі, приходить изъ сили въ силу. Книги закону теперъ ужé не въ однихъ книжниківъ; передъ усякою душею вони розгорнуті, и огненими словами сияе въ нихъ правда Господня. Путь и истина всякому теперъ показані черезъ Христову Църкву, у котрій світь Христовъ усіхъ освіщае!

Отъ при сѣмѣмъ-то світі й видно, на що Господь допускае воздвигатись великимъ царствамъ, обіймати неоглядніи землі, підгортати підъ себе нечисленні народи, величатись славою по всѣмѣмъ світу, а потімъ падать, якъ упавъ древле Вавилонъ, и нікнутъ, якъ знікла Ниневія. На тѣ, щобъ не перомъ на папері, не гóлосомъ въ слухъ уха возвіщавсь мірові законъ Божої правди, а щобъ ёго доходила самá жизнь своїми зусіллями, мѣками и переворотами. Оцѣ жъ усякий вікъ, умудряючись судьбами царствъ и народівъ черезъ могущихъ вожаківъ своїхъ, силкується, якъ би ёму на правоті стáти, якъ би найбільшу лічбу людéй задовольнити, якъ би людське плéмя одухотворити и до подобия Божого підняти. Немá бо іншої задачі роду людському, окрiчъ тої, щобъ було все по волі Божій на землі, яко и на небесі. А воля Бóжа: *возлюби ближняго, яко самъ себе*. Отъ же, котóre плéмя не знае, абó не хоче зрозуміти сéї волі, тому багáто ще злигоднівъ терпіти; котóre жъ ближче підойшло до сéї цéлі, те вже самою любовью Християнською крiпше и берé розумомъ верхъ надъ іншими. Всѣмѣмъ жъ тому по-

рядку передъ ведé Богочоловiкъ у Евангелии. Хто слухае гласу Ёго, той прискоряе собою рóду людськóму грядущий вiкъ свiту, правди и воли; хто жъ недбалимъ ўхомъ и холóднымъ сёрцемъ приймае святiи, спасительнiи словеса Христóви, той оддаляе щасте братiй своiхъ и придёржуе iхъ самiмъ собою у темнотi, у безправi и въ невóли. Оцé жъ то й давъ намъ Христóсъ велику заповiдь у Евангелии: *'Аще пребúдете во Словесi Моёмъ, во iстину ученици моi бúдете, и урозумiете iстину, и iстина свободiтъ васъ!*

Иисусъ Христосъ на Тайннй Вечері.

КОРОТЕНЬКА

СВЯЩЕННА ІСТОРІЯ.

Тутъ коротко все те оповідаю, що намъ передали Пророки и Апостоли про Божий миръ, почавши одъ першого чоловіка Адама. Добра тої зробиць, хто се все на пам'ять вивчить, а чого тутъ нема, те ёму до готового приложитця одъ розмови зъ благочестивими людьми и одъ читання розумнихъ книгъ.

семогущимъ єдинимъ словомъ Своімъ сотворивъ Богъ небо и зѣмлю. Шість день творивъ Господь миръ зо всіма травами, деревами, птицями, рибамы, гадами, звірями, скотомъ и чоловікомъ, а въ сьмий день опочивъ Господь одъ усіхъ ділъ своїхъ. Первий чоловікъ звався Адамъ, а перва жєнщина 'Ева. Жили вони въ земному раю, не знаючи ни болізни, ни смерти, жили свято, безъ гріха.

озво́ливъ Богъ Ада́му и 'Евві істи
вса́ку садовину́, тільки зъ одно́го дэ́рева не
дозво́ливъ їмъ істи. А дияво́ль спокусі́въ
'Евву попро́бовать съ то́го дэ́рева, а 'Евва
спокусі́ла Ада́ма. За се Богъ ви́гнавъ їхъ
изъ ра́ю, а черезъ їхъ гріхъ, ро́зумъ їхъ и
се́рце перестáли вже бу́ть чістими и святи́-
ми, тіло поча́ло дознава́ть боли́знь, а на оста́-
токъ му́сили вони́ повмира́ти. Сей гріхъ зо-
ве́тця *первородний гріхъ* и перехо́дить вінъ
на вся́кого чолові́ка одъ пе́рвихъ на́шихъ
праотці́въ. Уми́лосе́рдився жъ Госпо́дь надъ
людо́ськімъ ро́домъ и оби́товáвъ тоді́ жъ Ада́-
му и 'Евві посла́ть на зе́млю Спасі́теля, ко-
то́рий ві́купить насъ одъ перворо́дного грі-
ха́ и одъ ві́чної сме́рти.

ри сині́ бу́ло у Ада́ма: Ка́їнь, 'Авель
и Сно́ъ. За́разъ и показáлось, що лю́де одъ
грішного чолові́ка пійшли́, бо Ка́їнь знена-
вді́въ и вбивъ бра́та свого́ 'Авеля. Одъ Ка́ї-

на пійшли́ лю́де, котóрі Бóга забу́ли, а одъ мѣншого ёго́ брата, Сїѳа, пійшли́ такіі, котóрі памята́ли Ада́мову нау́ку про Бóга и Ёго́ во́лю. Навпо́слі и Сїѳове плѣме переми́шало́сь изъ Ка́іновимъ, переверну́лось и само́ въ нечесті́ву жи́знь, и оста́лась одна́ тї́лько Богобоязли́ва се́мья́ на сві́ті, а оте́ць то́ї се́мї зва́вся Ной.

Госпо́дь, вбача́ючи по всѣ́му сві́ту беззако́ння, наслáвъ на зѣ́млю вели́кий потопъ. Поня́ла вода́ всю зѣ́млю; погі́бли всі лю́де. Тї́лько одному́ пра́ведному Но́ю зъ ёго́ се́мьею повелі́въ Госпо́дь передъ пото́помъ збудова́ть собі вели́ке судно́, ковче́гъ, и взя́ть у ковче́гъ запáсу и вся́кої пті́ці, вся́кого зві́ря и скóту по па́рі. Якъ погі́бло все въ воді́, тогді́ вода́ спа́ла; Ной вї́йшовъ на су́шу и поча́въ жи́ть на ввесь сві́ть оди́нь изъ сво́єю се́мьею, хва́лячи Бóга.

Нозроді́лись изно́въ одъ Но́я лю́де и розі́йшли́сь по всі́й землі́, и не всі́ памята́ли

Но́еву нау́ку про Бо́га и зако́нъ Ё́го; бага́то люде́й поча́ли жити́ по грі́шному сво́ему ро́зуму й се́рцю, а не по Бо́жій пра́вді. Ба́чить тоді́ Госпо́дь, що ми́ръ у грі́хахъ изно́въ погиба́е, ви́бравъ міжъ людьми́ пра́ведного чо́ловіка Авра́ама и пове́ливъ ё́му зъ сво́ими домо́ча́дцями и худóбою пере́йти въ да́леку, незна́кому зе́млю. Усі́ю ту зе́млю оби́щавъ Бо́гъ одда́ти ё́го пото́мкамъ и зъ ё́го ро́ду яви́ти Спа́сителя ми́рові, аби́ Авра́амове плéме Бо́жу пра́вду изъ ро́ду въ ри́дъ перека́зувало.

Авра́ама бувъ та́кий же Богобо́язли́вий синъ Иса́акъ; у Иса́ака та́кий же пра́ведний синъ Іа́ковъ. Се́й назва́вся Изра́їлемъ и пошло́ одъ ё́го все плéме Евре́йське зва́тьця Изра́їльтя́нами. Двана́дцять сині́въ давъ Бо́гъ Іа́кову, да не всі́ вда́лись у отця́. Позаві́довали бра́ті́ ме́ншому бра́ту Іо́сифу, що оте́ць лю́бить ё́го бі́льшъ за всі́хъ, и про́дали въ Егі́петъ купця́мъ, а отцю́ сказа́ли, що хі́жий зві́рь ё́го ззі́въ у по́лі.

Нілакавъ Іаковъ на старості літь за Іосифомъ, а Іосифу тимъ часомъ Богъ помагавъ на чужині. Продали ёго купці въ Египті великому пану, котóрий служивъ близько коло царя. Показавъ Іосифъ великій рóзумъ у своїй невóлі, що довідався про ёго й самъ царь, и взявъ до себе, и зробивъ ёго великимъ царедвóрцемъ и правітелемъ. Ажъ ось, за гріхі людськіи не стало ставать хліба въ томú краї, де жили браті Іосифови, и прийшли вони въ Египетъ хліба купувати, и познавъ їхъ Іосифъ, и перезвавъ усіхъ изъ старімъ отцёмъ до себе.

Жили діти и потóмки Іаковови довго въ Египті въ достаткахъ, и розродилось велике плéме, що почали боятьця їхъ самі Египтяне, щобъ усімъ краемъ Евреї не завладали. Почали Египтяне тоді Евреївъ тиснити. Що новий царь у Египті, то нові робóти й пóдаті на їхъ накладувавъ. Дове-

лі Египтяне Израїльтянъ до упáдку; прийшло́сь погиба́ти Бо́жому наро́дові. Ажъ ось озва́вся міжъ нимъ, по во́лі Бо́жій, проро́къ Моисе́й, и вели́кимъ ро́зумомъ, и Бо́жою си́лою, кото́ра ёму́ далась, ви́зволнивъ наро́дъ сві́й изъ-підъ кормі́ги Егі́петської. Отъ съ то́го-то ча́су поча́ли що-го́ду пра́зновать па́сху, а зва́лось па́схою ягня́, кото́ре їли Израїльтяне передъ ви́ходомъ изъ Егі́пта. (¹)

Вісвободившись одъ мучітеля Фараона Егіпетського, пішли Евреї въ зе́млю Ханаанськую, ко́роу обітова́въ Госпо́дь пото́мкамъ Авра́мовимъ. Погна́вся Фарао́нъ за ні́ми, щобъ заверну́ть у Егі́петъ; а Моисе́й прові́въ сві́й наро́дъ черезъ мо́ре, якъ по су́ші: си́ла Бо́жа ёму́ помага́ла; Фарао́нъ же, кі́нувшись слі́домъ, потону́въ

(¹) Мстучі Египтянамъ за Свій наро́дъ, Бо́гъ посла́въ 'Ангела умертвіти всі́хъ перворо́днихъ ча́дъ по Егі́пту. Евреї жъ, готу́ючи собі на оста́тню трапéзу ягня́, позначі́ли свої́ двєри ягня́чою кро́в'ю. 'Ангель-истребі́тель ми́навъ позначені́ двєри, а по-Евре́йськи *мина́въ* говорі́лось *паса́хъ*, одъ то́го назва́лась *пасха*.

у морі зо всімъ своїмъ військомъ. Отсѣ жъ часто въ цѣркві воспівáють, якъ Господь *коня и всадника вверже въ море Чѣрное* (Червоне). Такою піснею прославивъ Моисѣй Бóга за спасѣние народу Ёго одъ ярма Египетського.

Въ пятидесятии день давъ Господь своєму народові черезъ Моисѣя заповіді на Синайській горі середъ грóму и блискавиці. Сі дѣсять заповідей одъ Евреївъ, черезъ Христа, перейшли й до насъ Християнъ. Самі жъ Евреї, осквернившиє душею въ Египетській неволі, не разъ переступалихъ, творили ідольскіи жѣртви и прогнівлили Гóспода. Тимъ Господь сорóкъ літь не допускáвъ ихъ до обітованої землі, котóra текла мѣдомъ и молокомъ, а водивъ по каменястїи пустїні, підъ рукою пророка Моисѣя и брата ёго Аарона. Якъ жѣ перемѣрили старїі люде, котóрі були прихильнїйші до Египетськихъ звичáївъ, ніжъ до чистої Моисѣевої науки, тогді допустивъ Господь Израїля опановáти зѣмлю обітовану.

врѣи, живучі въ землі обітѣваніи, були перше підъ рукою сѹддеи изъ найрозумнѣйшихъ и повѣжнихъ стариківъ своїхъ; якъ жѣ почали й тутъ псовѣтисъ и перестали слѹхать своїхъ властѣи громадськихъ, то Богъ повелѣвъ пророку Самуїлу поставити надъ ними царя. Первимъ царѣмъ у нихъ бувъ Саулъ. Не гарѣздъ правивъ вінъ нароdomъ, побивали Израїля на воїні сусїде. Тоді прославивсь міжъ нароdomъ юноша Давїдъ. Прѣстого селянина бувъ вінъ синъ, игравъ на гѹсляхъ и склѣдувавъ самъ прорѣчі псалми, а на воїні бувъ первий воїнъ. Сѣго прорѣкъ Самуїлъ, по волѣ Бѣжїи, поставивъ царѣмъ надъ Израїлемъ.

авїдъ бувъ царь богодухновѣнный, въ псалмахъ своихъ пророковѣвъ вінъ мїрові про Спасїтеля Иисуса Христа и восхвалявъ дїла Бѣжїи и чудеса Ёго. Сїи псалми всі вкупі зовѹтця Псалтирѣмъ и читаѹтця въ

нашій Християнській церкві найчастіше. Після Давіда царювавъ синъ ёго, премудрий Соломонъ. Сей збудовавъ великій храмъ істинному Бóгу въ Іерусалімі на Сионській горі и написавъ мудрі прітчи, котрі дошли до насъ у Бібліі.

Після Соломона, царство ёго розпалося надвое, бо въ ёго сина одбивъ більшу половину Іероваамъ. Сей царствовавъ у горі Самаріі, и царство ёго називалося Ізраїльськимъ, а царство Соломонового сина звалося Іудейськимъ. (1) Въ Іудейському царстві держалась чіста віра въ єдиного істинного Бóга; Самаряне жъ одщепілись одъ чістої віри; за се їхъ не злюбили Іудеї, а після цурались їхъ, яко нечістихъ, и въ законі своїмъ поставили — до нихъ не приторкати. Вбачаючи Господь погібель народу Свого, пославъ почасти пророківъ,

---

(1) Все племя Еврейське ділилось на коліна, и всяке коліно йшло одъ Іаковового сина. Отъ же при Соломоновому сину осталося тільки два коліна, Іудине и Вениамінове: тимъ и царство звалося Іудейськимъ.

которі говорили дүхомъ Божимъ и нарѳдъ удѣржували одъ грїхївъ, пророкүючи великі бїди и обїтүючи Спасїтеля мїровї, которїї прїїде на зѣмлю спасти миръ Своїмъ слѳвомъ и Своїми мўками.

Не слўхали пророкївъ нї Іудїї, нї Самаряне чи Израїльтяне; враждовали мїжъ сѣбе, дїлїлись самї на сѣбе, забували Бѳга, нїкчѣмнїли въ грїхїхъ и роскошахъ. За те Господь попустївъ їхъ пїдъ кормїгу — однїхъ Ассїрійському, а другїхъ Вавилонському нарѳдовї. Оттоді-то восплакали Евреї на рїкїхъ Вавилонськихъ, спомїнаючи про свїї Іерусалїмъ и святү гѳру Сиѳнъ, и печаль не одну дўшу вернўла до чїстої вїри въ едїного Бѳга. Продѣржавши їхъ Богъ пїдъ чужозѣмною кормїгою, давъ їмъ щѣ разъ вернўтьця въ прѣдкївську зѣмлю; тїлько жъ не поправїлись ужѣ Іудїї, не здўжали стояти супротївъ могўщихъ сусїдъ; тимъ чїсомъ вїросла сїла Рїмська и пїдгорнўла пїдъ сѣбе всю Іудїю и Самарянську зѣмлю.

ідь Рімсською кормігою правивъ Іудеями царь 'Иродъ и при сѣмѹ-то царі приішовъ у миръ Спасітель. Не було вже снагі въ народѹ Божого держати чісту віру; ужé бо всі почали мѹдрствовать по-идолопоклѣнськи и, читáючи въ прорѣчихъ кнїгахъ про Христá, толковáли лѹдямъ, що Вінъ прїіде для тѣго, щобъ усіхъ народѣвъ підгорнѹть підъ Іудейське іго, и що тогдї Іудеї жїтимуть у багатствї, роскошахъ и веселостяхъ. Мáло остáлось такихъ, котѣрі розуміли, що Христѣсъ прїіде звать лѹдѣй у небѣсне царство, а не въ земнѣ. Тїмъ-то, запобїгáючи всемірної погїбели, змїловавсь Богъ надъ лѹдьми и послáвъ на зѣмлю Спасітеля.

исѹсъ Христѣсъ родївсь одъ непорѣчної Дїви Марїї. Духъ Святїй найшовъ на Марїю — и стáла вона Богомáтерью; одъ неї бо родївсь Самъ Богъ, стáвши для нá-

шого спасенія такімъ якъ ми чоловікомъ, опрічъ гріха. Дойшовши півного зросту, вийшовъ Христось у пустіню, въ которій живъ пророкъ Іоаннъ. Сей Іоаннъ звавъ людєй до покаяння, и хто ка́явсь, тихъ крестівъ у воді рікі Іордана. Прийшовъ до Ёго Іисусъ Христось и повелівъ Себє тако жъ крестіти, показуючи лю́дямъ святу́ сі́лу крещенія. Тутъ зі́йшовъ зъ не́ба на Ёго Духъ Святій передъ усіми лю́дми, якъ го́лубъ, а Богъ Отець давъ гласъ изъ не́ба и назва́въ Христа Своімъ *Сіномъ* *возлюбленимъ*.

Зъ пустіні вийшовъ Христось на проповідь и ви́бравъ собі изъ прости́хъ и високі́хъ душею людєй двана́дцять чоловікъ учени́ківъ, або́ Апосто́лівъ. Навча́ючи миръ пра́вди Бо́жої, одкрива́въ Апосто́ламъ Своімъ всі та́йни Бо́жої благода́ти и посла́въ їхъ міжъ нечесті́вихъ людєй, яко ове́ць міжъ вовкі́. Знавъ бо Христось, що підні́мутця на Ёго лукаві́ лю́де за Ёго пра́ведну нау́ку, и осудять Ёго́, яко злочі́нця,

п замучять Ёго, п въ третій день Вінъ воскресне. Пророковавъ Вінъ Свою смерть п воскресѣние ученикамъ Своимъ, навчаючи и ихъ не боятыця ни гонительства людського, ни мукъ за Божу правду.

орогами Христовими були найбільше книжники (учителі закону) п фарисеі, которі виповняли законъ передъ людми, а въ серці були лукаві п тайно одъ людей грішили всякими гріхами. Вони давно вже покушались убить Христа, да боялись народу, которий ходивъ слідомъ за Христомъ, слухаючи Ёго науку. Тутъ одінь пзъ учениківъ Христовихъ Іуда Искаріотський польстивсь на ихъ грóши п обьявивъ де захопить уночі Христа, якъ вийде Вінъ одінь у глухѣ місто на молитву.

ристось знавъ, що приишовъ часъ пострадаты Ёму за весь миръ, п на остатній Тайній Вечері благословивъ п розломивъ

хлібъ, подавъ Своімъ ученикамъ и сказавъ: *Приміте, ядите: сіе есть тѣло Моє, єже за вы ломимое, во оставленіе грѣхѡвъ!* Послі взявъ чашу зъ виномъ, восхваливъ Бѡга и сказавъ: *Пійте отъ нея всі: сія бо есть кровь Моя Новаго Завѣта, яже за вы и за многія изливáемая, во оставленіе грѣхѡвъ!* Сіми словами установивъ Спаситель таїнство святого причащѣнія и на мѣсто Вѣтхого За-вѣту Бѡжого про Спасителя давъ Нѡвий За-вѣтъ Бѡжій людемъ, що мѣками Спасителя всяка вірна Ёму душа спасѣтця.

Послі Таїної Вечѣри ввійшовъ Хри-стѡсъ у садъ на молитву. Тутъ Іуда привівъ на Ёго ору́жний народъ одъ книжниківъ, фарисѣївъ и архперевъ Іудейськихъ; взяли Ёго и повели на судъ до найстáршого ар-хперѣя Каіафи, а одъ ёго до Пилáта, Рѣмсь-кого намістника; осудили Ёго неповинно на смерть, мѣчили, згну́щались и роспали на кресті, яко бунтовника народнѣго.

къ умеръ Христось на кресті, тіло Ёго положили Богобоязливі люде въ гробъ; а ворогі Христови, знавши, по пророчимъ книгамъ и по Ёго Самого слову, що треба Ёму воскреснуть изъ мёртвихъ, приставили до гробу сторожу. И воскресъ Исусъ Христось въ третій день по Писанію, и явивсь ученикамъ Своимъ, и сорокъ днівъ остававсь щце зъ ними на землі, навчаючи ихъ, якъ проповідать мірові Евангеліе правди Божої; послі того вознісся съ пречістимъ Своимъ тіломъ на небо, обіщавши Апостоламъ быть неодлучно съ цёрквою Своєю и зо всякою вірною Ёму душею до конца світу.

Иудеивъ бувъ що-року празникъ Пятидесятница, на память того дня, якъ давъ імъ Богъ заповіді черезъ Моисея. Въ той самій день зіійшовъ на Апостолівъ Духъ Святій, и просвітівсь ихъ розумъ, и одкрілась імъ всяка тайна въ Писанні Святому,

и почали вони говорити усякими язиками, и пішли після сього чуда по всіх землях проповідати Євангеліє правди Божої на всіх язикахъ и, буди спершу простими и невченими людьми, перемогли своєю наукою премудрихъ и розумнихъ по всьому миру. И до нашого часу иде Апостольска наука через православну Церкву, и всяка вірна душа ёю спасається.

КОРО́ТКА НАУ́КА
ХРИСТІЯ́НСЬКОЇ ВІРИ.

Вопросъ. Чого ти називаєся Християнинъ?

Одвѣтъ. Того, що вірую въ Гóспода нашого Ісуса Христа и живу по Святому Закону Ёго.

Вопр. Чому навчає тебе православна Християнська віра?

Одв. Навчає всякої правди и всякого добра.

Вопр. Де тобі показана ся благодатная наука?

Одв. Въ Святому Письмі.

Вопр. Що називаєтця Святимъ Письмомъ?

Одв. Святимъ Письмомъ, або Священнимъ Писаннемъ, називаютьця усі Пророчі и Апостольскі кни́ги.

Вопросъ. А коротко де тобі все те показано?

Одв. У Символі Віри православної, у Молитві Господній и въ Заповідяхъ Божихъ.

Вопр. Що називається Символомъ Віри?

Одв. Називається Символомъ Віри коротка наука віри православної.

Вопр. Якъ читається Символь Віри?

Одв. Вѣрую воединого Бѣга Отца, вседержителя, Творца небу и землі, вѣдимымъ же всѣмъ и невѣдимымъ. И во единого Господа Иисуса Христа, Сына Божія, едиnorodного, 'Иже отъ Отца рожденнаго прежде всѣхъ вѣкъ: Свѣта отъ Свѣта, Бѣга истинна отъ Бѣга истинна, рожденна, не сотворенна, еднoсущна Отцу, 'Имже вся быша. Насъ ради человекъ, и нашего ради спасенія сшедшаго съ небесъ, и воплотившагося отъ Духа Свята и Маріи Дѣвы, и вочеловѣчшася. Распятаго же за ны при Понтийстѣмъ Пилатѣ, и страдавша, и погребенна. И воскресшаго въ третій день, по писаніемъ. И возшедшаго на небеса, и сѣдѣща одесную Отца. И паки грядущаго со славою судити живымъ и мертвымъ, Егѣже царствію не будетъ конца. И въ Духа Свя-

таго, Гóспода животворящаго, 'Иже отъ Отца́ исходящаго, 'Иже со Отцёмъ и Сыномъ спокланяема и сславима, глаго́лавшаго Проро́ки. Во е́дну, святу́ю, Собóрную и Апóстольскую Цéрковь. Исповѣ́дую е́дино крещéние, во оставлéние грѣхóвъ. Чаю воскресéнія мёртвыхъ : И жи́зни б́удущаго вѣка, ами́нь.

Вопр. Яка́ нау́ка даéтся тоби́ въ Симво́лі віри?

Одв. Нау́ка про е́диного Бóга, сла́вимого въ Святі́й Трóиці; по́тімъ нау́ка про Бóжу Цéркву и її Та́инства; а да́лі про воскресéние мёртвихъ и жи́знь вічну́ю.

Вопр. Якъ́ учить Симво́ль Віри про Бóга, сла́вимого въ Святі́й Трóиці?

Одв. 'Учить, що́ Бóгъ е́сть е́ди́нь, тілько́ въ трохъ́ Ли́цяхъ, абó Осóбахъ: Богъ́ Оте́ць, Богъ́ Синь, Богъ́ Духъ́ Святі́й. Не три́ Богі́, а оді́нь Богъ́, и дрúгого́ Бóга нема́ ні на землі́, ні на не́бі. 'Учить́ та́ко жъ́, що́ Богъ́, сотвори́вши все, що́ ми очі́ма вбача́емъ и ро́зумомъ досяга́емъ, усі́мъ вла́діе и пра́вить по свої́й во́лі.

Вопр. Якъ́́ учить Симво́ль Віри про дрúге́ Ли́це, абó Осóбу́ Свято́ї Трóиці?

Одвітъ. 'Учить, що друге Лице Святѣи Трѣици єсть Богъ Синъ, єдинорѣдний Синъ Бѣжий, Господъ и Спаситель нашъ Исусъ Христѣсъ. Не єсть Исусъ Христѣсъ другий Богъ, а той же самий Богъ, що и Богъ Отець. Такъ якъ свѣтъ, которий снѣє одъ свѣта, не єсть другий свѣтъ, а той же самий, одъ которого вѣнъ снѣє; такъ и Исусъ Христѣсъ родивсь напередъ всѣхъ вѣкъ одъ истинного Бѣга, а не сотворѣнъ, и самъ єсть той же истинний Богъ. 'Учить тако жъ Символь Вѣри, що Синъ Бѣжий Исусъ Христѣсъ, змѣловавшись надъ нами, зійшовъ зъ нѣба на зѣмлю, родивсь одъ непорѣчної Дѣви Марїи такимъ якъ ми чоловікомъ, опрѣчь грѣха, наїтнемъ Святѣго Дѣха, показавъ людемъ слѣвомъ и дѣломъ Бѣжу вѣлю и правду, принявъ за свою науку одъ нечестивихъ всѣки мѣки, умеръ на крестѣ, — все для того, щобъ умилосѣрдить за насъ Бѣга Отця и спасти насъ одъ перворѣдного грѣха и одъ усѣхъ ѣншихъ грѣхѣвъ; умерши жъ на крестѣ, воскресъ на трѣтій день и вознѣсся съ пречѣстимъ Своїмъ тѣломъ на нѣбо, а послѣ зновъ прїїде ужѣ со слѣвою на зѣмлю судѣти всѣхъ людѣй, живихъ и мѣртвахъ.

Вопросъ. Якъ ўчить Символь Віри про трэте Лице Святоі Трѳіци?

Отв. Духъ Святій есть той же Богъ, що Отець и Синь. Одъ Бѳга Отця родівсь Богъ Синь, яко свѳтъ одъ свѳта, и одъ Бѳга Отця псхѳдитъ Духъ Святій, яко свѳтъ одъ свѳта. Святому Духові покланяємось тѳкъ, якъ и Бѳгу Отцю и Бѳгу Сѳну, и та жъ сѳма Ёму одъ насъ честь и слѳва; Святій Духъ всегда глаголавъ до людѳіи черезъ Прорѳкѳвъ и Апѳстолѳвъ.

Вопр. Якъ ўчить Символь Віри про Бѳжу Цѳрковъ?

Отв. Учить, що Бѳжа Цѳрковъ есть едѳна, що Бѳжа Цѳрковъ есть *Сѳѳѳрная* и *Апѳстольская*.

Вопр. Чѳгѳ Бѳжа Цѳрковъ едѳна?

Отв. Тѳгѳ, що глава Цѳркви Самъ Госпѳдь нашъ Исусъ Христѳсъ.

Вопр. Чѳгѳ Бѳжа Цѳрковъ святѳ?

Отв. Тѳгѳ, що вона не мѳжетъ у своѳіи предковѳчній наўці погрѳшѳти, абѳ збивѳтись пзъ прѳмоі дѳрѳги до царства небѳсного, бо управлѳетця Святѳмъ Духомъ, и наўка ся злѳжена по Слѳву Бѳжѳму на вселѳнськихъ

соборахъ первосвятителями всіхъ Християнськихъ Церквѣй.

Вопр. Чого Бóжа Цѣрковъ Собóрная и Апóстольская?

Одв. Собóрная того, що вона єсть католицьская, а *католицьская* значить *вселѣнська*, бо по всій вселѣнній, по всѣмú свѣту всі истинно вірующї лóде всякого врѣмя и всякого народу, всі вони чáда Собóрної Цѣркви; а Апóстольскою зовѣтця Бóжа Цѣрква тимъ, що одъ самїхъ Апóстолївъ Христóвихъ сохрaнѣе вона изъ рóду въ рїдъ правослáвну наўку и дáри Святóго Дúха.

Вопр. Якъ Бóжа Цѣрква сохрaнѣе изъ рóду въ рїдъ дáри Святóго Дúха?

Одв. Госпóдь Исусъ Христóсъ вїбравъ дванадцять Апóстолївъ и послáвъ їмъ зъ нѣба Дúха Святóго. Апóстоли проповїдали Евáнгелиє по всѣмú свѣту и всюди становїли священноначáлие, поставлѣючи духóвнихъ пáстирей; поставлѣли жъ вони духóвнихъ пáстирей на священство, возлагáючи на гóлову їмъ рúки свої, а черезъ се рукоположенне схóдивъ на пáстирей невидимо Духъ Святїй, такъ якъ и на самїхъ

Апостолівъ вiдимо посли Христового вознесiння. Святий Духъ даровавъ рукоположеннимъ духовнимъ пастирямъ силу и розумъ совершати Таинства Церковни и наставляти людeй вiри. Съ того врeмя старши священнослужителi чи архiерей Божii до нашого часу рукополагають священникiвъ и передавають iмъ дари Святого Духа, и будуть передавати до конця свiту.

Вопр. Скiлько Церковнихъ Таинствъ?

Одв. Сiмъ: Крещенне, Миропомазанне, Причащенне, Покаянне, Священство, Бракъ и Елеосвященне.

Вопр. Що такe Крещенне?

Одв. Крещенне есть Таинство, въ котiрому вiруючий окунаетця три рази въ водi во iмя Отця, и Сiна, и Святого Духа, и сiмъ Таинствомъ очищаetця одъ первородного и всiхъ своiхъ грiхiвъ, нарождаetця вновъ для жiзни святоi, Богоугiдноi и приймаetця въ братство Святоi Церкви. Церква бо всiмъ намъ духовна мати, и ми по Церквi всi—едине братство Християнське.

Вопр. Що такe Миропомазанне?

Одв. Миропомазанне есть Таинство, въ котiрому помазуютця при Крещеннi частi

тіла и черезъ се Таїнство схóдять на крещéного дáри Свято́го Дýха.

Вопр. Щó такé Причащéние?

Одв. Причащéние есть Таїнство, въ котóрому Християнїнъ вкушае, въ вїдї хлїба и вина, само́го Тїла и Крóви Христóвої, во оставлéние грїхївъ и въ жизнь вїчную.

Вопр. Щó такé Покая́ние?

Одв. Покая́ние есть Таїнство, въ котóрому Християнїнъ, возжа́двши испрáвить свою́ жизнь, ка́етця передъ Священникомъ у грїха́хъ своїхъ, и Богъ черезъ Свого́ Служїтеля одпуска́е ёму́ грїхи́.

Вопр. Щó такé Священство?

Одв. Священство́ есть Таїнство, въ котóрому Духъ Святїй, черезъ Архиерейське рукоположéние, поставля́е достóйно вїбраного Священника соверша́ть Таїинства и наставля́ть людéй закóну Бóжому.

Вопр. Щó такé Бракъ?

Одв. Бракъ́ есть Таїнство, котóримъ же-нїхъ и невіста, по до́брїй во́лі, сочета́ютця въ одну́ па́ру, благословéниемъ Цérкви, для чїстого сожїтия и благословéнного рождéния и воспитáния дїтéй.

Вопр. Що такé Елеосвящéние?

Одв. Елеосвящéние абó Маслосвятiе есть Та́инство, въ котóрому болящого тяжкимъ недугомъ помáзуютъ освящéннымъ елеемъ, мóлятця объ ёго исцл́еннiи, и Богъ прощае ёму грiхi ради усёрднихъ молiтовъ ёго и пока́яннiя.

Вопр. Якъ учить Сiмволъ Вiри про воскресéние мёртвихъ и про б́удущую жизнь?

Одв. 'Учить, що всi помёршиi лю́де колись воскреснуть изъ своимъ тiломъ, и вже тодi тiло ихъ б́уде нетлiнне и нерозрушiме, и не б́уде конця́ блажéнству дóбрихъ лю́дей и м́укамъ лю́дей нечестiвихъ.

Вопр. Якъ мóжетъ чоловiкъ зробитця дóбримъ?

Одв. Черезъ благодáть, чи то спасiтельную сiлу Бóжу, котóру ми получа́емъ одъ Бóга по на́шiй вiри молiтвою.

Вопр. Якá молiтва найл́учча изъ усіхъ молiтовъ?

Одв. Та, котóроi Самъ Господь нашъ Исусъ Христóсъ учiвъ Апóстолiвъ.

Вопр. Якъ чита́етця Молiтва Господня?

Одв. 'Отче на́шь, Иже еси́ на небесѣхъ: да святiтся iмя Твоё, да прiйдетъ цáрствiе

Твоє: да б́удеть во́ля Твоя́, я́ко на небесі́
и на землі́. Хлѣ́бъ нашъ насущный даждь
намъ днесъ, и оста́ви намъ до́лги на́ша, я́ко-
же и мы оставля́емъ должнико́мъ на́шимъ.
И не введи́ насъ во искуше́ніе, но избáви
насъ отъ лука́ваго. 'Я́ко Твоє́ есть ца́рство,
и си́ла, и сла́ва, во вѣ́ки, ами́нь.

Вопр. Чого́ ми про́симъ у Бо́га слова́ми:
да святі́тся і́мя Твоє́?

Одв. Про́симъ ми́рної и любóвної жи́зни,
бо і́мя Бо́же святі́тця міжъ на́ми тілько́ ми́-
ромъ и любóвью.

Вопр. Чого́ про́симъ слова́ми: *да приі́-*
детъ ца́рствіе Твоє́?

Одв. Про́симъ, щобъ воцарі́лась Бо́жа
пра́вда на землі́, бо ні́ вь ко́му нема́ пра́вди
безъ помі́лки, тілько́ вь еди́ному Бо́зі.

Вопр. Чого́ про́симъ слова́ми: *да б́удеть*
во́ля Твоя́?

Одв. Про́симъ, щобъ усé на землі́ робі́-
лось по во́лі Бо́жій, бо во́ля Бо́жа розумні́й-
ша одъ уся́кої земно́ї во́лі.

Вопр. Чого́ про́симъ слова́ми: *хлѣ́бъ нашъ*
насущный даждь намъ днесъ?

Одв. Про́симъ, щобъ Богъ тілько́ сей день

продёржавъ насъ на свѣті, а думкою про дѣльше время себѣ не тревожимъ, не знаючи, що зъ нами буде и надіючись на Господа.

Вопр. Чого просимъ словами: *остави намъ долги наша?*

Одв. Просимъ, щобъ Богъ простивъ намъ грѣхи наши, такъ якъ и ми прощаѣмъ тимъ, хто виноватъ передъ нами.

Вопр. Чого просимъ словами: *не введи насъ во искушеніе?*

Одв. Просимъ одвернуть одъ насъ такіі случаи, въ котѣрихъ трудно вберегтись одъ грѣха.

Вопр. Чого просимъ словами: *избави насъ отъ лукаваго?*

Одв. Просимъ избавить насъ одъ усякого зла и одъ начальника всему злу, лукаваго дьявола, котѣрий есть нашъ найлютііший вѣрогъ, бо помагаѣ намъ у всякому грѣху, одъ найменшого до найстрашнѣйшого, и черезъ грѣхъ хѣче надъ нами пановати.

Вопр. Дѣ показані тобѣ правила Богоугодной жизни?

Одв. Въ десяти Заповѣдяхъ Божіихъ.

Вопр. Якъ читаютця Божі Заповѣді.

Одв. Пѣрва заповѣдь: Азь есмь Господь Богъ твой, да не бѣдутъ тебѣ бѣзи инѣ рѣзвѣ Менѣ.

Друга заповѣдь: Не сотвори себѣ кумира, и всякаго подобія, елика на небесѣ горѣ, и елика на землѣ нѣзу, и елика въ водахъ и подъ землѣю, да не поклонишися имъ, ни послужиши имъ.

Трѣтя заповѣдь: Не вѣзмети ѣмене Господа Бога твоего всѣе.

Четверта заповѣдь: Помни день суббѣтнѣй, ѣже святити его: шесть дней дѣлай, и сотвориши (въ нихъ) вся дѣла твоя, въ день же седмѣй суббѣта Господу Богу твоему.

Пята заповѣдь: Чти отца твоего и мать твою, да благо ти бѣдетъ, и да долголѣтенъ бѣдѣши на землѣ.

Шѣста заповѣдь: Не убѣй.

Сѣма заповѣдь: Не прелюбы сотвори.

Вѣсьма заповѣдь: Не укради.

Девѣята заповѣдь: Не послушествуй на друга твоего свидѣтельства лѣжна.

Десята заповѣдь: Не пожелай жены искренняго твоего, не пожелай дому бѣжняго твоего, ни села его, ни раба его, ни ра-

быни егó, ни волá егó, ни ослá егó, ни всякаго скотá егó, ни всего, елика суть ближняго твоегó.

Вопр. Чомú навчае тебе пёрва заповідь?

Одв. Навчае знать, почитáть, боятьця и любить единого, тилько Бóга.

Вопр. А якъ трéба почитáть Святíхъ Бóжихъ?

Одв. Не такъ, якъ Самóго Бóга, а тилько якъ угóдниківъ Бóжихъ, котóрі молятця Бóгу за нáше спасéние; ищé жъ трéба старáтись намъ и жить такъ, якъ вони жили на світі, въ незлóбні, братолóбні и всякому добрі.

Вопр. Чомú навчае тебе друкá заповідь?

Одв. Навчае цурáтись ідолівъ и не веліть поклоня́тись ніякій твáрі такъ, якъ Бóгу.

Вопр. Якъ трéба чéствовать святіи ікóни?

Одв. Трéба їхъ чéствовать, а не боготворіть, затімъ що ікóни на тé тилько поста́влені, щобъ ми, дівлячись на їхъ, спомінали діла Бóжі и угóдниківъ Ёгó, и возно́сились умóмъ до Бóга и до Святíхъ Бóжихъ.

Вопр. Чомú навчае тебе трéйтя заповідь?

Одв. Навча́е не призива́ть Бо́жого і́мя *всѣ*, чи то дурно, а призива́ть тільки въ мо́лїтві и въ вели́кому случи́, коли́ нема́ іншого свідітеля и заступника пра́вди, опрі́чть Бо́га. Тимъ-то божучись, аб́о присяга́ючи, треба призива́ть і́мя Бо́же зъ вели́кою ша́но́бою и стра́хомъ.

Вопр. Чо́му навча́е тебе́ четве́рта за́пові́дь?

Одв. Навча́е въ воскресе́нні дні и въ празни́кі оставля́ть усі діла́ и робо́ти, прихо́дить у це́ркву, а до́ма вести́ до́бру розмо́ву, угóдну Го́споду.

Вопр. Чо́му навча́е тебе́ пята́ за́пові́дь?

Одв. Навча́е шанова́ть и поважа́ть отця́ и ма́тирѣ, а съ тимъ и вся́кого, хто об́ насъ радіе, якъ оте́ць и ма́ти.

Вопр. Чо́му учи́ть тебе́ ше́ста за́пові́дь?

Одв. Учи́ть не убива́ть люде́й.

Вопр. Чи́мъ чолові́къ убива́е чолові́ка?

Одв. Убива́е не одні́ми рука́ми, а и́ язи́комъ. Хто ко́му заподіе́ якé зло, то́й уже́ тимъ зломъ и вбива́е чолові́ка. Смерть хотъ и не ско́ро при́йде, а Богъ зна́тима, хто вкоро́тивъ чолові́кові ві́ку обі́дою, печа́лю, ну́ждою и вся́кимъ і́ншимъ зломъ. Тимъ-

то страшно оби́жати ко́го бъ́ ні́ бу́ло, що́бъ не вчині́тись Ка́іномъ передь Го́сподомъ.

Вопр. Чо́му учи́ть тебе́ се́ма за́повідь?

Одв. Учи́ть жи́ти непоро́чно зъ дру́гимъ по́ломъ, такъ що́бъ и себе́ до грі́ха не до́водить и ні́кого́ іншого́ не спокуша́ти леда́чими слова́ми и ді́лами.

Вопр. Чо́му навча́е тебе́ во́сьма за́повідь?

Одв. Навча́е не займа́ть ні́чого́ чужо́го, и що́бъ одъ ме́не не бу́ло ні́кому́ нія́кого́ уби́тку чи въ гро́шахъ, чи въ худо́бі, чи въ пашні́, чи въ чо́му бъ́ ні́ бу́ло, що́ не мо́е, а чуже́ добро́.

Вопр. Чо́му навча́е тебе́ де́вята за́повідь?

Одв. Навча́е не клевета́ть, не говори́ть непра́вди на друго́го, чи то въ сви́дителяхъ, чи то въ доно́сі, чи то въ осу́ді, що́бъ я чужо́го ді́ла й сло́ва не зневажа́въ проти́въ со́вісти мо́єї.

Вопр. Чо́му навча́е тебе́ де́сята за́повідь?

Одв. Навча́е, що́бъ я не диві́всь зави́дливимъ о́комъ на чуже́ добро́, бо одъ за́висти чолові́къ, не побери́вшись, покúситця и на зло друго́му чолові́кові.

ПОСЛÓВИЦІ.

ПослÓвиця живé зъ давнiхъ давéнь мiжъ наро́домъ. Се намъ прѣдкiвськiй завiтъ, якъ трѣба свiтъ розумiти, якъ мiжъ людьми обертáтись. Чоловiкъ одiнъ по собi помиля́етця въ слÓвi и въ мÓвi, скáже не до ладу́, зрÓбить не до рÓзуму. Якъ жé увéсь наро́дъ устоiтця на якÓму розÓумному да долáднѣму слÓвi, то такé слÓво бÓде вже не хибнѣ. Тiмъ - то, хто хÓче пiддѣржати своiо рiчъ, щобъ бiльше дáно iй вiри, що вона́ не дурни́ця, той обпира́етця на послÓвицю, я́ко на отцѣвське i прѣдкiвське дÓбре вiпробоване слÓво. Отсѣ жъ на нау́ку вся́кому печáтаемъ и тутъ котóри крáщi послÓвици.

Богъ — Бáтько: якъ бÓде насъ держáти, то бÓде iй годовáти.

Богъ бáчить зъ нѣба, щÓ кому́ трѣба.

Кому́ Богъ помо́же, то все перемóже.

ДÓбре брáтство крáще багáтства.

Ду́рень кáмiнь у вÓду вкiне, а дѣсять розÓумнихъ не вiтягне.

Не плюй у колодязь: згодітця напітьця.
Правда не вто́не въ воді, не згоріть у
огні.

Не той коза́къ, що поборо́въ, а той, що
вівернувся.

Брехне́ю світь при́дешъ, да наза́дъ не
ве́рнесся.

Де вро́да, тамъ и сі́ла.

Не вміра́е віко́вий, тільки часо́вий.

Отце́ва й ма́теріна моли́тва зо дна мо́ря
ряту́е, а прокли́нь у калю́жі то́пить.

Про́ханий шмато́къ го́рло дере́.

За дурно́ю голово́ю нема́ нога́мъ упоко́ю.

Кого́ Богъ хо́че покара́ти, то пе́рше ро́-
зумъ оді́йме.

Ліни́вий дві́йчи ро́бить, скупі́й дві́йчи
тра́тить.

Чуже́ переступі́, да не займі́.

Ві́ори мі́лко, а посі́й рідко, — уро́дитця
ді́дко.

Було́ вчи́ти, якъ у-пере́къ поду́шечки
лежа́ло, а вже вподо́вжъ!

Нау́ки за плечи́ма не носі́ть.

Не шту́ка нау́ка, а шту́ка ро́зумъ.

Розу́мний мо́литця, а ду́рень пла́че.

Душі не вбивай — правду виявляй.

Нехай буде, як кажуть люде.

Громада — великий чоловік!

Поти старець плóхий, поки собаки не
оступлять.

Не той убогий, що мало має, а той, що
багато жадає.

Хто гóдень, той не голóдень.

Трудяща копійка годує до віка.

Хвалі чужé, а своé й безъ похвалокъ
дóбре.

Ледáча та дівка, що самá себе хва́лить.

Не будь ні гіркий, ні солóдкий: б́удешъ
гіркий — проклену́ть, а солóдкий — прогли-
ну́ть.

Що б́уде, те б́уде, а б́уде те, що Богъ
дасть.

АРИΘΜΕΤΙΚΑ.

Наука Арифметика навчає насъ, якъ весті щотъ абó лічбу всякої вѣщи и всякого діла. Для сѣго треба знать, якъ пішутця цифри, котóрими ведѣтця щотъ. Пішутся вони такъ:

Одінъ	1.
Два	2.
Три	3.
Чотірі	4.
Пять	5.
Шість	6.
Сімъ	7.
Вісімъ	8.
Дѣвять	9.
Дѣсять	10.
Одинáдцять	11.
Дванáдцять	12.
Тринáдцять	13.
Чотирнáдцять	14.

Пятна́дцять	15.
Шістна́дцять	16.
Сімна́дцять	17.
Вісімна́дцять	18.
Де́вятна́дцять	19.
Два́дцять	20.
Три́дцять	30.
Со́рокъ	40.
Пятьдеся́тъ	50.
Шістьдеся́тъ	60.
Сімдеся́тъ	70.
Вісімдеся́тъ	80.
Де́в'яно́сто	90.
Сто	100.
Дві́сті	200.
Три́ста	300.
Чоти́риста	400.
Пять со́тъ	500.
Шість со́тъ	600.
Сімъ со́тъ	700.
Вісімъ со́тъ	800.
Де́в'ять со́тъ	900.
Ті́сяча	1000.
Дві́ ті́сячи	2000.
Три́ ті́сячи	3000.
Чоти́рі ті́сячи	4000.

Пять т́исячъ	5000.
Шість т́исячъ	6000.
Сімъ т́исячъ	7000.
Вісімъ т́исячъ	8000.
Дéвять т́исячъ	9000.
Дéсять т́исячъ	10000.

Оцé жь пéрвиі ц́ифри: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 зову́тця *одини́цями*, по́тімъ ажъ до 99 зову́тця *де́сятки*, а да́лі *со́тні* и *т́исячи*. Нехай́ б́уде напи́сана не таке́ число́ 8952; то одини́ці б́удуть сто́ять на пéрвому м́істі одь пра́вої руки́, и іхъ тутъ 2; десяти́тки на д́ругому, и іхъ тутъ 5; со́тні на трéтєму, и іхъ тутъ 9; т́исячи на четв́ертому, и іхъ тутъ 8. Тимъ и чита́етця се число́ такъ: вісімъ-т́исячъ, дéвять-со́ть, пять десяти́тъ, два. Ко́лі жь пішутця десяти́тки т́исячъ, то б́удуть сто́ять на п́ятому м́істі, со́тні т́исячъ — на шéстому, мильо́ни—на сéмому. Нехай́ сто́ятиме таке́ число́: 2862528. Хто хо́че є́го прочита́тъ, той перелі́чить ц́ифри, почáвши одь пра́вої руки́. Послédня ц́ифра 2 б́уде сéма по щóту; з́начить вона́ показуе, що се не дві со́тні, не дві т́исячи, а два мильо́ни. Ніжче мильо́нівъ сто́ять со́тні т́исячъ. Оть и чита́емъ: два мильо́ни, вісімъ со́ть т́исячъ. Ніжче со́тень т́исячъ сто́ять десяти́тки т́исячъ, а ще ніжче сто́ять т́исячи. Оть и чита́емъ: два мильо́ни, вісімъ со́ть шість десяти́тъ дві т́исячи. Ніжче т́исячъ сто́ять со́тні, а тамъ десяти́тки, а ніжче всі́хъ одини́ці. Оть и чита́емъ: два мильо́ни, вісімъ со́ть, шість

десять дві тисячи, п'ять соть двадцять вісімь. Якъ жé котóre місто порожне, що нема абó одиниць, абó десятківъ, абó сотень, чи тисячъ, то пишеться тамъ 0 и читаючи не вимовляється ніякъ. Отъ стоить 500. На першому місті 0, на другому 0, а на третєму 5; трете жь місто показує сотні,—значить п'ять соть рівно, безъ десятківъ и одиниць. Нехай же стоить такé число: 20048. На першому місті вісімь одиниць, на другому чотірі десятки, значить сорокъ вісімь, а на третєму сотень нема, на четвёртому тисячъ нема, а на п'ятому десятківъ тисячъ два. Отъ и читається: двадцять тисячъ сорокъ вісімь.

Навчившись писати и вимовляти числа, можна їмі робіть справи, котóрихъ чотірі: *складанне*, *одлічъ*, *помноженне* и *поділъ*.

ПЕРВА СПРАВА, СКЛАДАННЕ.

Складуютьца числа такъ. Пишутьца одні підъ другими такъ, щобъ одиниці стояли підъ одиницями, десятки підъ десятками, сотні підъ сотнями, и далі, и далі. Отъ у тебе на одній ніві уродило 23 копи жита, на другій 114, на третій 52, на четвёртій 240. То й напиши їхъ такъ:

23
114
52
240

Теперъ підчеркні и складиуй 3 да 4 буде 7, да 2 буде 9, и пиші 9 підъ чертою. Потімъ складиуй такъ десятки: 2 да 1 буде 3, да 5 буде 8, да 4 буде 12; пиші 2 підъ десятками, а 1 однесі до сотень и складиуй изъ нимъ сотні: 1 да 1 буде 2, да ще 2 буде 4; пиші 4 підъ сотнями. Отъ и вийде воно въ тебе такъ:

$$\begin{array}{r}
 23 \\
 114 \\
 52 \\
 \underline{240} \\
 429
 \end{array}$$

Теперъ и бачишь, що въ тебе всёго вродило на чотирохъ нивахъ 429 кіпъ.

Або отъ ти продаешъ жито. У первий разъ продавъ и записавъ 352 пуди; у другий разъ 800 пудъ; у третій 1028 пудъ, у четвѣртій 23562 пуди, у пятій 2241 пудъ, у шестій 389 пудівъ. Зложі їхъ такъ, якъ показано, то й будешъ знать, скільки всіхъ пудъ ти випродавъ за шість разъ. Випишемъ їхъ и зложимъ. (Нулі минаютьця при складуванні.)

$$\begin{array}{r}
 352 \\
 800 \\
 1028 \\
 23562 \\
 2241 \\
 389 \\
 \hline
 28372
 \end{array}$$

Виходить, що ти продавъ 28372 пуди. Оце жь тіи числа, которі складаютьця, зовутьця *склада́емі*, а котóre виходить по́слі складання підь черто́ю, зовётця *су́мною*.

Отъ ище зада́чи:

1526	5621	2638
4200	102	1021
3681	3626	30000
1186	21500	80020
<u>10593</u>	60299	50300
	<u>91148</u>	261
		<u>164240</u>

ДРУ́ГА СПРА́ВА, О́ДЛІ́ЧЬ.

Ся справа рóбитця тоді, якъ треба изъ яко́го числа одличить яку́ часть. Отъ у тебе на рука́хъ 3849 рублівъ, а тобі треба одличить, або одділіть изъ їхъ 1427 рублівъ, то, щобъ узна́ть, скілько въ тебе оста́нетця, пиши сперва́ одно́ число́, а підь нимъ дру́ге и підчеркни́, отта́къ:

$$\begin{array}{r} 3849 \\ \underline{1427} \end{array}$$

Тéперь одлічуй одини́ці одь одини́ць — 7 одь 9 бу́де 2 — и пиши́ підь одини́цями унизу́ підь черто́ю; по́тімь десяти́тки — 2 одь 4 бу́де 2 — и пиши́ підь чер-

тою; далі сотні — 4 одъ 8 буде 4 — и пишй підъ сотніями; а далі тисячи — 1 одъ 3 буде 2 — и пишй внизу. Тоді вийде въ тебе такъ:

$$\begin{array}{r} 3849 \\ 1427 \\ \hline 2422 \end{array}$$

Отъ и знаешъ, що въ тебе осталося 2422 рублі.

Знай же, що перве число, одъ которого одлічуешъ, зовѣтця *зменшаеме*; друге, чи которе одлічуешъ, зовѣтця *одлічуеме*; а трѣте, що остаѣтця за одліччу, зовѣтця *остаюкъ*.

Частво буває, що у зменшаемому число одиниць менше, ніжъ число одиниць у одлічуемому, або тожъ, у десяткахъ, чи сотняхъ, чи що; тоді займають одиницю одъ сусідней цифри зъ лівой руки да й одлічують изъ двохъ. Отъ такий прикладъ:

$$\begin{array}{r} 532 \\ 261 \end{array}$$

Тутъ 1 изъ 2 буде 1. Отъ и піднішемъ підчеркнўши:

$$\begin{array}{r} 532 \\ 261 \\ \hline 1 \end{array}$$

Далі 6 изъ 3 не можна одлічить, бо 3 менше 6; то займаешъ зъ лівого боку одиницю и вже тоді 6 одъ 13 буде 7. Отъ и піднішемъ:

$$\begin{array}{r} 532 \\ 261 \\ \hline 71 \end{array}$$

Теперъ осталося 2 пзъ 5, а одъ 5 занялі ми оди-
ницю, то вже 2 пзъ 4 буде 2. Отъ и піднішемъ:

$$\begin{array}{r} 532 \\ 261 \\ \hline 271 \end{array}$$

Отъ ищѣ задачи:

63201	40003	82728
32640	42324	35689
<u>30561</u>	<u>27682</u>	<u>47039</u>

ТРЕТЯ СПРАВА, ПОМНОЖЕННЕ.

Ся справа тоді буває нужна, якъ одно й те жъ самѣ
число, отъ хоть бѣ 322, треба було взятъ пятьдѣсять чи
двадцять разъ. Отъ нехай ти заплативъ кому́ чотірі
рази по 322 рублівъ, и коли хочешъ знать, скілько
всѣго ти заплативъ, пиши 322, а підъ одиницями пиши
4, и підчеркни, оттакъ:

$$\begin{array}{r} 322 \\ \hline 4 \end{array}$$

Теперъ помножай на 4 перше одиниці, потімъ десят-
ки, потімъ сотні, и підписуй усяке на свойму́ місці.
Оттакъ: чотірижди 2, або чотірі рази 2, або дважди
чотірі, се все одно́ буде 8, и пиши підъ одиницями.

Изнóвъ двáжди 4 бóде 8; сю цѣфру пиши пѣдъ десѣт-
ками. Дáлі чотѣрижди 3, абó трѣжди 4, бóде 12; пиши
пѣдъ сóтнями. Отъ и вѣйде вь тѣбе такъ :

$$\begin{array}{r} 322 \\ 4 \\ \hline 1288 \end{array}$$

Теперъ и знáешь, що за чотѣри рáзи заплáтѣвь ти
1288 рублѣвь.

Замѣть же, що пѣрве числó, котóре помножáетця,
зовѣтця *мно́жѣме*; дрóге числó, на котóре помножáет-
ця пѣрве, зовѣтця *мно́житель*; а трѣте числó, ко-
тóре вѣхóдить одъ помножѣннѣя, зовѣтця *добúтокъ*.

Отъ ищѣ задáча :

$$\begin{array}{r} 754 \\ 3 \\ \hline 2262 \end{array}$$

Туть трѣжди 4 булó 12; то 2 пишѣтця, а 1 замѣ-
чáетця. Пóслѣ трѣжди 5 бóде 15, да той 1, що замѣтивсь,
бóде 16. Отъ 6 пишѣтця, а 1 изнóвъ замѣчáетця. Дáлі
трѣжди 7 бóде 21, да 1, то бóде 22. Знáчить три рáзи
754 бóде 2262.

Ищѣ задáча : 5413 узѣть 32 рáзи. Отъ и пишѣмъ :

$$\begin{array}{r} 5413 \\ 32 \\ \hline 10826 \\ 16239 \\ \hline 173216 \end{array}$$

Тутъ помножили ми 5413 перше на 2, отъ и вийшло підъ чертою 10826; потімъ помножили на 3 и почали підписувать противъ 3-хъ, а послі підчеркнули, да обідва добутки зложили такъ, якъ робитця складанне. Отъ и знаємъ, що якъ узять 5413 тридцять два рази, то буде 173216.

Нехай же буде така задача :

$$\begin{array}{r} 5000 \\ 20 \end{array}$$

Се значить, щобъ 5000 узять 20 разъ. Тоді підчеркнуть и всі нулі виставить у-рядъ, а числа помножить. Отъ и вийде :

$$\begin{array}{r} 5000 \\ 20 \\ \hline 100000 \end{array}$$

Отъ ище задачи :

30080	4620	43465
30	340	3002
<hr style="width: 100%;"/>	<hr style="width: 100%;"/>	<hr style="width: 100%;"/>
902400	184800	86930
	1386	130395
	<hr style="width: 100%;"/>	<hr style="width: 100%;"/>
	1570800	130481930

Помножаючи на яку-небудь цифру, треба починать підписувать якъ-разъ противъ неї. Отъ нехай би 522 треба було взять 333 рази; то помноженне пішетця такъ :

$$\begin{array}{r} 522 \\ 333 \\ \hline 1566 \\ 1566 \\ 1566 \\ \hline 173826 \end{array}$$

А щобъ дóбре помножа́ть, треба вивчи́ть таблицку помноже́ння, котóра тутъ припеча́тана. Чи́та́ть же її такъ: Два́жди два — чо́тири, два́жди три — шість, и да́лі; а якъ дійдешъ до тро́хъ, то *три́жди* чи́та́й; до чо́тиро́хъ — *чо́тири́жди*, до п'я́ті — *п'ятьма́* до шесті́ — *шестьма́*, до семі́ — *семі́*, до восьмі́ — *восьма́*, до дев'я́ті — *дев'ятьма́*.

Тяблїчка помножєнія.

2	×	2	=	4	5	×	5	=	25
2	×	3	=	6	5	×	6	=	30
2	×	4	=	8	5	×	7	=	35
2	×	5	=	10	5	×	8	=	40
2	×	6	=	12	5	×	9	=	45
2	×	7	=	14	5	×	10	=	50
2	×	8	=	16	<hr/>				
2	×	9	=	18	6	×	6	=	36
2	×	10	=	20	6	×	7	=	42
<hr/>					6	×	8	=	48
3	×	3	=	9	6	×	9	=	54
3	×	4	=	12	6	×	10	=	60
3	×	5	=	15	<hr/>				
3	×	6	=	18	7	×	7	=	49
3	×	7	=	21	7	×	8	=	56
3	×	8	=	24	7	×	9	=	63
3	×	9	=	27	7	×	10	=	70
3	×	10	=	30	<hr/>				
<hr/>					8	×	8	=	64
4	×	4	=	16	8	×	9	=	72
4	×	5	=	20	8	×	10	=	80
4	×	6	=	24	<hr/>				
4	×	7	=	28	9	×	9	=	81
4	×	8	=	32	9	×	10	=	90
4	×	9	=	36	<hr/>				
4	×	10	=	40	10	×	10	=	100

ЧЕТВЕРТА СПРАВА, ПОДІЛЬ.

Якъ би кому треба було поділити на рівні часті гроши, або жито, то для сього есть у Ариометниці справа *поділь*. Отъ нехай би треба було 483 поділити на 23 рівні часті; то пишуть такъ:

$$483 \overline{) 23}$$

Оце жъ 483 зовѣтця *діліме*, а 23 *ділітель*, а всяка 23 часть бѣде звѣтись *частіна*. Берѣмъ заразъ дві цифри одъ лівой руки, іменно 48 и говоримъ 23 у 48 бѣде 2 рази. И пишемъ:

$$483 \overline{) 23} \\ \underline{2}$$

Потімъ 23 помножаємъ на 2 и підписуемъ добѣтокъ підъ 48; іменно:

$$483 \overline{) 23} \\ 46 \underline{) 2}$$

Далі одлічимъ добѣтокъ 46 одъ 48. Останетця підъ чертою 2. До числа добавимо трейттю цифру 3; бѣде підъ чертою 23; и тогді задѣча івитця вже такою:

$$483 \overline{) 23} \\ 46 \underline{) 2} \\ \underline{23}$$

Изнѡвъ говоримъ 23 у 23 бѣде 1 разъ; изнѡвъ пишемъ у частіні 1; помножаємъ на ёго 23 и добѣтокъ

одлічуемъ одъ 23; въ остаці не б́уде нічого. А задача я́витця тако́ю :

$$\begin{array}{r} 483 \overline{)23} \\ \underline{46} \quad 21 \\ 23 \\ \underline{23} \\ \hline \end{array}$$

Отъ и вийшло, що якъ поділити 483 на 23 часті, то всяка часть б́уде 21.

Буває часомъ, що приписавши до оста́нку одну́ циферу ділімого, ділітель въ ёму не поміща́ється; въ та́кому разі пишуть у частіні 0, а до оста́нку дописують дру́гу циферу ділімого и ро́блять спра́ву, якъ ка́зано. Се тра́питця въ сіхъ зада́чахъ :

$\begin{array}{r} 67508 \overline{)42} \\ \underline{42} \dots \quad 1607 \\ 255 \dots \\ \underline{252} \dots \\ 308 \\ \underline{294} \\ 14 \end{array}$	$\begin{array}{r} 65683496 \overline{)20} \\ \underline{60} \dots \dots \quad 3284174 \\ 56 \dots \dots \\ \underline{40} \dots \dots \\ 168 \dots \dots \\ \underline{160} \dots \dots \\ 83 \dots \dots \\ \underline{80} \dots \dots \\ 34 \dots \dots \\ \underline{20} \dots \dots \\ 149 \dots \dots \\ \underline{140} \dots \dots \\ 96 \\ \underline{80} \\ 16 \end{array}$	$\begin{array}{r} 300022 \overline{)130} \\ \underline{260} \dots \quad 2307 \\ 400 \dots \\ \underline{390} \dots \\ 1022 \\ \underline{910} \\ 112 \end{array}$
--	--	---

ПОВІРКА ЧОТИРОХЪ СПРАВЪ.

Повірить, чи такъ зроблено *складанне* можна черезъ одлічъ. Одкінуть одінь рядъ складаємихъ чисель, а всі безъ ёго зложить и одлічить одъ сѹмми. Коли въ оста́нку вийде одкінутий рядъ, то нема́ въ складанні помілки. Зробимо при́кладъ:

$$\begin{array}{r}
 1620 \\
 120 \\
 380 \\
 \hline
 2320 \text{ (*)} \\
 700 \\
 \hline
 1620
 \end{array}$$

Повірка *одлічу* робітця черезъ складанне. Зложіть одлічуєме зъ оста́нкомъ, и якъ вийде зменшаєме, то нема́ помілки. При́кладъ:

$$\begin{array}{r}
 2683 \\
 1500 \\
 \hline
 1183 \\
 \hline
 2683
 \end{array}$$

(*) Тутъ одкидаєтця первий рядъ складаємихъ чисель 1620, а складаютьця два оста́тні ряді 120 и 380, и якъ одлічитця сѹмма, що вийшла одъ сѹго вже складання, 700, одъ сѹмми, що попередъ вийшла, то отъ и виходить одкінутий рядъ 1620.

Повірка *помноженія* рóбитця черезъ поділъ. Поді-
лить добúтокъ на множителя, и коли вийде помножаеме,
то нема помілки. Прикладъ :

$$\begin{array}{r} 4286 \\ \quad 32 \\ \hline 8572 \\ 12858 \\ \hline 137132 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 137132 \overline{)32} \\ 128 \dots \overline{)4286} \\ \hline 91 \dots \\ 64 \dots \\ \hline 275 \dots \\ 256 \dots \\ \hline 192 \\ 192 \\ \hline \end{array}$$

»

Повірка *поділу* рóбитця черезъ помноженне. Помно-
жить частину на ділителя и приложить остаточокъ, и
коли вийде діліме, то нема помілки. Прикладъ :

$$\begin{array}{r} 8620 \overline{)33} \\ 55 \dots \overline{)156} \\ \hline 312 \dots \\ 275 \dots \\ \hline 370 \\ 330 \\ \hline 40 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 156 \\ \quad 55 \\ \hline 780 \\ 780 \\ \hline 8580 \\ \quad 40 \\ \hline 8620 \end{array}$$

НАЗВАНІ ЧИСЛА.

Числа самі по собі, якъ отъ : 2, 8, 100, зовúтця
прóстими; якъ жé вони якъ-небудь названі, якъ отъ : 2
пúди, 8 рублівъ, 100 верстъ, то зовúтця *названими*.

Щобъ добре висчитувать названіи числа, трéба знать усякі звáння. Для сéго вивчи оцю рóспишь :

У версті 500 сáжнівъ ; у сáжні 3 аршіни ; у аршіні 16 вершківъ.

У чéтверті 8 четвериківъ або мірокъ , у четверикѹ або мірці 8 гáрнцівъ.

У пѹді 40 фѹнтівъ ; у фѹнті 32 лóти ; у лóті 3 золотникіи.

У годі 12 місяцівъ , у місяці 30 днівъ (*), у дні 24 часіи , у часі 60 минѹть. А всéго въ годѹ тріста шістьдесять пять днівъ.

У рублі 100 копієкъ.

СПРАВА РОЗДРІБЪ.

Трапляетця въ щóті роздробіть на наймéнші звáння яке-небудь число. Ся справа зовéтця *рóздрібъ* ; а рóбитця вона такъ. Нехáй би довелось роздробіть 4 версті , 28 сáжнівъ и 2 аршіни на вершкіи , щóбъ знать скілько вершківъ вийде изъ 4 версть , 28 сáжнівъ и 2 аршінь . То зáразъ 4 версті помножимъ на 500 сáжнівъ , бо въ версті сáжнівъ пять сотъ . Вийде оно такъ.

(*) Місяці не всі рівні , іменно : у генварі 31 , у февралі 28 , а въ високóсний годъ 29 днівъ , у марті 31 , у апрелі 30 , у маі 31 , у іюні 30 , у іюлі 31 , у áвгусті 31 , у сентябрі 30 , у октябрі 31 , у ноябрі 30 , у декабрі 31 день .

$$\begin{array}{r} 4 \\ 500 \\ \hline 2000 \end{array}$$

До сіхъ 2000 сажнівъ, которі ввійшли съ 4 верстѣ, прикладуемъ тії 28 сажнівъ, которі есть у задачі. Вийде такъ :

$$\begin{array}{r} 4 \\ 500 \\ \hline 2000 \\ 28 \\ \hline 2028 \text{ сажнівъ} \end{array}$$

Щобъ узнать, скілько въ спхъ 2028 сажняхъ аршинъ помножимъ їхъ на 3, бо въ сажні трп аршини. Вийде такъ :

$$\begin{array}{r} 4 \\ 500 \\ \hline 2000 \\ 28 \\ \hline 2028 \text{ сажнівъ} \\ 3 \\ \hline 6084 \text{ аршинъ} \end{array}$$

До сіхъ 6084 аршинъ приложимъ 2 аршини, которі есть у задачі ; вийде 6086 аршинъ. Щобъ узнать скілько въ нихъ вершківъ, помножимъ 6086 на 16, бо въ аршині 16 вершківъ. Тоді вся справа вийде въ насъ такъ :

$$\begin{array}{r}
 4 \\
 \times 500 \\
 \hline
 2000 \\
 + 28 \\
 \hline
 2028 \text{ сажнівъ} \\
 \times 3 \\
 \hline
 6084 \\
 + 2 \\
 \hline
 6086 \text{ аршинъ} \\
 \times 16 \\
 \hline
 36516 \\
 6086 \\
 \hline
 97376 \text{ вершківъ.}
 \end{array}$$

Крестикъ $\times$ ставитця въ справахъ для того, щобъ означити помноженне, крестикъ $+$, щобъ означити складанне, а значокъ $—$ показує одлічъ.

Такъ же роздробляютьця и всі інші звання. Отъ задачи:

1. Роздробить 50 четвертій, 6 четвериківъ и 5 гярницівъ — на гярници.

$$\begin{array}{r}
 50 \text{ четвертій, } 6 \text{ четвериківъ, } 5 \text{ гярницівъ.} \\
 \times 8 \\
 \hline
 400 \\
 + 6 \\
 \hline
 406 \text{ четвериківъ.} \\
 \times 8 \\
 \hline
 3248 \\
 + 5 \\
 \hline
 3253 \text{ гярницівъ.}
 \end{array}$$

2. Скільки золотниківъ у 20 пудахъ, 36 фунтахъ и 2 лотахъ?

$$\begin{array}{r} 20 \text{ пудъ, } 36 \text{ фунтівъ, } 2 \text{ лоти.} \\ \times 40 \\ \hline 800 \\ + 36 \\ \hline 836 \text{ фунтівъ.} \\ \times 32 \\ \hline 1672 \\ 2508 \\ \hline 26752 \\ + 2 \\ \hline 26754 \text{ лотівъ} \\ \times 3 \\ \hline 80262 \text{ золотниківъ} \end{array}$$

3. Скільки въ годѣ минутъ?

$$\begin{array}{r} 1 \text{ годъ} \\ \times 365 \\ \hline 365 \text{ днівъ} \\ \times 24 \\ \hline 1460 \\ 730 \\ \hline 8760 \text{ часівъ} \\ \times 60 \\ \hline 525600 \text{ минутъ.} \end{array}$$

4. Скільки въ 2000 рублівъ копійекъ?

$$\begin{array}{r} 2000 \text{ рублівъ} \\ \times 100 \\ \hline 200000 \text{ копійекъ.} \end{array}$$

СПРА́ВА ПЕРЕВЕРТА́ННЯ.

Иноді ну́жно бува́є въ що́ті дрі́бні́ зва́ння переверну́ть на великі́. Ся спра́ва зове́тця переверта́ннямъ.

Отъ неха́й би ви́шло въ ме́не въ що́ті 97376 вершківъ; а я бѣ схоті́въ знать, скі́лько тутъ ви́йде верстѣ; то за́разъ тре́ба вершкі́ ділі́ть на ста́рше зва́нне, на арші́ни. У арші́ни 16 вершківъ, то 97376 и поділі́ть на 16 :

$$\begin{array}{r|l}
 97376 & \begin{array}{l} \text{верш.} \\ 16 \end{array} \\
 96 \dots & \begin{array}{l} \hline 6086 \text{ аршінь.} \end{array} \\
 \hline
 437. & \\
 128. & \\
 \hline
 96 & \\
 96 & \\
 \hline
 & \text{»}
 \end{array}$$

Поділі́вши 97376 вершківъ на 16, ми ба́чимъ, що ви́йшло зъ нихъ 6086 арші́нь. Скі́лько жъ у сі́хъ арші́нахъ верстѣ? Бу́демъ ділі́ть и арші́ни на ста́рше зва́нне, такъ якъ вершкі́. У са́жні 3 арші́ни, Розді́лимъ 6086 арші́нь на 3.

$$\begin{array}{r|l}
 6086 & \begin{array}{l} \text{арш.} \\ 3 \end{array} \\
 6 \dots & \begin{array}{l} \hline 2028 \text{ са́жнівъ} \end{array} \\
 \hline
 08. & \\
 6. & \\
 \hline
 26 & \\
 24 & \\
 \hline
 & \text{2 арші́ни.}
 \end{array}$$

Вийшло зъ 6086 аршинъ 2028 сажнівъ и 2 аршини.
Скільки жъ у сіхъ сажняхъ верстѣ? Розділмъ їхъ на
500, бо въ верстѣ 500 сажнівъ.

$$\begin{array}{r|l}
 \text{сажн.} & \\
 2028 & 500 \\
 \hline
 2000 & 4 \text{ верстї} \\
 \hline
 & 28 \text{ сажнівъ}
 \end{array}$$

Отъ и виходить, що въ 97376 вершкѣхъ 4 верстї,
28 сажнівъ и 2 аршини. А що воно іменно такъ, то се
ми бачимо съ того, що, роздробивши въ прѣжній задачі
4 верстї, 28 сажнівъ и 2 аршини на вершки, ми полу-
чили 97376 вершківъ.

Такъ завсегдѣ можна роздѣль повирить перевертан-
немъ, а перевертанне роздробомъ.

Візьмемъ для задачъ тїі самїі числа, що повихо-
дили у насъ изъ роздѣбу.

1. *Скільки четвертїй у 3253 гарнцяхъ?*

$$\begin{array}{r|l}
 & \text{гарнц.} \\
 3253 & 8 \\
 \hline
 32 \dots & 406 \text{ четверик.} \\
 \hline
 & 53 \text{ } 40 \text{ } 50 \text{ четвертїй} \\
 & 48 \text{ } 6 \text{ четвериківъ} \\
 \hline
 & 5 \text{ гарнцівъ}
 \end{array}$$

Виходить: 50 четвертїй, 6 четвериківъ и 5 гарнцівъ.

2. Скільки пудъ у 80262 золотниківъ?

ЗОЛОТН.	80262	3			
6	26754	32	ЛОТ.	32	
20 . . .	256 . .	836	Ф. ПТ.	40	
18 . . .	115 .	80 .	20 ПУДЪ		
22 . .	96 .	36	ФУНТИВЪ		
21 . .	194				
16 .	192				
15 .		2	ЛОТН		
12					
12					
»					

Виходить: 20 пудівъ, 36 фўнтівъ и 2 лóти.

3. Скільки годъ у 52560 минўтахъ?

минут.	52560	60			
480 . .	8760	24	час.	24	
456 .	72 . .	365	дн.	365	
420 .	156 .	365	1 ГОДЪ		
360	144 .	»			
360	120				
»	120				
»					

Виходить: рівно 1 годъ.

4. Скільки рублів у 200000 копійках?

$$\begin{array}{r} \text{коп.} \\ 200000 \overline{) 100} \\ 200 \dots \overline{) 2000} \text{ рублів.} \\ \hline 000 \end{array}$$

Виходить: 2000 рублів.

СПРАВА, СКЛАДАННЕ НАЗВАННИХЪ ЧИСЕЛЪ.

Нехай би треба було зложити докупи:

$$\begin{array}{r} 3 \text{ верст} 400 \text{ сажнів} 2 \text{ аршини} \\ 8 \text{ — } 100 \text{ — } 1 \text{ —} \\ 14 \text{ — } 482 \text{ — } 2 \text{ —} \end{array}$$

Починати сю справу треба одь меншого звання. Зложити перше аршини: 2 да 1, да 2 вийде 3 аршинъ. Перевернуть ихъ на сажні:

$$\begin{array}{r} \text{арш.} \\ 3 \overline{) 3} \\ 3 \overline{) 1 \text{ саж.}} \\ \hline 2 \text{ арш.} \end{array}$$

Вийде 1 сажень и 2 аршини. Два жъ аршини напишати підь аршинами, а оди́нь сажень приложити до сажнівъ и складати тоді вже сажні. Вийде всього 983 сажні, — більшъ ніжъ у версті; то треба перевернуть ихъ на версти:

$$\begin{array}{r} \text{сажн.} \\ 983 \overline{) 500} \\ 500 \overline{) 1 \text{ верста}} \\ \hline 483 \text{ сажні} \end{array}$$

483 сажні писать підъ сажніми, а 1 верстѹ при-
ложить до верстѹ и складувать версти. Отъ и вийде
вся справа такъ:

5 верстѹ	400 сажнівъ	2 арш.
8 —	100 —	1 —
14 —	482 —	2 —
28 верстѹ	483 сажні	2 арш.

Отъ ище задачи:

300 четвертѣй	6 четвериківъ	3 гарици
100 —	4 —	4 —
1000 —	7 —	6 —
3862 —	3 —	0 —
7464 четвѣрти	3 четвериківъ	5 гарицивъ

300 пудъ 32 фунти	120 рублівъ 52 копейки
600 — 20 —	600 — 90 —
826 — 39 —	10 — 87 —
5000 — 2 —	1852 — 3 —
16 — 0 —	4222 — 60 —
6744 пуди 13 фунтівъ	6806 рублівъ 92 копейки

5 годъ	2 місяці	27 день
4 —	11 —	20 —
4 —	10 —	13 —
12 годъ	1 місяць	0 день

СПРАВА ОДЛІЧЬ НАЗВАНИХЪ ЧІСЕЛЪ.

Тутъ одлічуютця мѣнші звѣннн зъ мѣншихъ, а бѣльші зъ бѣльшихъ, такъ якъ и въ прѣстнхъ чїслахъ; тѣлько, якъ у зменшаѣмому мѣнше бѣде, нїжъ въ одлічѣмому, то одъ старшого звѣннн берѣтця однїиця, роздробляѣтця на мѣнше звѣннн, прикладуетця до зменшаѣмого, и тоді вже зъ ѣго одлічуютъ. Отъ нехай бѣде трѣба съ 14 рублївъ 40 копїѣкъ одлічіть 2 рублі и 82 копїйки. Напишемо порядкомъ:

$$\begin{array}{r} 14 \text{ рублївъ } 40 \text{ копїѣкъ} \\ 2 \quad \text{—} \quad 82 \quad \text{—} \\ \hline \end{array}$$

Заразь бачимъ, що зъ 40 нельзя одлічіть 82. То берѣмъ одъ 14 рублївъ 1 рубѣ и роздробляѣмъ на копїйки; бѣде 100 копїѣкъ, да 40 копїѣкъ. Отъ 140 копїѣкъ можна вже одлічіти 82 копїйки. Вїйде въ остатку 58 копїѣкъ. Тепѣрь одлічуемъ рублі. Було 14 рублївъ, да взяли ми однїи до мѣншого звѣннн, такъ осталось 13. Изъ снхъ 13 одлічимъ 2; отъ и вїйде вся справа такъ:

$$\begin{array}{r} 14 \text{ рублївъ } 40 \text{ копїѣкъ} \\ 2 \quad \text{—} \quad 82 \quad \text{—} \\ \hline 11 \text{ рублївъ } 58 \text{ копїѣкъ} \end{array}$$

Отъ ищѣ задачи:

$$\begin{array}{r} 3 \text{ верстї } 490 \text{ сажнївъ } 2 \text{ аршїни} \\ 1 \quad \text{—} \quad 491 \quad \text{—} \quad 1 \quad \text{—} \\ \hline 1 \text{ верста } 499 \text{ сажень } 1 \text{ аршїнъ} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 600 \text{ пудъ} \quad 2 \text{ фўнти} \\ 21 \text{ —} \quad 39 \text{ —} \\ \hline 578 \text{ пудъ} \quad 3 \text{ фўнти} \end{array}$$

СПРА́ВА ПОМНОЖѢННЕ НАЗВА́НИХЪ ЧЇСЕЛЪ.

Назва́нні чїсла помножа́ютця такъ, якъ и прѳстїи, почáвши одъ мѣншихъ звáний; тїлько, якъ вїйде въ добўтку стїлько абѳ бїльшъ, нїжъ одїнїця вїшчого звáння, то переверта́етця сеї добўтокъ у стáрше звáнне и що вїйде въ частїнї, те прикладу́етця до добўтку одъ помножѣннїя стáршого звáннїя. Отъ нехай намъ трѣба бўло бъ роздáть 20 чоловїкамъ по 8 рублївъ и 47 копїекъ. Написáть задáчу трѣба такъ:

$$\begin{array}{r} 8 \text{ рублївъ} \quad 47 \text{ копїекъ} \\ \times 20 \\ \hline \end{array}$$

Одъ помножѣннїя 47 копїекъ на 20 чоловїкъ вїйде 940 копїекъ; а въ рублї тїлько 100 копїекъ. Перевернемъ на рублї 940 копїекъ; вїйде 9 рублївъ, 40 копїекъ. Копїїкї напишемъ пїдъ копїїкáми, а 9 рублївъ замїтимъ. Тепѣрь помно́жїмъ 8 рублївъ на 20 чоловїкъ; вїйде 160 рублївъ; да приложїмъ сюдї тїї 9 рублївъ, — вїйде 169 рублївъ. Вся справа бўде тодї въ насъ такá:

$$\begin{array}{r} 8 \text{ рублївъ} \quad 47 \text{ копїекъ} \\ \times 20 \\ \hline 169 \text{ рублївъ} \quad 40 \text{ копїекъ} \end{array}$$

Отъ и знаёмъ, що треба двадцятómъ чоловікамъ ви-
дать 169 рублівъ 40 копійкъ.

Ище задачі:

1. 35 душъ привезли по 2 четвёрті и по 6 че-
твериківъ жита. Скільки всього?

$$\begin{array}{r} 2 \text{ четвёрті, } 6 \text{ четвериківъ} \\ \times 35 \\ \hline 96 \text{ четвёртій, } 2 \text{ четвериківъ} \end{array}$$

2. 130 жєнцівъ нажáli по 1 копí и по 10
снопíвъ. Скільки всього кiпъ нажáто?

$$\begin{array}{r} 1 \text{ копá } 10 \text{ снопíвъ} \\ \times 130 \\ \hline 151 \text{ копу } 40^* \text{ снопíвъ.} \end{array}$$

3. Привезли чумаки на 13 возáхъ по 49 пудъ
и 27 фúнтíвъ сóли. Скільки всього сóли привéзено?

$$\begin{array}{r} 49 \text{ пудъ } 27 \text{ фúнтíвъ} \\ \times 13 \\ \hline 645 \text{ пудъ } 31 \text{ фунтъ.} \end{array}$$

4. Копáло 150 грабарíвъ канáву и всякíи гра-
баръ вíкопавъ канáви 8 сáжнíвъ и 2 аршíни.
Скільки всього вíкопано канáви?

$$\begin{array}{r} 8 \text{ сáжнíвъ } 2 \text{ аршíни} \\ \times 150 \\ \hline 2 \text{ верстí, } 300 \text{ сáжнíвъ } 0 \text{ аршíнíвъ.} \end{array}$$

5. 5862 чоловікамъ роздано по 4 пуди и по 21 фунту хліба. Скільки пудъ усёго роздано?

$$\begin{array}{r} 4 \text{ пуди } 21 \text{ фунтъ} \\ \times 5862 \\ \hline 26525 \text{ пудъ } 22 \text{ фунти.} \end{array}$$

СПРАВА, РОЗДІЛЬ НАЗВАНИХЪ ЧИСЕЛЪ.

Ділять названі числа такъ, якъ и прости, почавши одъ старшихъ званий. Що останетця одъ розділу, те прикладуетця до меншого звання и вкуні зъ нимъ ділитця. Отъ послѣ отця осталося на 8 синівъ 123 рублі и 40 копійекъ. Почімъ доведѣтця на брата?

Пишемъ задачу такъ:

$$\begin{array}{r} 123 \text{ рублі } 40 \text{ копійекъ} \quad | \quad 8 \\ \quad 8 \quad \quad \quad \quad \quad | \quad 15 \text{ рублівъ} \\ \hline \quad 43 \\ \quad 40 \\ \hline \quad 3 \text{ рублі} \end{array}$$

Виходить по 15 рублівъ; да ище осталося 3 рублі и 40 копійекъ. Роздробляемъ 3 рублі на копійки; вийде 300 копійекъ. Прикладуемъ 40; вийде 340 копійекъ. Тоді розділимъ 340 на 8, и вийде до 15 рублівъ ище й по 42 копійки; да останетця одъ розділу 4 копійки. Роздробимъ ихъ на денежки, вийде 8 денежокъ, — по одній на брата.

Щобъ знать, чи по стілько именно впадѣ на всякого брата, помножь 15 рублівъ, 42 копійки и 1 денежку на 8; то й вийде 123 рублі 40 копійекъ.

ЗАДАЧИ ЗЪ ОДВІТАМИ.

1) Въ 128 верстахъ скільки аршинівъ?—*Одвітъ:* 192,000 арш.

2) Хазіинъ продавъ пшениці въ первій разъ 7 четвертій 3 четверикі и 7 гарицівъ; у друге 5 четверт. 6 четверик. и 5 гарнц.; въ третій разъ 9 четверт. 5 четверик. и 6 гарнц. Скільки вінъ продавъ всеі пшениці? — *Одвітъ:* 23 четвёрті 2 гариці.

3) Одинъ чумакъ привізъ солі 512 пудівъ и 25 фунтівъ; продавъ на ярмарці 235 пуд. 28 фунт. и 15 лотівъ. Скільки у ёго ище осталося? — *Одвітъ:* 276 пуд. 36 фунт. 17 лот. осталося.

4) 25 косарівъ заробіли 13 рублівъ 75 копієкъ. По скільки заробівъ ко́жний коса́рь? — *Одвітъ:* по 55 коп.

5) Хазіинъ нанявъ наймита и договорівся платіть ёму въ годъ по 12 руб. 50 коп. Наймитъ служивъ 7 літъ и взявъ готовихъ грошей 67 р. 25 коп. и одѣжу. Скільки жъ та одѣжа стоіть? — *Одвітъ:* 20 руб. 25 коп. стоіть одѣжа.

6) Куплено 75 платківъ за 158 руб. 25 коп. и продано опісля всяку дюжину по 27 руб. 60 коп. Скільки получено бариша на одинъ платокъ? — *Одвітъ:* 19 коп.

7) Скільки треба возівъ съ хлібомъ, щобъ прохарчовать 4500 чоловікъ въ 8 днівъ, считавши, що на возі вміститця 75 хлібівъ, ко́жний хлібъ по 15 ф́унтівъ, а на вся́кого чоловіка да́ється въ день по 1 ф́унту 16 лóтівъ. — *Одвѣтъ*: 40 возівъ.

8) За 110 сáжнівъ дровъ берéзовихъ и 80 саж. сосновихъ запла́чено 1272 рублі; дрúгимъ разóмъ по тій же ц́ині кúплено 129 саж. дровъ берéзовихъ и 80 саж. сосновихъ и запла́чено 1408 руб. 80 коп. — По якій ц́ині кúплено сáжень берéзовихъ и по якій сáжень сосновихъ дровъ? — *Одвѣтъ*: берéзові по 7 р. 20 коп., а соснові по 6 рублівъ сáжень.

9) За три штúки са́ети да́но 486 руб.; въ пёршій штúці бу́ло 58 арш.; въ дрúгій вдво́е б́ільш безъ 38 арш.; авъ трéтій втрóе м́енше, н́ижъ въ дрúгій. По сќільки жъ сто́ить 1 аршинъ са́ети? — *Одвѣтъ*: по 3 руб.

10) Два пішо́дці идúть навстр́ичу од́инъ од́омú и зустр́ились въ 14 днівъ; пёрвий ишо́въ по 34 верстві въ день; по сќільки жъ йшо́въ дрúгий, ко́ли вс́еї доро́ги бу́ло 882 версті? — *Одвѣтъ*: 29 версто́въ.

11) Од́инъ пом́ищикъ до́лженъ купц́еві 4560 руб., да взявъ ще у ёго това́ривъ на 3285 руб. Сќільки вінъ ище вино́ватъ гро́шей, од́авши 47 билéтівъ 50-ти рублéвихъ и 145 билéтівъ 25-ти рублéвихъ? — *Одвѣтъ*: 1870 руб. до́лженъ.

ВЕЛИКІЙ СЛОВА

ІЗЪ

ПИСЬМА СВАГО.

Святий Письмо снїє великими словами, якъ небо зорїми, а тутъ напечатанї тільки дѣ-каторї, щобъ усяка пам'ять змогла їхъ умістити у собі. Благодатни єї слова освітять усяку дѣшу, котора їхъ зъ вірою прийме и сохранить.

Начало премудрости страхъ ГДЕНЬ.

Начало премудрости страхъ Господень (Псал. 101, ст. 10).

Хто Бога боїцца, той нічого ледачого не робить; а не роблячи ледачого, берѣцца за добре, за розумне: отъ и *начало премудрости.*

Блаженї слышати слово Божїє и хранящи є.

Блаженї слышати слово Божїє и хранящи є (Лукк, гл. 11, ст. 28.)

Колї добрий чоловікъ оберне до насъ розумне слово, то й то яка радість! а слухать слово Боже — исти-

жуе и Церква Христова. Создавъ и Христосъ на защиту людѣи одъ диявола. Дияволъ же есть отецъ неправды; то Церковь не чимъ инымъ и боронитъ миръ одъ ёго, якъ правдою. Тимъ она и домъ Господень, бо Господь есть правда; тимъ она и *столпъ и утверждѣнiе истины*.

Дѣломъ и словомъ чти Отца твоего и мать, да найдеть ти благословенiе ѿ нихъ. Благословенiе бо Отче оутверждаетъ дома чадъ, клятва же матерна искореняеть до основанiя.

Дѣломъ и словомъ чти отца твоего и мать, да найдеть ти благословенiе отъ нихъ. Благословенiе бо отче утверждаетъ дома чадъ, клятва же матерна икореняеть до основанiя (Сир., гл. 3, ст. 8, 9).

Всѣмъ сердцемъ твоимъ прославляй Отца твоего, и матернихъ болѣзней не забуди: помяни, яко тѣма рожденъ еси, и что има воздаси, якоже они тебѣ.

Всѣмъ сердцемъ твоимъ прославляй отца твоего, и матернихъ болѣзней не забуди: помяни, яко тѣма рожденъ еси, и что има воздаси, якоже они тебѣ (Сир., гл. 7, ст. 29, 30).

Да веселится Отецъ и матери ѿ тебѣ, и да радуется рождаша тѣ.

Да веселится отецъ и матери о тебѣ, и да радуется рождающая тя (Притч., гл. 23, ст. 25).

Чада, послѣшайте родителей своихъ во всемъ: сіе бо угодно есть Господи.

Чада, послушайте родителей своихъ во всемъ: сіе бо угодно есть Господу (Кол., гл. 3, ст. 20).

Чтый отца, въ день мольбы своей услышанъ будетъ.

Чтый отца, въ день мольбы своей услышанъ будетъ (Сир., гл. 3, ст. 5).

Чадо, заступни въ старости отца твоего, и не оскорби его въ животъ его.

Чадо, заступни въ старости отца твоего, и не оскорби его въ животъ его (Сир., гл. 3, ст. 12).

Иже злословитъ отца или мать, смертию да умретъ.

Иже злословитъ отца или мать, смертию да умретъ (Исх., гл. 21, ст. 16 Матв. гл. 15, ст. 4).

Отецъ и матери благословляютъ только добрыхъ дѣтей — не одними руками, а тако жъ и душею. Кто жадае заслужить благословенне, то не шакъ его заслужитъ, якъ добримы вчинками. 'Отъ же, привикши добре робить, чоловікъ самъ собою вже кладѣ твердиню своему дому: не введѣ такой свого дому въ грѣхъ, у роєнѣсту и у всяке роззорѣнне. Кто жъ робить такъ, що и матери устѣ подвигне на клятбу, то сей чоловікъ підгнивъ у корені и не минутца ему матери слези. Тимъ-то учить насъ Святѣ Письмо веимъ серцемъ до отца и ма-

тери обертáтьця и всяку честь їмъ отдавати. Вони тебе на свѣтъ родили; вони тебе вигодовали; то хоть бї ти й якъ їмъ усердствовавъ, а нічого томú рївного для їхъ не зможешъ изробити, щó вони для тебе зробили.

Не безчести чело́вѣка въ стáрости єго: їко й тã самъ состарѣ́шися.

Не безчести чело́вѣка въ стáрости єго: їбо и ты самъ состарѣ́шися (Сир., гл. 8, ст. 7).

Стáрость яка бъ ні була — святе діло. 'Иншого Богъ держить на свѣті за єго правду: то якъ же тобі такого чоловіка безчестити. 'Иншого жъ держить Господь на те, щобъ дати єму́ часу покáятьця: якъ же ти, чоловіче, не боїся безчестити того, когó самъ Богъ не осудивъ на смерть и держить на свѣті своєю милостю? Прийде й тво́я стáрість. Коли́ будешъ праведнимъ чоловікомъ, то яковó тобі самому́ буде безчесте приймати? Коли́ жъ грїхи твої до землі тебе пригнїтáтимуть, то якъ понесешъ на своїхъ плéчахъ щó й безчесте?

Сыне, не ревнѣй мужемъ злымъ, ниже возжелѣй быти съ ними

Сыне, не ревнѣй мужемъ злымъ, ниже возжелѣй быти съ ними (Притч., гл. 24, ст. 1).

Нічого намъ завїдовать злимъ лю́дямъ, хоть бї вони здавались и щасливими. Одна омáна такé щáсте! Не тїлько не завїдуй, да хоть бї и самъ ти мавъ дóступъ

до їх роскошівъ, то не жадай їхъ: се тільки солódка примánка, котóрою дияволъ присоложуе свою пекельню отруту, розставляючи її по всёму світу. Маєшь трудовий шматокъ хлѣба, — поживай ёго, хвалючи Бóга милосёрдного: отто тобі найздоровша харчъ, отто той *хлѣбъ насущний*, котóрого ти прóсешъ на оди́нь тільки день у Бóга, живучи́ на світі не стільки хлѣбомъ, скільки слóвомъ, котóre вихóдить изъ усть Бóжихъ: воно тебе держить на світі, воно тебе береже одъ ли́ха на сёму и одъ погѣбели на томú світі!

Близъ Гдѣ всѣмъ призывающимъ Его, всѣмъ призывающимъ Его во истинѣ.

Близъ Господь всѣмъ призывающимъ Его, всѣмъ призывающимъ Его во истинѣ (Псал., 144, ст. 18).

Бачимъ міжъ собою багáто людѣй, котóрі благають Бóга, щобъ давъ имъ тѣ и тѣ. Чому жъ Богъ имъ не дає? Тому, що не на добро прóсять, а на тѣ, щобъ свою жадóбу, абó пиху, абó злóбу заспоко́ить. Мáло чогó дитина не попросить, то хибá всяку вещь и дають їй? Нерозумни́ отці и матірки дають и́ноді дитині такé, що їй зашкóдить; а Богъ — отецъ розумний и праведний: Вінъ знае, кому́ що дати и коли́ дати. Не думай, що Вінъ не чує твоєї моли́тви: Вінъ близько коло тебе, тільки призывай Ёго *во истинѣ*. Вінъ тільки и́жде сёго, щобъ зрозумівъ ти черезъ н́ужду и бід́у свою, що такé свѣтъ, що такé жизнь, що такé душа́ чоловіча и

що їй треба на світі. Зрозумій се все такъ, якъ ўчить слово Христове, то й будешъ знать, якъ призивать Бóга *во ўстинь*, и вже тоді самъ почуєшь душєю, що Богъ близько коло тебе и скажешъ, такъ якъ Давидъ: *Едино просихъ одъ Господа, то взискахъ* (одного просивъ я тилько въ Господа, и знайшовъ те, чого просивъ!)

Аще ктò речеть, *яко люблю Б҃га, а брата своего ненавиждеть, ложъ есть.*

Аще кто речеть, яко люблю Бóга, а брата своего ненавиждеть, ложъ есть (1 Иоан., гл. 4 ст. 20).

Есть на світі такі люде, котóрі здаютьця богомільними, и въ цѣркви разъ по разъ ходять, и по́стуютъ, а добра́ нікому не роблять, думаючи: »Аби́ Бóгу вгодить, а люде́ мині байдуже!« То такіі нехай не сподіваютьця ніякої награди одъ Бóга. Хто ненавиждеть свого брата, хто лю́дямъ не мислить добра́, той нехай не думае, що вінъ любить Бóга. *Ложъ есть!* (неправда сѣму) говорить Апóстоль. Бóга не инáко можна любити, якъ діючи добро́ лю́дямъ. Богъ намъ усі́мъ Отець и не́ма Ё́му більшої угоди, якъ хто любить ча́дъ Ё́го. Хто жъ ненавиждеть дітѣй, а говорить, що любить Отця́, той неправду говорить.

Аще дрѹгъ дрѹга любимъ, Б҃ъ въ насъ превълаєть.

'Аще другъ дрѹга любимъ, Богъ въ насъ пребываетъ (1 Иоан., гл. 4, ст. 12).

Що-дня читаемъ и молимъ Бѹга: *прииди и вселися въ ны*, молимъ, щобъ Господь, утѣшитель нашъ, Духъ истинни, пробувавъ въ нашіи души. Великої чести ми просимъ; бо, ждучи до себе чоловіка поважного, котѹрий насъ порадуе своїмъ слѹвомъ розѹмнимъ, прибіраемъ и двіръ, и хату, и самі одягаемся въ чисту одѣжу, а то жъ ждемѹ, щобъ самъ Богъ прийшовъ и вселився въ насъ! 'Отъ же така честь, така слава невидимо дається намъ, абіи ми дѹшу свою очистили одъ ледячихъ дѹмокъ и возлюбили другъ дрѹга. Великі сі слова Апѹстольскіи: *'Аще другъ дрѹга любимъ, Богъ въ насъ пребываетъ*. Богъ есть увѣсь одна любовь, одна благасть, одно милосердие; то, люблячи другъ дрѹга, ми черезъ те саме маемъ у серці Бѹга и *Богъ* тимъ самимъ *въ насъ пребываетъ*.

Любимъ брата своего, во свѣтѣ превыкаетъ, и соклазна въ немъ нѣсть: а ненавидай брата своего, во тмѣ ѣсть, и во тмѣ ходитъ.

Любимъ брата своего, во свѣтѣ пребываетъ, и соклазна въ немъ нѣсть: а ненавидай брата своего, во тмѣ есть, и во тмѣ ходитъ (1 Иоан., гл. 2, ст. 10, 11).

Хто любитъ брата своего (а братъ нашъ — усякий чоловікъ), той усѣ одно, що йде середъ дня по дорозі и добре бачить, куди ѣмѹ йти; бо любовь — проста

намъ доро́га до ца́рства небѣснаго. Богъ намъ давъ для на́шого спасѣнія вели́ку за́повѣдь: *возлюбѣ ближняго твоего, яко самъ себѣ*. Хто любить ближнёго, той, значить, зрозумѣвъ за́повѣдь Божу, и не́ма розумнѣйшого чоловіка надъ ёго передъ Богомъ. Отсе́-то й е́сть: *во свѣтъ пребыва́емъ*. Любячи жъ ближнёго, радіючи ёму́ душе́ю, не впаде́ вінъ и въ грѣхъ, бо ко́го любить, то́го не бу́де гра́бить, зневажа́ть, то́му не бу́де зави́довать, не бу́де то́му зла ми́слить, не бу́де то́го обма́нювати. Отсе́-то й значить: *и собла́зна нѣсть въ немъ*. Хто жъ ненави́дить свого брата, той не зрозумѣвъ во́лі Божо́ї, той не йде по доро́зі до ца́рства небѣснаго. Зна́чить, лука́вий обгорну́въ ёго ду́шу тьмо́ю и во́дить ёго одъ одного́ грѣха до друго́го, по́ки дове́де до погі́бели.

Всѣ́, е́лика я́ще хо́щете, да твора́тъ ва́мъ челове́ццѣ, та́ко и ва́м твора́йте имъ.

Вся, е́лика я́ще хо́щете, да твора́тъ вамъ челове́ццѣ, та́ко и вы твора́йте имъ (Матѣ., гл. 7, ст. 12).

Не́ма лу́чшого спосо́бу вберегти́сь одъ грѣха́, якъ уся́кий свѣ́й учіно́къ до се́бе прикла́дувати. Ко́лі бъ ти бувъ у ну́жді, а то́бі хто поми́гъ, то радъ би ти бувъ и дя́ковавъ би. 'Отъ, ба́чивши чоловіка въ ну́жді, не одверта́йся, помо́жй ёму́. Симъ ти уго́дишь Го́споду. Ко́лі на тво́е до́бро хто вва́питця и тя́гне ёго въ те́бе зъ руку́ чи си́лою, чи обма́номъ, тя́жко то́бі непра́вду

переносить. 'Отъ же переступи черезъ чуже́ добро, а не займи, щобъ и кому́ другому не було́ тяжко. Такъ и въ уся́кому ділі роби, то й б́удешъ непорочень передь Б́огомъ.

Аще (бо) ѿпусти́аете чело́вѣкомъ согрѣше́нїа ихъ, ѿпусти́тъ и вамъ Оте́ць ва́шъ небе́сный: аще ли не ѿпусти́аете чело́вѣкомъ согрѣше́нїа ихъ, ни Оте́ць ва́шъ ѿпусти́тъ вамъ согрѣше́нїа ва́шихъ.

'Аще (бо) отпу́щаете чело́вѣкомъ согрѣше́нїа ихъ, отпу́ститъ и вамъ Оте́ць ва́шъ небе́сный: аще ли не отпу́щаете чело́вѣкомъ согрѣше́нїа ихъ, ни Оте́ць ва́шъ отпу́ститъ вамъ согрѣше́нїа ва́шихъ (Мато., гл. 16, ст. 14, 15).

Мо́лимось що-дня: *Господи помилуй!* а самі чи ба́гато кого́ ми́луемъ? 'Инший чоло́вікъ со́грішивъ передь на́ми незвичайнимъ сло́вомъ, — то вже ми противъ ёго по-Христіянськи не оберне́мось, а за́разъ одка́жемъ ище́ гірше. Ко́ли жъ не посміе́мъ, бо́ючись ёго́ си́ли и вла́сти, то вже та́йно воро́уемъ и ра́ди б́ъ уто́пить сво́го обі́дчика въ ло́жці води́. Хиба́ жъ се́го не бува́е, що оди́нь друго́го на́лае, а дру́гий ёго́ попо́бье́? Той уже́ й такъ безу́мень и въ безу́мні ла́етця, а вінъ, б́юючи ёго́, ище́ більшь ёму́ се́рце ожесто́чае. А якъ би́ перене́сь ла́йку безъ гні́ву, давъ ёму́ вгамова́тись, да оберну́всь до ёго́ по-бра́те́рськи, то безу́мна зло́ба сама́ б́ъ се́бе́ пости́ди-

лаєь. А про худобу нічого й казати: и судомъ и безъ суда, хто якъ зможе, здирає зъ друго́го за всяку винну й невинну шкоду. А знає, що й самъ грішіть передъ Богомъ, боїтця кáри Бóжої и прóсить: »Помілуй мене, Бóже, по великій милості Твоїй!« 'Якъ же ти, чоловіче, прóсишъ милости, а самъ немилосéрдний до того, хто передъ тобою провинився? Знай же, що й Господь тобі не одшúститъ согрiшéний твоїхъ, коли ти не одшúскаєшъ лю́дямъ їхъ вини передъ тобою.

Любiте врази вáша, добрò творiте ненавiдащымъ вáшымъ вáсъ, благословiте кленúщыя вá, и молiтеся за творáщыхъ вáмъ напáсть.

Любите врази вáша, добрò творите ненавидящымъ васъ, благословіте кленúщыя вы, и молiтеся за творящыхъ вамъ напáсть (Лук., гл. 6, ст. 27, 28).

Ні одинъ чоловікъ не проживе безъ ворогівъ на світі, ніхтò не вбережéтця, щòбъ ёго хто не возненавiдiвъ, щòбъ ёго хто не клявъ, щòбъ не нападавъ на ёго ніхтò напáстю. Якá жъ защiта одъ ворогiвъ, одъ ненависти, одъ клятьби, одъ напáсти? Змагáтьця зъ ворогáми, лайтьця, бить iхъ? Щò жъ изъ сёго бúде? Хибá вóрогъ перестáне вороговáти одъ того, що ти ёго вiлаявъ, абó побiвъ, абó якъ iнше покаравъ? Хто жъ тебе ненавiдить, а ти ёго зненавiдишъ, то вiнъ ищé бiльшъ на тебе взлiтця за твою ненависть. Зачнi клясти того, хто тебе проклинає, то вiнъ, почúвши твою клятьбú, ищé голоснiйше

бúде клясти тебе. Такъ же й до всякого зла. Платячи зломъ за зло, ти зла не внинешь, а тiлько согрiшiаешь передъ Бóгомъ и вóрога свого ищe до бiльшого грiхá доводишь. Тимъ-то Премудрость Бóжа повелiла намъ и́ншимъ спóсобо́мъ справля́тись: велiть вона́ намъ любiть ворогiвъ нашихъ, бо хто встоiть противъ любóви и не ста́нетця зъ вóрога при́телемъ? велiть вона́ намъ твори́ть добро́ ненавiдящимъ насъ, бо хто змо́же ненавiдити чо́ловіка, котóрий рóбить ё́му добро́? велiть благословля́ть тихъ, хто насъ клянe, бо въ ко́го повернетця язiкъ на клятьбóу, якъ почуе, що ми про ёго одно́ добре говоримъ и бажаeмъ ё́му щáстия й здоровья? велiть же ще й мо́литись за тихъ, хто чiнить намъ зло, бо така́ мо́литва усяке гiрке слóво й дiло людське изъ на́шої пáмяти прогáняе и, помолiвшись Бóгу за ворогiвъ своїхъ, оберне́мось ми до людeй зъ а́нгельськимъ, чiстимъ по́глядомъ, и почую́ть черезъ насъ лю́де на дýшахъ своихъ любя́щу си́лу Бóжу, котóра всяке зло на свiтi пере́могае.

Кáа (вс) пóльза чeлoвѣкѣ, а́ще мiръ вѣсá прi-
скрáщeтѣ, дѣшѣ же свою́ ѿтщeтiтѣ.

Кáа (бо) пóльза чeлoвѣку, а́ще мiръ весь прiобрѣ-
щeтѣ, дýшу же свою́ отщeтiтѣ (Матт., гл. 16, ст. 26).

Багáто вбачаeмъ людeй, котóри яко́го трудá не пiдiй-
маю́ть, яко́го кло́пoту собi не завдаю́ть и яко́го грiхá
на дýшу не хапаю́ть рáди прибу́тку! Ну, нехай би йшло

такóму чоловікові якъ по мáслу, нехай би все ёму по ёго жадобі сталося, нехай би вінъ увесь світь у свої рúки загáрбавъ. Чи надовго жъ? чи багáто нашого віку на сёмú світі? А на той світь, щó зъ собою візьмешъ? Нічого! Тільки зъ душею своєю станешъ передъ Бóгомъ, а все багáтство тутъ остáнетця. Щó жъ у того чоловіка за душá бóде, котóрий, живучи на світі, не про царство небéсне дбавъ, а про земнóю суету? Погибша неминуемо! Щó жъ ёму за корість, хоть вінъ и весь міръ приобряще, да дúшу одъ царства Бóжого одлучить? Тимъ-то, чоловіче, не тільки неправдою, да й щірою працею багáтство наживáти—опáсне діло, щобъ, поби-вáючись за багáтствомъ, душi не занедбáти. Отó жъ, коли йде тобі въ рúку хазáйство, чи торгъ, чи ремéство, то не припадáй до ёго всею душею и помисляй про недóвгий свій вікъ и про небéсне багáтство, котóre не стліє, не згоріть, котóрого въ тебе не вкраде злодій и не одніме грабитель. А небéсне наше багáтство есть не що інше, якъ добріи наші вчинки: братолóбне, милосéрдие, незлóбне, щірость у всякому слові и ділі. Отъ наше добро, отъ наші сокровища, котóрі й на томú світі стоáтимуть передъ нами!

М О Л І Т В Ы.

Во ѿма О́тца, ѿ Сына, ѿ Святаго Духа,
амѣнь.

Бо́же, мѣлостивъ вѣди мнѣ грѣшномъ.

Господи, Исусе Христе, Сыне Божій, мо-
литова ради пречистой Твоеѣ Матере, ѿ всѣхъ
святыхъ, помѣлуй насъ, амѣнь.

Слава Тебѣ, Бо́же нашъ, слава Тебѣ.

Царю невидимый, оутѣшителю, Дѣше истины,
Иже вездѣ съий, ѿ всѣхъ исполняй, сокровище
благихъ, ѿ жизни подателю, прїиди ѿ вселиха въ
наѣ ѿ ѿчисти наѣ ѿтъ всѣхъ скверны, ѿ спаси,
Бла́же, дѣшы наша.

Святѣй Бо́же, Святѣй крѣпкѣй, Святѣй без-
смертный, помѣлуй насъ.

Слава О́тцу, ѿ Сыну, ѿ Святому Духу, ѿ
наѣнѣ ѿ присно, ѿ во вѣки вѣкѣвъ, амѣнь.

Пресвятая Троице, помѣлуй насъ: Господи,
ѿчисти грѣхѣи наша: Владыко, прости беззакѣ-
нїѣа наша: Святѣй, посѣти ѿ исцѣли немоци
наша, ѿмене Твоегѣ ради.

Господи помѣлуй (трижды).

Отче нашъ, Иже еси на небесѣхъ! да святится имя Твое, да прїидетъ царствїе Твое: да вѣдетъ воля Твоя, яко на небеси и на земли. Хлѣбъ нашъ насущный даждь намъ днесь, и остави намъ долги наша, якоже и мы оставимъ должникомъ нашимъ. И не введи насъ во искушенїе, но избави насъ отъ лукаваго. Яко Твое есть царство, и сила, и слава во вѣки, аминь.

Прїидите, поклонимся Царєви нашему Божу.

Прїидите поклонимся и припадѣмъ Христу, Царєви, нашему Божу.

Прїидите, поклонимся и припадѣмъ самому Христу, Царєви и Божу нашему.

Псаломъ ѿ:

Помилуй мя, Божє, по величїи милости Твоей, и по множествѣ щедротъ Твоихъ очисти беззаконїе мое. Наипаче умый мя отъ беззаконїа моего, и отъ грѣха моего очисти мя. Яко беззаконїе мое азъ знаю, и грѣхъ мой предо мною есть вѣнъ. Тебѣ единому согрѣшихъ, и лукавое предъ Тобою сотворихъ. Яко да оправдишиса во словесѣхъ Твоихъ, и побѣдиши внигда сѣдѣти ти. Се во всѣ беззаконїихъ зачатъ есмь, и во грѣсѣхъ роди ма мати моя. Се во истинѣ возлюбилъ еси; безвѣстная и

тайнаа премѣдрости Твоеѧ ꙗвилъ ми еси. Укропиши мѧ ѡсѡпомъ, и ѡчищѣса: ѡмѣеши мѧ, и паче снѣга оубѣлюса. Слѣхъ моемѸ даси радость и веселіе, возрадуютса кѡсти смиренныѧ. Отверти лице Твое ѡтъ грѣхъ моихъ, и вса беззаконїѧ моѧ ѡчисти. Сердце чисто созижди во мнѣ, Бже, и дѣхъ правъ ѡбнови во оутробѣ моѣй. Не отвержи мене ѡтъ лица Твоегѡ, и Дѣха Твоегѡ Святѧго не ѡтзими ѡтъ мене. Воздажди ми радость спасенїѧ Твоегѡ, и Дѣхомъ Благочинимъ оутверди мѧ. НаучѸ беззаконныѧ путѣмъ Твоимъ, и нечестивїи къ Тебѣ ѡвратятса. Избави мѧ отъ кровей, Бже, Бже спасенїѧ моего, возрадуетса ꙗзыкъ мой правдѣ Твоеѣй. Господи, оустнѣ мои отверзеши, и уста моѧ возвестятъ хвалѸ Твою. Ꙗкъ ѡще бы восхотѣлъ еси жертвы, далъ быхъ оубо, всесоженїѧ не благоволиши. Жертва БгѸ дѣхъ сокрушенъ: сердце сокрушенно и смиренно БгѸ не оуничижитъ. Оублажи Господи, благоволенїемъ Твоимъ Сиѡна, и да созиждутса стѣны Иерусалимскїѧ. Тогда благоволиши жертвѸ правды, возношенїе и всесожегѧема: тогда возложатъ на олтарѧ твой тельцы.

СѸМБОЛЪ ПРАВОСЛАВНЫМЪ ВѢРЫ.

ВѢРЮ во еди́наго БѸга О́тца, вседержителя, Творца не́бу и земли, ви́димымъ же всѣмъ и не-ви́димымъ. И во еди́наго ГѸспода ИсѸса Христа, СѸина БѸжїа, еди́нороднаго, Иже ѡтца́ О́тца ро́ждѣннаго прѣжде всѣхъ вѣкъ: Свѣта ѡтца́ Свѣта, БѸга истинна ѡтца́ БѸга истинна, ро́ждѣнна, не сотворѣнна, еди́носѸщина О́тца, Имже всѣ вѣша. Насъ ради чело́вѣкъ, и нашего ради спасѣнїа, сшѣдшаго съ небесъ, и воплотївшася ѡтца́ ДѸха Свѣта и Марїи Дѣвы, и вочело́вѣчшася. Распѣтаго же за ны при Понтїйстѣмъ Пїлатѣ, и страда́вша, и погрѣвѣнна. И воскресшаго въ трѣтїй дѣнь по писанїемъ. И возше́дшаго на небеса́, и сѣдѣща ѡдеснѸю О́тца. И па́ки грядѸщаго со славою съдїти живымъ и мѣртвымъ, ЕгѸже царствїю не вѣдетъ конца. И въ ДѸха Свѣтаго, ГѸспода животворѣщаго, Иже ѡтца́ О́тца исхо́дѣщаго, Иже со О́тцемъ и СѸиномъ спокланѣма и славима, глаго́лвашаго Пророки. Во еди́нѸ, свѣтѸю, Собо́рнѸю и АпѸстольскѸю Цѣркви. Исповѣ́дѸю еди́но крещѣнїе, во ѡставлѣнїе грѣхѸвъ. Чаю воскресѣнїа мѣртвыхъ: И жи́зни вѣдѸщаго вѣка, а́миня.

СЛОВО ДО ПИСЬМЕНИХЪ.

Земля Українська идє далєко по обїдва бóки Днїпрá; сягає вона пóти, пóки нарóдъ говóрить по-нашому, а говóрить нарóдъ по-нашому и въ Австрїйському царствї ажъ по самї Карпати. Перейдешъ гряницю и не догадаєся, що се вже їнше царство: здастьця тобї, що се все йде рїдна наша Волинь, абó Подóлє. Люде дїлять зємлю на царства, а Бóжа премудрость на племена. Проходять сотнї лїть, кладутьця їнші гряницї мїжъ царствами, а Бóжї гряницї мїжъ племенами стоять нерушїмо; вїмре одно, друге колїно, настануть їнші влáстї — їнші даютьця городáмъ и сєламъ закóни, а закóни язика и звичáївъ остаютьця нерушїми, пóки самó плємя не прїйме самохїть їншої мóви, їншихъ звичáївъ. Отъ же

уся земля поділена на народи, наче на великі сѣмѣ, и всяка сѣмѣя говорить своїмъ язикомъ, співає свої пісні, має свої звичаї. Ні гóри, ні моря не розділять такихъ сѣмѣй міжъ собою. Стрине Німець Німця за океаномъ, въ Американськихъ зѣмляхъ, — и ріднійші вони здадуться оди́нь одному́, а ніжъ Англичане, чи Іспанці, съ котóрими по́ручъ стоїть Німецька осѣля на чужині. Опі́нитця нашъ братъ Южно-Рúський Українець середъ Австрійськихъ Русняківъ — и вітають ёго за граниею такъ, наче коло Лубѣнь, або підъ Полтавою. Такъ бу́ло и за сто, и за двісті, и за тисячу літъ наза́дъ зо всіми племенами. Языкъ и звичаї народни́й найкріпше, найлюбі́йше єдиня́ть міжъ собою народи. Ко́ли жъ така́ во́ля Бóжа, щобъ жили́ лю́де на сві́ті вели́кими сѣмѣями; то треба́ вся́кому розу́мному чолові́кові сво́ю вели́ку сѣмѣю, сво́є плѣмя зна́ти, де́ воно́ живе́, по́ якихъ зѣмляхъ, я́кими городáми й сѣлами́ роскіну́лось, треба́ прислухáтись дóбре до сво́єї рідно́ї мóви, чи вонá зъ розу́мнихъ устъ идѣ́, чи вонá въ пі́сні голо́сить, чи вонá съ кнї́жки читáетця. Оглянься наза́дъ у вели́ку старовину́ — онъ, за

короля Польского Степана Батория співали те жь саме кобзарі, що теперъ одъ кобзарівъ розумні люде на вічну пам'ять записали й напечатали. Прошло більшъ двохъ сотъ літъ — и чо́го не перевернулось на Україні! Були гетьмани, були воеводи и намістники; вигорали до тла села и городи одъ Припеті до Синюхи, на тиждень верхової изди; переверталась на німу, безлюдну пустиню и зновъ заселялась Україна; а мова осталась та жь сама, що й за короля Степана, та жь сама пісня голосить по всій Україні, одъ Карпатъ до Есмани, одъ Польщи до Дону. Да й король Степанъ заставъ Україну съ тою жь самою уже й тогди стародавнєю мовою. Не було ще й Польщи въ спомінку, а вже нашъ народъ пахариствовавъ такъ якъ теперъ, живучи въ своїхъ звичаяхъ по-надъ Дніпромъ-славутомъ. Шануй же всякъ своє рідне слово, котóre не одъ ко́го іншого, якъ одъ само́го Бо́га намъ надане, и не для то́го надане, щобъ ми даръ Божий зневажили й забули. Хто ёго зневажае й забувае, той самохить виганяе себе зъ рідної сем'ї Української, и до тако́го не обернетця серце, якъ до ро-

дича, на чужині, такого не привітає наше плéмя по-братéрські підъ Карпáтами, чужá томú нáша пісня, которій немає рівні по всёмú світу, німа для то́го б́уде щіра душá нáша, и нема ёмú частіни въ тій слáві, котóроі добулі собі нáши прéдки пóлемъ и мóремъ у всёго світу, воіюючи за віру Хри- тиянськую и волю людськúю.

КІНЕЦЬ П БОГУ СЛÁВА.